

**GÖLMARMARA'NIN CUMHURİYETİN
İLK 70 YILLIK DÖNEMİNDEKİ GELİŞİMİ
(EKONOMİK, SOSYAL, KÜLTÜREL VE TİCARİ HAYAT)**

Behset DURSUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Tuncer BAYKARA

Uşak

Ekim, 2011

**GÖLMARMARA'NIN CUMHURİYETİN
İLK 70 YILLIK DÖNEMİNDEKİ GELİŞİMİ
(EKONOMİK, SOSYAL, KÜLTÜREL VE TİCARİ HAYAT)**

Behset DURSUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bölümü

Danışman: Prof. Dr. Tuncer BAYKARA

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekim, 2011

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

GÖLMARMARA’NIN CUMHURİYETİN İLK 70 YILLIK DÖNEMİNDEKİ GELİŞİMİ (EKONOMİK, SOSYAL, KÜLTÜREL VE TİCARİ HAYAT)

Behset DURSUN

Tarih Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekim 2011

Danışman: Prof. Dr. Tuncer BAYKARA

Tez çalışmasında Gölarmara’nın Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte ortaya çıkan yeni gelişmeler ışığında yaşadığı değişim, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda incelenmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken yerel tarih çalışması anlayışı içinde ilçenin kültürel ve folklorik değerleri araştırılmaya unutulmaya yüz tutan geleneklerin kayıt altına alınarak yok olmalarının engellenmesi de amaçlanmıştır.

Tez çalışmasının ilk başında daha sonra ortaya çıkan gelişmelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için Gölarmara’nın kısa tarihi, coğrafyası ve iklimi ile ilgili bulgular belirtilmiştir. Daha sonra ise bu bulgular neticesinde Gölarmara idari, iktisadi, beşeri yapısının temellerinin ne olduğu tespit edilmiş ve bundaki değişimler ileriki bölümlerde ele alınmıştır.

Tez çalışması daha sonra Gölarmara’nın nüfus yapısı, eğitimi, tarım ve hayvancılığı, ticaret ve zanaatının zaman içinde geçirdiği değişim ve gelişimi inceleyerek devam etmiştir. Bundan sonra Gölarmara’da ki en eski kurum olan Belediye’nin çalışma ve faaliyetleri anlatılmıştır. Ardından Gölarmara’nın sosyal ve kültürel hayatı incelenerek bölüm tamamlanmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise gelenek ve görenekler incelenmiş, geleneksel olarak 25–30 yıl öncesine kadar yörede geçerli olan nişan, düğün, doğum öncesi ve sonrası adetler, sünnet, ölüm ve ölüm sonrası adetler incelenmiş ve yörede geçerli mahalli inançlara değinilerek tez tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gölarmara, Cumhuriyet, Ekonomi, Sosyal Hayat, Kültür

ABSTRACT**THE DEVELOPMENT OF GÖLMARMARA IN THE FIRST 70 YEARS
PERIOD OF THE REPUBLIC
(ECONOMIC, SOCIAL AND CULTURAL AND TRADING TERMS)****Behset DURSUN****Department of History****Uşak University, The Institute of Social Sciences****October 2011****Advisor: Prof. Dr. Tuncer BAYKARA**

With this study, named the development of Gölarmara in the first 70 years period of the Republic., the changes in Gölarmara is tried to be examined in economic, social and cultural and trading terms. While doing this, it is also aimed to study county's cultural and folkloric values and and by recording them it is aimed to keep the traditions, which are sinking into oblivion, alive.

In order to have a better understanding of the following points, at the beginning of the study some findings are given such as brief history of Gölarmara, its geography and climate. Then, according to these findings the politic, economic and human fundamentals are fixed and the changes are handled in following parts.

Then the study continues by examining demographical changes of Gölarmara and changes in education, agriculture and farming, trade and craft. Then, the activities of the municipal, which is the oldest foundation, are showed. Then the part is completed by giving details about the social and cultural life in Gölarmara.

In the last part of the study, the traditions are examined. It includes the traditions which were alive until the past 25-30 years such as engagement and wedding ceremonies and customs about birth, death, circumcision feasts and some local believes.

Keywords: Gölarmara, Republic, Economy, Social Life, Culture

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Behset DURSUN'un "Gölmarmara'nın Cumhuriyetin İlk 70 Yıllık Dönemindeki Gelişimi (Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Ticari Hayat)" başlıklı tezitarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Üye (Tez Danışmanı) :Prof. Dr. Tuncer Baykara
Üye :Prof. Dr. Lütü Özav
Üye :Yrd. Doç. Dr. Filiz Çolak

İmza

.....
.....
.....
.....

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Musa ÇİFCİ

ÖNSÖZ

Gölmarmara yöresi kendine ait özellikleriyle diğer yörelerimiz gibi büyük bir kültürel birikime ve zenginliğe sahiptir. Bu araştırmada kendine has özellikleriyle Gölmarmara'nın Cumhuriyet döneminde geçirdiği değişimi ve kazandığı karakteristiği ortaya koymaya çalıştık. Araştırmada Manisa'nın önemli bir ilçesi olan Gölmarmara'nın tarihsel süreç içinde gelişimi, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı bütün yönleriyle incelemeye çalışılmıştır. Ülkemizin zengin kültür hazinesinin sadece bir parçasını ele alan bu çalışmanın temel amacı, M. Kemal Atatürk'ün Cumhuriyeti ilanı ile Türk milletinin yeni yönetimi canı gönülden kabul etmesi ve büyük bir şevkle ülkede kalkınma hareketine ortak olmasıyla önemli gelişmelere imza atılmıştır. İşte bu durumun Gölmarmara açısından yansımalarını ortaya koymak, Gölmarmara'nın sosyo-ekonomik özelliklerini ve kültürel değerlerini yansıtabilmek, bu değerlerin yıpranmasını önleyerek gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde ulaşmasını sağlamak, gelişimine katkıda bulunmak, kültürün bütünleştirici yönlerini öne çıkarmaktır.

Tez çalışması inceleme alanıyla ilgili olarak; Giriş ve Sonuç bölümleri dışında Gölmarmara'nın Coğrafyası ve Tarihi; Gölmarmara'nın İnsan Unsuru (Nüfusu Eğitimi ve Kültürel Yapısı), Gölmarmara'nın Ekonomik Yapısı; Gölmarmara'nın Gelenek ve Görenekleri olmak üzere dört bölüm oluşturulmuştur. Birinci bölümde konunun anlaşılmasına yardımcı olması açısından yörenin coğrafi ve tarihi açıdan kısa bir incelenmesi yapılmıştır. İkinci bölümde Gölmarmara'nın yıllar içinde nüfus, eğitim ve kültür alanlarında izlediği değişim ortaya konmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Gölmarmara'nın ekonomik yapısı araştırılarak sosyo-ekonomik yapısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise yüzyıllardan aktarılıp bu güne kadar ulaşmayı başaran geleneklerin bir sonraki nesle aktarımı ve unutulmalarının önlenmesi amaçlanmıştır.

Bu tez çalışmamı yaparken bana yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Tuncer Baykara'ya, manevi desteğini esirgemeyen eşim Emine Dursun'a, bütün Gölarmara halkına ve özellikle Ertuğrul Çelik, Ethem Pınar, İbrahim Saygı, Cemil Akdoğmuş, Sema Yelver, Erdal Zıyan, Halil Çetin, Nihat Ağaçdiken, Cengiz ve Ayfer Barutçuoğlu'na teşekkür etmeyi borç bilirim.

Behset DURSUN

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı Soyadı : Behset DURSUN

Doğum Yeri ve Tarihi : Erzurum/1980

Lisans Öğretimi : İstanbul Fatih Üniversitesi Tarih Bölümü (Burslu)

Tezsiz Yüksek Lisans Öğretimi: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Denevimi :

Çalıştığı Kurumlar : Tarih Öğretmeni-Manisa Gölarmara Lisesi (2009-2011)

Tarih Öğretmeni-Uşak Ulubey Anadolu Lisesi (2011- ?)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: GÖLMARMARA’NIN COĞRAFYASI VE TARİHİ.....	3
1.1. DOĞAL DURUM VE İKLİM.....	3
1.2. İDARİ YAPI	6
1.3. TARİH.....	6
1.3.1. Osmanlı Öncesi Dönem.....	6
1.3.2. Osmanlı Dönemi.....	8
1.3.3. Birinci Dünya Savaşı Dönemi.....	10
1.3.4. Milli Mücadele Dönemi.....	11
1.3.5. Tarihi Eserler.....	17
2. BÖLÜM: GÖLMARMARA’NIN İNSAN UNSURU.....	19
2.1. NÜFUS.....	19
2.2. EĞİTİM VE KÜLTÜREL HAYAT.....	26
2.3. GÖLMARMARA’DA EVLER.....	33
2.4. SAĞLIK.....	34
2.5. ULAŞIM.....	36
2.6. GÖLMARMARA BELEDİYESİ.....	37
3. BÖLÜM: GÖLMARMARA’NIN EKONOMİK YAPISI.....	45
3.1. GEÇİM KAYNAKLARI.....	45
3.2. HAYVANCILIK	46
3.3. TARIM	47
3.3.1. Tahıllar, Baklagiller	48
3.3.2. Meyveler.....	50
3.3.2. Sebzeler	52
3.3.4. Tarımsal Alet ve Makineler	55
3.4. BALIKÇILIK	57
3.5. ZANAAT VE TİCARET	58

4. BÖLÜM: GÖLMARMARA'DA GELENEK VE GÖRENEKLER.....	66
4.1. GÖLMARMARA'DA GÜNLÜK HAYAT	66
4.1.1. Kış Dönemi	66
4.1.2. Yaz Dönemi.....	67
4.1.3. Gölarmara'da Dini Bayramlar.....	69
4.1.3.1. Ramazan Bayramı	69
4.1.3.2. Kurban Bayramı	70
4.1.4. Hasat Hayrı.....	71
4.1.5. Hacı Hayırları.....	71
4.2. GÖLMARMARA'DA OYNANAN OYUNLAR	71
4.2.1. Dokuz çomak oyunu.....	71
4.2.2. Çöngüdük oyunu.....	72
4.2.3. El el üstünde kimin eli var? Oyunu.....	73
4.2.4. Aşın ne aş? Oyunu.....	73
4.2.5. Tekneli gelin oyunu.....	73
4.2.6. Yüzük Oyunu.....	74
4.3. GÖLMARMARA'DA ÖRF VE ADETLER.....	75
4.3.1. Evlenme Adetleri.....	75
4.3.1.1. Evlenme İsteği.....	75
4.3.1.2. Kız İsteme (Dünür Gitme).....	76
4.3.1.3. Söz Lokumunun Yenmesi.....	77
4.3.1.4. Şerbet veya Yüzük.....	77
4.3.1.5. Pusat Düzme.....	78
4.3.1.6. Sağdıçlık.....	78
4.3.1.7. Bayrak Dikme.....	79
4.3.1.8. Okuntu Dağıtma ve Ünleyicilik.....	80
4.3.1.9. Konak Belirleme.....	80
4.3.1.10. Atkılı Nişan.....	81
4.3.1.11. Kına Gecesi.....	82
4.3.1.12. Kına Yıkamaya Gitme.....	85
4.3.1.13. Kaynana Donunun Yakılması.....	86
4.3.1.14. Seysene.....	86
4.3.1.15. Çeyiz Serme.....	86
4.3.1.16. Toprak Bastı.....	88
4.3.1.17. Tas Depme.....	89
4.3.1.18. Gelin Sabahı.....	90
4.3.1.19. Düğün Yemekleri.....	91
4.3.2. Doğum Öncesi Adetleri.....	92
4.3.2.1. Aşerme.....	92
4.3.2.2. Çocuk Arama.....	92
4.3.2.3. Doğum Hazırlıkları.....	93
4.3.3. Doğum Sonrası Adetleri.....	94
4.3.3.1. Doğum 'un Yapılması.....	94

4.3.3.2. Göbek Kordonunun Kesilmesi.....	94
4.3.3.3. Çocuğun Tuzlanması.....	95
4.3.3.4. Al Basması.....	95
4.3.3.5. Çocuğa Ad Verme.....	96
4.3.3.6. Kırk Basması.....	96
4.3.3.7. Kırklama.....	98
4.3.3.8. Kırk Karışması.....	98
4.3.3.9. Çocuğun Diş Çıkarma Dönemi.....	99
4.3.4. Sünnet Adetleri ve Sünnet Düğünleri.....	99
4.3.5. Ölüm ve Ölüm Sonrası Adetleri:.....	101
4.3.5.1. Ölünün Defnedilmesi:.....	101
4.3.5.2. Eren Aşının Yenmesi:.....	102
4.3.5.3. Yedi Hayrı:.....	102
4.3.5.4. Kırk Hayrı:.....	103
4.3.5.5. Elli İki Hayrı:.....	103
4.4. UĞURLU-UĞURSUZ GÖRÜLEN UNSURLAR.....	104
4.5. KUMYUCAK-TİYENLİ KÖYLERİ MANİLERİ.....	107
SONUÇ:.....	125
KAYNAKÇA.....	127
EKLER.....	134

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız.
C.	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DMİ	Devlet Meteoroloji İşleri
DP	Demokrat Parti
Ön. Ver.	Önceden Verilmiş
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.B.C.A.	Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
TTK	Türk Tarih Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Enstitüsü

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Gölarmara ve Salihli'nin Ortalama Sıcaklık ve Yağış Değerleri.....	4
Tablo 2. Yağışların Mevsimlere Göre Dağılışı.....	4
Tablo 3. Çanakkale Cephesinde Şehit olan Gölarmaralıları.....	10
Tablo 4. Gölarmara'nın 1842 Tarihli Merkez Nüfusu.....	20
Tablo 5. Gölarmara'nın 1891-1892 Tarihli Nüfusu.....	20
Tablo 6. Gölarmara'nın 1930 Tarihli Nüfusu.....	21
Tablo 7. Gölarmara'nın 1940 Tarihli Nüfusu.....	22
Tablo 8. Gölarmara'nın 1950 Tarihli Nüfusu.....	22
Tablo 9. Gölarmara'nın 1965-70-75 Tarihli Nüfusu.....	24
Tablo 10. Gölarmara'nın 1980-85 Tarihli Nüfusu.....	24
Tablo 11. Gölarmara'nın 1990-2000-2010 Tarihli Nüfusu.....	25
Tablo 12. Gölarmara Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi.....	25
Tablo 13. Akhisar-Marmara yolu için yapılan masraf.....	36
Tablo 14. Gölarmara Belediyesi'nin 1933-1971 yılları arasına ait bütçesi.....	42
Tablo 15. Gölarmara Belediyesi'nin 1960-71 arası ait elektrik-su bütçesi.....	42
Tablo 16. Gölarmara'da elektrik ve su abone sayıları.....	43
Tablo 17. Dünden Bu Güne Belediye Başkanları.....	44
Tablo 18. Atamayla Gelen Belediye Başkanları.....	44
Tablo 19. Gölarmara Hayvancılık istatistikleri.....	46
Tablo 20. 1970-1980 yılları Tahıl, Baklagillere ait istatistikler.....	49
Tablo 21. 1991-1995 yılları Tahıl, Baklagillere ait istatistikler.....	50
Tablo 22. Gölarmara'da yetişen meyvelere ait istatistikler.....	52
Tablo 23. Gölarmara'da yetişen sebzelere ait istatistikler.....	54
Tablo 24. Gölarmara'da kullanılan tarımsal makinelere ait istatistikler.....	56
Tablo 25. Gölarmara balıkçılığına ait istatistikler.....	57
Tablo 26. Gölarmara'da 1966 yılı itibariyle faal işletmeler.....	58
Tablo 27. Gölarmara'da 1967-1970 yılı arası faaliyete geçen işletmeler.....	59
Tablo 28. Gölarmara'da 1971-1975 yılı arası faaliyete geçen işletmeler.....	60
Tablo 29. Gölarmara'da 1976-1980 yılı arası faaliyete geçen işletmeler.....	61
Tablo 30. Gölarmara'da 1981-1985 yılı arası faaliyete geçen işletmeler.....	62
Tablo 31. Gölarmara'da 1998 yılı itibariyle faaliyette olan işletmeler.....	64

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Gölmarmara Haritası.....	134
Ek 2. 2005 Yılı İlçe Planı.....	135
Ek 3. Atatürk Anıtı Açılış Töreni.....	136
Ek 4. Cumhuriyet Bayramı'nda Kurulan Tak.....	136
Ek 5. Devlet Hastanesine Yardım Edenlerin Şeref Tablosu.....	137
Ek 6. Tarım Kredi Kooperatifi Esas Mukavelesnamesi.....	137
Ek 7. Gölmarmara Eski Oto Garajı.....	138
Ek 8. Atatürk Anıtı Yapılmadan Önce Gölmarmara.....	138
Ek 9. 1936 Yılı Cumhuriyet Meydanı Görüntüsü.....	139
Ek 10. 1940 Yıllara Ait Atatürk Anıtı Görüntüsü.....	139
Ek 11. 1940 Yıllara Ait Yatılı İlk Okulun Görüntüsü	140
Ek 12. 1940 Yıllara Ait Belediye Binasına Ait Görüntü.....	141
Ek 13. Atatürk Anıtı Önünde Yapılan Bir Tören	141
Ek 14. Tahir Beyin Katıldığı Kurtuluş Bayramı Töreni.....	142
Ek 15. Eski Belediye Başkanı ve Meclisi.....	142
Ek 16. Atatürk Anıtı Yapılmadan Önce Bulvar.....	143
Ek 17. 1936 Yılında Cami Meydanlığına Yaptırılan Yangın Havuzu.....	143
Ek 18. 1960'lı Yıllardaki Kurtuluş Kutlamasına Ait Görüntü.....	144
Ek 19. 1934 yılında Yapılan Eski Hükümet Binası.....	144

GİRİŞ

Gölmarmara ile ilgili yapmış olduğum araştırmamda birçok eksik yönler bulunmasına rağmen bu bölgenin yeterli derecede incelenmemiş olması nedeniyle bir nebze de olsa bölge açısından önem arz ettiği kanaatindeyim. Şimdiye kadar Gölmarmara ile ilgili yapılan araştırmalar yerel yönetimin ve birkaç gönüllünün şahsi gayretlerinden öteye geçmemiş olmasına rağmen bu araştırma sayesinde ilçenin ekonomik-sosyal-tarihi ve kültürel değerleri tek bir elde toplanmıştır. Böylece bundan sonra yapılacak olan çalışmalara da ön ayak olacağını umuyorum.

Ege Bölgesinin önemli şehirlerinden Manisa'ya bağlı bir ilçe merkezi olan Gölmarmara'nın gelişiminde bulunduğu bölgenin coğrafi yapısı ve tarihi birikiminin büyük bir önemi vardır. Bir yörenin iklimi, bitki örtüsü, akarsuları, gölleri, önemli merkezlerle olan karayolu ve demiryolu bağlantıları ekonomik gelişiminde oldukça önemlidir. Bir yörenin tarihi boyunca elde ettiği birikim ve o yörede yaşanan önemli gelişmeler günümüzdeki durumunu birçok açıdan etkilemektedir. Bu yüzden ilçenin doğal yapısının ve tarihinin çeşitli yönleriyle ortaya konulması çalışmamızın daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Günümüzde, yaşanan küreselleşme ile birlikte yerel ekonomilerin önemi artmıştır. Yerel aktörler dünya ile doğrudan etkileşim içine girmiştir. Küreselleşme süreci, kentsel ve yerel ekonomilerin de küresel ekonomide birer aktör olarak yer almasını sağlamıştır. Yaşanan süreçte, yerel dinamiklerin ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişme sürecindeki önemi artmıştır. Yerel kurumlar, organizasyon yapıları ve dayanışma önem kazanmış ve genel olarak yerelleşme olgusu küreselleşmenin bir gereği olarak belirginleşmiştir. Bu nedenle yerel ekonomilerin kaynaklarının, potansiyellerinin belirlenerek ekonomik yapının ortaya konulması önem arz etmektedir. Bu gerçekten hareketle bu çalışmayla Gölmarmara ekonomisinin Cumhuriyet'ten bugüne nasıl bir değişim gösterdiği, kaynaklarının potansiyellerinin neler olduğu yeri istatistiki veriler ışığında incelenmeye çalışılmıştır. Türk milletinin geçmişten günümüze birçok bağımsız devlet kurması, bağımsızlık duygusunun oldukça gelişmiş ve yüksek bir kültüre bir sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu devletlerin kurulduğu geniş coğrafya bir tarafa sadece Anadolu bile en ücra köylere kadar her köşesi zengin bir kültüre sahiptir. Ülkemizde ki bölgeden bölgeye değişim gösteren bu örf ve adetler bu kültürünün zenginliğini gösterme açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle Ulu Önder Atatürk'ün ' Milli ülkümüz, milli kültürümüzü muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkarmaktır.' Şeklinde ifade ettiği gibi milli kültürümüzü korumak, tanımak ve tanıtmak, yaşatmak ve geliştirmek, Türk milletinin fertleri olarak en önemli vazifemizdir. Kültür, belirli bir toplumda ya da toplulukta yetişen insanların öğrendikleri beceri, dil, inanç, davranış ve alışkanlıklardır. Her insan topluluğunun kendine özgü bir kültürü vardır. Bir anlamda kültür, bir insanın, yaşadığı toplumdan aldığı tüm beceri ve alışkanlıkları kapsar. Bir milletin, bir halkın ya da toplumun yaşam biçimi olarak da özetleyebileceğimiz kültür, kuşaktan kuşağa aktarılır. Kültür, bir toplumda geçerli olan ve öteden beri süregelen her türlü duygu, düşünce ve yaşam ve sanat anlayış biçimlerinin tümüdür. Batılı anlayışa göre kültür, doğaya karşıt olan değerlerdir. İnsan kültürle hayvanlıktan uzaklaşır ve onun sayesinde gerekli araçları yaparak doğaya egemen olur. Bir ulusta mevcut bilgiler, dinsel inançlar, sanat, ahlak, hukuk, adet ve gelenekler ve kişinin toplum üyesi olarak edindiği daha başka yetenek ve alışkanlıklar kültür kavramı içerisine girer. Bu bakımdan en ilkel toplumların bile kültürü vardır. Toplumların sürekliliğini sağlayan da kültürdür. Kültür, bir etnik gruba, ulusa, uygarlığa, niteliklerini veren bir başka grupta, bir başka ulusta olmayan maddi ve manevi olguların tümüdür.

Bu çalışmada Manisa'nın Gölarmara ilçesinin tarihi, Cumhuriyet'in ilk 70 yıllık dönemi itibariyle sosyo-ekonomik yapısı ile kültürel özellikleri; geçmişten günümüze kadar ulaşan örf, adet ve inançları konu olarak ele alınmıştır. Dört bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde Gölarmara ve çevresinin genel coğrafi ve tarihi yapısı işlenecektir. İkinci bölümde Gölarmara'nın insan unsuru kaynaklar ışığında açıklanmaya çalışılacaktır. Üçüncü bölümümüzde Gölarmara halkının geçim kaynakları yani ilçenin ekonomik yapısı incelenecektir. Dördüncü bölümde ise kültürel yapı incelenecek, nispeten gözlem ve görüşme yöntemlerine ağırlık verilecek olan bu kısımda halkın örf, adet, inanç ve yaşayışları, yöresel kültürün aynası türküleri, oyunları, manileri vb. konular kaynaklardan ve kaynak kişilerden alınan bilgilerin derlenmesiyle incelenmeye çalışılacaktır. Son olarak sonuç bölümünde araştırmanın genel bir değerlendirmesi yapılarak, araştırma esnasında tespit edilen dikkat çekici noktalar vurgulanarak tez tamamlanmıştır.

1. BÖLÜM: GÖLMARMARA’NIN COĞRAFYASI VE TARİHİ

1.1. DOĞAL DURUM VE İKLİM

Gölmarmara Ege Bölgesinin Kuzey Batı kesiminde, 38.43 derece kuzey enlemleriyle 27.55 derece doğu boylamlarında yer almaktadır.¹ İlçenin batısında Saruhanlı ve Manisa, kuzeyinde Akhisar ve Gördes, güney doğusunda Salihli, Güney batısında Ahmetli ve Turgutlu ile sınırlanmıştır. Denizden yüksekliği 98 metredir. İl merkezine 58 kilometre, Akhisar'a 27 kilometre, Salihli'ye 39 kilometre uzaklıktadır. Yüzölçümü 226 kilometre karedir.² Yerleşimi Marmara Dağının eteğinde kurulmuş, son yıllarda düzlüğe doğru bir yerleşim alanı inmektedir.

Akdeniz iklimine yakın bir karakter gösteren ikliminde, Akdeniz ikliminin karasal karakteri daha hâkimdir. Yağışlar soğuk aylarda daha fazladır. En sıcak aylar Haziran, Temmuz, Ağustos en soğuk aylar Aralık ve Ocak aylarıdır. Aralık ve Ocak ayları aynı zamanda yağış miktarının en fazla olduğu aylardır. Yaz ayları oldukça kurak geçmektedir. Bitki örtüsü iklim özelliklerine göre gelişmiştir. Bitki örtüsünün belli başlı türleri Karaçam, Kızılçam incir, dut, kavak, söğüt, karaağaç, defne, çınar, böğürtlen, ebegümece, sarmaşık, zeytin, zakkum, ısırgan, kuzukulağı, menekşe, karanfil, lale olarak sayılabilir.

Gölmarmara’da 5 Nisan 1994 tarihinde Türkiye genelinde yaşanan ekonomik krize kadar bir meteoroloji istasyonu bulunuyordu. Ancak bu kriz sonucu hayata geçirilen ekonomik tasarruf paketi neticesinde Gölmarmara meteoroloji istasyonu kapatılmıştır.³ Gölmarmara meteoroloji istasyonu 150 metre yüksekliğe sahip olup, istasyonun verilerine göre Gölmarmara’nın ortalama sıcaklık ve yağış değerleriyle yağışların mevsimlere göre dağılışı aşağıda verilmiştir. Ayrıca karşılaştırma yapılabilmesi için Gölmarmara’nın değerleri ile birlikte 111 metre yüksekliğindeki

¹Manisa Valiliği, **Manisa 2007 il Yıllığı**, (Manisa: 2007), s. 31.

²Muzaffer Ecemiş (Haz.), **Manisa 2000 İl Yıllığı**, Manisa: Manisa Valiliği, 2000, s. 86.

³Mustafa Girgin, “Marmara Gölü”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, S. 3, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2000), s. 82.

Salihli Meteoroloji istasyonu verileri birlikte verilmiştir. Tablo-1 ve Tablo-2’de yer alan bilgiler 1975-1994 yılları arasına ait değerleri içermektedir.

Tablo:1 Ortalama Sıcaklık ve Yağış Değerleri (1975-1994)

İstasyon		Ocak	Şub.	Mart	Nis.	May.	Haz.	Tem	Ağu.	Eyl.	Ekim	Kas.	Aral.	Yıl
Gölmara	C	6,6	7,1	9,7	15,5	20,4	24,9	27,2	26,8	23	16,3	11	7,2	16,3
	mm	90,4	78,4	60,6	40,9	31	15,6	5,6	6,3	17,3	37,3	64	118,9	566,3
Salihli	C	6,5	7,6	10,3	15,3	20,3	24,7	26,7	25,9	22,6	16,1	11,1	7,8	16,2
	mm	81	68,4	59,9	39,3	34,1	17	5,9	4,3	10,4	35,1	56,6	80,9	492,9

İstasyon	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış		Yıllık	
	Top	%	Top	%	Top	%	Top	%	Top	%
Gölmarmara	133	23	27,5	5	119	21	288	51	566	100
Salihli	133	27	27,2	6	102	21	230	47	493	100

Kaynak: www.dmi.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=SALIHLLI (10.05.2011); Mustafa Girgin, 2000, s. 83.

İlçe merkezine 12 km uzaklıkta Gördes Çayı'nın sularıyla beslenen Marmara gölü bulunmaktadır. Marmara Gölü, Gölmarmara ile Salihli arasındadır. Göl, yaklaşık 35 Km² yüzölçümüne sahiptir ve 300 milyon m³ su depolama hacmine sahiptir. Teknoteknik kökenli bir oluk üzerinde oluşmuş, alüvyon bir set gölüdür. Gölün bulunduğu oluk Gediz Depresyonuna bağlanan bir çukurluktur. Kuzeybatıdan Güney doğuya doğru uzanan fayların sınırlandırdığı bu alanda, Menderes masifinin formasyonları ve alüvyonlar yaygındır. Marmara gölü doğal bir set gölü olmasına rağmen, yapay kanalları vasıtasıyla baraj gölü fonksiyonu kazanmış bir göldür. Göle bağlanan kanallar kış aylarında önemli miktarda suyun depolanmasını sağlarken, gölden tarım alanlarına yönelmiş olan kanallarda yaz aylarında sulamaya katılmaktadır. Marmara Gölüne Gediz ırmağından su aktarılmaya başlanmıştır. Gölün sulak alan olarak önemi artmaktadır. Marmara Gölünün bulunduğu sahada Paleozoik yaşlı araziler yaygındır. Bunlar şist ve mermerlerden oluşan formasyonlardır. Gölün Kuzey batısındaki tepelerde vaktiyle işletilen mermer ocakları şimdi terk edilmiştir. Evliya Çelebinin Mermere (Mermercik) diye bahsettiği Gölmarmara adı bu ocaklardan almıştır. Gölmarmara'nın yanı başındaki bu tepeye Marmara dağı adı verilmiştir. Marmara Gölünün drenaj alanının 1780 kilometrekare olmasına karşılık kurak iklim koşullarının etkisi altındadır. Gölmarmara yarı nemli

ve park görünümlü kuru orman vejetasyonu (Bitki örtüsü) olarak çıkmaktadır. Marmara Gölü'ne su toplama alanındaki yazın kuruyan küçük derelerden ve Akpınar kaynaklarından su gelmektedir. Kurak geçen yıllarda göl seviyesi düşerken, nemli geçen yıllarda yükselmektedir. Gölün adının çeşitli kaynaklarda Gygaeishe (Lidya Kralı Gyges'den dolayı) Gygean ve Koloe olarak geçmektedir. Şimdiki adı olan Marmara ise Helen dilinde Mermer anlamına gelen Marmaron sözcüğünün çoğul biçimidir. Gölarmara ismini göl ve mermer ocaklarından almıştır. Bir süre Gölmermere olarak geçen isim dile daha kolay gelmesi açısından Gölarmara olmuştur.

İlçe düzlük bir alanda verimli topraklara sahiptir. Sanayi ürünleri ve bütün tarla bitkilerinin yetiştirilmesine elverişlidir. İlçe ekonomisi tarıma dayalıdır. Yetiştirilen ürün miktarı ve çeşit açısından yörenin önemli tarım merkezi durumundadır. Toprakları son derece verimli olan alanda sulu tarım yapılmaktadır. Pamuk, Üzüm, Kavun, Karpuz, Lahana, Mısır, Zeytin ve her türlü sebze halkın geçim kaynağını oluşturmaktadır. Bu ürünlerden yurt dışına ihraç yapılmaktadır. Son yıllarda zeytin ve bağ alanlarında artış görülmektedir. Pamuk üretiminin fazla olması nedeniyle çırçır ve iplik dokuma fabrikaları kurulmuştur. Ayrıca Tekstil fabrikaları da açılmıştır. Tarım alanı 9896 hektar, çayır-mera alanı 1000 hektar, Orman alanı 8193 hektar tarıma elverişsiz alan 3511 hektardır. Kuru tarım alanı 3700 hektar sulu tarım alanı 6196 hektardır. Göl çevresinde 200'e yakın kuş çeşidi bulunmaktadır. Gölde sazan balığı üretimi yapılmaktadır. Marmara gölü ve çevresi sulak alan olarak korumaya alınmıştır.⁴

⁴Girgin, **Ön. ver.**, ss. 271–280.

1.2. İDARİ YAPI

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı sonrası Türkiye'de yapılan idari taksimata⁵ göre Türkiye'de vilayet sınırları yeniden belirlenmiş ve düzenlenmiştir. Bu taksimatta Gölarmara'da Marmara ismiyle⁶ Saruhan (Manisa) Vilayetine bağlı olan Akhisar kazasının bir nahiyesi olmuştur.⁷ 1987'de 3392 sayılı kanunla ilçe olmuştur.⁸ Belediyesi 1923'ten önce kurulmuştur.⁹ Gölarmara Belediyesinin 1937'de Gediz Dergisine gönderdiği tanıtım yazısında belediyenin yaklaşık 50 yıl önce kurulduğu belirtilmektedir ki bu belediyenin kuruluş yıllarının 1880-1890 civarı olması gerektiğini gösterir.¹⁰ Gölarmara ismini yakınındaki Marmara Gölü ve yörede bulunan mermer ocaklarından almıştır. Osmanlı döneminde nahiyenin Marmara olan ismi, Türkiye döneminde yine 1930'a kadar Marmara ismiyle geçerken 1938'de artık Gölarmara olarak geçmektedir.¹¹

1.3. TARİH

1.3.1. Osmanlı Öncesi Dönem

Batı Anadolu bölgesi birçok uygarlığın beşiği olmasına rağmen Gölarmara sınırları içerisinde ilçenin tarihine ışık tutacak çok eski bir tarihi kalıntıya rastlanmamıştır. Bu bölgede Luvi kültüründen daha eski bir kültür ve daha eski bir dil saptanmamıştır. Luvi kültürünün İ.Ö. 2500 dolaylarına kadar uzandığı ve bu kültürün Lidya Medeniyetinin temeli olduğu yolunda kanıtlar bulunmaktadır.¹² Gediz ve Küçük Menderes nehirleri arasındaki bölge Lidyalıların yerleşim bölgesi olarak geçmektedir. Lidyalıların öz yurdu olarak bilinen bölge güneyde Karia'dan, Maiandros/Menderes ırmağı ile ayrılır. Kuzeyde Thyateria/Akhisar bölgenin ve Lidya'nın son kentidir. Bu ülkenin orta yerinde, bugünkü Salihli yakınlarında, Tmolos/Bozdağ ile Gyges Gölü arasındaki düzlük dolaylarında, İlyada'ya göre bir Maiones(Maionlar) ulusu egemendi ve o yöreye Maionia yani Maiones Yurdu

⁵ Tuncer Baykara, **Anadolu'nun İdari Taksimatı**, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1988), ss. 140-142.

⁶ **T.C. Devlet Salnamesi 1926-1927**, s. 926.

⁷ Gölarmara Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü Tanıtım Kitapçığı, 2000.

⁸ www.golarmara.gov.tr/default_B1.aspx?content=194 (14.03.2011)

⁹ Manisa Valiliği, **Cumhuriyetin 50. Yılında Manisa 1973 İl Yıllığı**, (Ankara: 1973), s. 351.

¹⁰ Tahir Alpay, "Uray Haberleri", **Belediyeler Dergisi**, Yıl 3 Sayı 33, (Ankara: Belediyeler Bankası Yayınları, 1937), s.62.

¹¹ İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Arşivi, Manisa'ya Ait Dosyalar, 1938 Yılında Manisa İlinden Gelen Rapor, s.82-95.

¹² Bilge Umar, **İlkçağda Türkiye Halkı**, (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1999), s. 103.

deniyordu. Maionia'nın bir Lidya ülkesi olduğu söylenmektedir.¹³ Lidyalılar döneminde bölgenin bir kültür merkezi olarak öne çıktığı görülmektedir. Bu dönemde Sardes, Antik dünyanın en görkemli kentlerinden biriydi. Lidya kraliyet mezarlığının Gygaria/Koloe(Marmara) Gölü civarında olduğu söylenmektedir, yığma kum tepelerinden oluşan Tümülüs tepe mezarlar, Bintepele bölgesinden başlayarak Akhisar'ın kuzeybatısındaki Süleymanlı ve Eroğlu köylerine kadar uzanmaktadır.¹⁴

Lidyalılardan sonra bu bölgede Pers krallığının hüküm sürdüğü görülmektedir. Bu yörede bir Pers iskânının varlığını gösteren ilginç bir kanıt, Ephesos'da ele geçmiş olan ve Lidya'daki Roma imparatorluk devri yerleşim yeri adlarını kaydeden önemli bir yazıttır. Bu yazıtta adı geçen 'Maibozanoi' adlı Pers kavminin Marmara civarında yaşadığı düşünülmektedir.¹⁵ Perslerden sonra bölge İskender'in egemenliği altına girer. İskender imparatorluğu yıkıldıktan sonra bölgede kurulan en önemli devlet Bergama Krallığıdır. Bergama Kralı bir vasiyetname ile krallığını ve bütün hazinesini Roma İmparatorluğuna bırakmıştır. Böylece bölge Roma İmparatorluğunun egemenliğine girmiştir. Bu dönemde Manisa ve çevresindeki şehirler oldukça parlak devirler geçirmişlerdir.¹⁶

1071 Malazgirt savaşından sonra Anadolu kapıları Türklere açılmış oldu. Türkler Anadolu'ya akınlar yapmaya başladılar. Süleyman Şah 1075'de Anadolu Selçuklu Devletini kurdu.1075 yılından sonra Türkler, Manisa yöresinde bazı şehir ve yerleşim bölgelerini ele geçirdiler. Selçuklulardan sonra yöre Haçlı Seferleri sonucu bir kez daha Bizanslıların eline geçti. Ancak Türkler birçok saldırılardan sonra bölgeyi tekrar ele geçirmişlerdir.

Saruhan Bey 1313 yılında Manisa'yı merkez edinerek Saruhanoğulları beyliğini kurmuştur. Saruhanoğlu İshak Çelebi'nin Mahmut Danişmend'e Marmara'da bir çiftlik vakfettiği ve bunun çocukları olan Mehmet ve Ali'ye de berat ile Mutasarrıflık verildiği belirtilmektedir. Yine İshak Çelebi Marmara'nın bir köyündeki çiftliği Ahi Ali'ye vakfetmiş ve onun çocukları Cafer Ahmet ve Mahmut berat ile mutasarrıf olmuşlardır. Saruhanoğlu Marmara'da Saka Hacı denilen yeri vakfetmiş,

¹³Umar, **Ön. ver.**, s. 107-109.

¹⁴Baki Satış, **İlkçağdan Günümüze Akhisar**, (İzmir: Akhisar Sağlık Eğitim Kültür Vakfı Yayınları, 1994), s. 11.

¹⁵**Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi** c.1, İstanbul, 1982

¹⁶Ali Rıza Babacan, **İlimiz Manisa Bölgemiz Ege Bölgesi**, (İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1995), ss. 14-16.

Marmara'daki İçhisar mahallesinde imam olan Mahsur Berat ile buraya Mutasarrıf olmuştur.¹⁷

1.3.2. Osmanlı Dönemi

M.S 1299 tarihinde Söğüt ve Domaniç'te Osmanlı Devleti kurulmuş. Kısa süre sonra Yıldırım Beyazıt döneminde Saruhanoğulları Osmanlı Devletine katılmıştır. Ankara Savaşından sonra Beylik yeniden varlığını sürdürmüş ise de Çelebi Mehmet döneminde Osmanlı Devletine katılmıştır. Klasik Osmanlı döneminde Marmara, Saruhan sancağına bağlı bir kaza merkezi idi. Marmara 1628 yılından itibaren Manisa'ya bağlı olarak görülmektedir. Dr. Baki Satış'ın kitabındaki bilgilere göre bu dönemlerde Marmara'daki aşiretler Gökçe Dutak Aşireti, Ozancalı Aşireti, Gündüz Aşiretidir.¹⁸

Ünlü Osmanlı seyyahı Evliya Çelebi 1671–1672 yıllarında Marmara'ya gelmiştir. Evliya Çelebi'nin naklettiğine göre "Marmara Kasabası" Saruhan Toprağında 150 Akçelik bir kazadır. 11 tane köyü vardır. Serdar ve Kethüda yeri vardı. Fakat Müftü ve Naibi yoktu. Lalapaşa Evkafıdır. Şehir bir kayalı bayır yerededir. Birbiri üstüne 1200 evdir. Ama binden fazla konak harap olmuştur. Mamur olanlar 10 mahalledir. Manzarası geniş, havadar evlerdir. Lalapaşa'nın Eski Camii kargir kubbeli, avlusu şadırvanlıdır. Medrese, İmaret, Dar-ul Hadis, Dar-ul kurra, mektep ve çeşmeleri hep Lalapaşa hayratıdır. 100 kargir dükkân vardır. Yukarı Mahallede Hafize Sultan Camii vardır. Hafize Sultan kerametleri görülmüş Ulu Sultandır. Pamuğu, kavunu, karpuzu meşhurdur. Havası güzeldir ama halkı fukaradır. Müderris Efendilerden başka ayanı yoktur. Hanifi Sultan, Mehmet Baba ve Ali Baba ziyaret yerleridir.¹⁹

18. yüzyılda Anadolu Eyaletinde meydana gelen fiili bölünmüşlük neticesinde, sancaklardan dört eyalet meydana getirilmiştir. Aydın Eyaleti de 2 Haziran 1833 Tarihinde fiilen oluşturulmuş ve 1838 yılında 4 sancaktan meydana gelmiştir: Aydın, Menteşe, Saruhan, Sığla-Denizli.²⁰ Gölarmara bu dönemde 1835-1842 yılları itibariyle Saruhan Sancağına bağlı bir kaza merkeziydi.²¹ Bu

¹⁷Satış, **Ön. ver.**, ss. 45-49.

¹⁸Satış, **Ön. ver.**, ss. 54-58.

¹⁹Evliya Çelebi, **Seyahatname**, c.9, Devlet Matbaası, İstanbul, 1935, ss. 235-244.

²⁰Tuncer Baykara, "XIX. Yüzyılda Aydın Vilayeti", (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Mezuniyet Tezi, 1966), ss.3-4.

²¹Nejdet Bilgi, "1842 Yılında Saruhan Sancağının Nüfusu ve İdari Bölünüşü", **Manisa Araştırmaları-1**, (Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Manisa ve Yöresi Türk Tarih ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2001), s. 97.

düzenlemeye göre H. 1273 (1856–1857) salnamesinde 1856 yılında Akhisar, yine Marmara gibi Saruhan Sancağının kazası olarak geçmektedir.²² Osmanlı Devletinde Vilayet sisteminde 1864-1867 yıllarında yapılan çok önemli düzenlemeyle zaten kadı naibince yönetilen ve bir kaza merkezi durumunda olmayıp resmi olarak kaza statüsünde olan bir çok kaza nahiyeye dönüştü.²³ Gölarmara’da işte bunun sonucu 1867 yılında Akhisar’a bağılı bir nahiyeye oldu.²⁴

Akhisar’ın nahiyeye ve köy adları H.1300 (1884-1885) tarihli Aydın Vilayeti Salnamesinde yer almaya başlamıştır. Akhisar’ın H. 1307 (1891-1892) – H. 1326 (1908) yılları arasında salnamelerden, bu tarihlerde Gölarmara ve Körük namı ile iki nahiyesi olduğunu saptayabiliyoruz.²⁵ İbrahim Cavid tarafından hazırlanan H. 1308 tarihli (1891–1892) Aydın Vilayet Salnamesine göre Gölarmara nahiyesinin Kılcanlar, Sazköy, Yeniköy, Gines, Moralılar, Güner, Harmandalı, Harmandalımusalar, Gökçekonak, Karbağıcı, Uzuncalar olmak üzere 11 köyü bulunmaktaydı.²⁶ İbrahim Cavid tarafından hazırlanan bu salnameye göre 1891-1892 yıllarında Marmaracık (Gölarmara) nahiyeye Müdürü Recep Ferid Efendi, Naib (yardımcısı) Ahmet Şevki Efendi, azalar ise Hasan Ağa, Mustafa Efendi ve Nikolaki Efendidir.²⁷ Nahiyeye idaresinde Nikolaki Efendi gibi bir Rum’un görev yapabilmesi İslahat Fermanı’nın (1856) azınlıklara sağlamış olduğu haklardan kaynaklanmaktaydı. H. 1311 (1893) tarihli Aydın Salnamesine göre Gölarmara’nın 14 köyü vardır. Ayrıca yörede zımpara madeni bulunmuş olup, Karadağ isimli alanda hafriyat çalışması yapılmaktadır.²⁸ H.1324 (1906–1907) tarihli devlet salnamesine göre, Akhisar’ın Gölarmara namı ile bir nahiyesi mevcut olup, bu nahiyenin 13 köyü bulunmaktaydı. H.1327 (1909) yılı devlet salnamesine göre ise, Akhisar merkezinin 45 köyü, Gölarmara nahiyesinin ise 13 köyü vardı.²⁹ Birinci Dünya Savaşı sırasında Marmara, merkezi İzmir olan Aydın Vilayetinin Saruhan (Manisa) mutasarrıflığına bağılı bir kaza olan Akhisar’a bağılı bir nahiyeydi.³⁰ Cumhuriyet dönemindeki değışikliğe kadar da böyle devam etti.

²²Baykara, 1988, *age*, s. 235.

²³Baykara, 1988, *age*, 130.

²⁴Bilgi, *Ön. ver.*, s. 97.

²⁵**Aydın Vilayeti Salnamesi 1307, 1311, 1312, 1313, 1317, 1320, 1326.**

²⁶İbrahim Cavid, **Aydın Vilayeti Salnamesi H. 1308**, Hazırlayanlar: Murat Babuçoğlu, Cengiz Eroğlu, Abdülkerim Şahin, (Ankara: TTK Yayınları, 2010), s. 449.

²⁷İbrahim Cavid, *Ön. ver.*, s. 146.

²⁸**Aydın Vilayeti Salnamesi H. 1311**, s. 287.

²⁹**Salname-i Devlet-i Aliye-i Osman 1327**, Altmış Altıncı Sene, (Dersaadet: Selanik Matbaası, 1327), s.554.

³⁰Satış, *Ön. ver.*, s. 361.

1.3.3. Birinci Dünya Savaşı Dönemi

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinin ardından bütün ülkede olduğu gibi Gölarmara'da da gençlerimiz vatan aşkıyla cepheden cepheye koşmuş, bu millet için vatan topraklarını kaniyla sulamıştır. Türk Ordusu ve milletinin harikalar yarattığı Çanakkale Cephesinde Gölarmaralı gençlerden 13 tanesi şehit olmuş ve tarihin şeref sayfalarına altın harflerle yazılmışlardır. Gölarmaralıların Çanakkale'de şehit verdikleri evlatları şunlardır:

Tablo: 3 Çanakkale Cephesinde Şehit olan Gölarmaralıları

	ADI	BABA ADI	LAKAP	DOĞUM YILI	İLİ	İLÇESİ	KÖYÜ	ÖLÜM TARİHİ
1	AHMET	AHMET	HACI OĞULLARI	1304	MANİSA	GÖLMARMARA	TAŞKUYUCAK	27.09.1915
2	AHMET	HACI MUSTAFA		1307	MANİSA	GÖLMARMARA		09.07.1915
3	AHMET	MUSTAFA		1298	MANİSA	GÖLMARMARA	MERKEZ	06.06.1915
4	ALİ	MEHMET		1303	MANİSA	GÖLMARMARA		27.06.1915
5	ALİ	MUSTAFA			MANİSA	GÖLMARMARA	TAŞKUYUCAK	14.06.1915
6	HASAN	AHMET	VASİTAKİ OĞULLARI	1308	MANİSA	GÖLMARMARA	ÇÖMLEKÇİ	19.08.1915
7	HÜSEYİN	MUSA		1304	MANİSA	GÖLMARMARA	OZANCA	24.05.1915
8	İBRAHİM	MUSTAFA	TOPAL	1292	MANİSA	GÖLMARMARA	TAŞKUYUCAK	21.09.1915
9	İSMAIL	MEHMET		1308	MANİSA	GÖLMARMARA		15.02.1915
10	MEHMET ALİ	AHMET			MANİSA	GÖLMARMARA	TAŞKUYUCAK	28.05.1915
11	MEHMET ALİ	HALİL		1297	MANİSA	GÖLMARMARA	ÇÖMLEKÇİ	08.10.1915
12	MUSTAFA	ALİ			MANİSA	GÖLMARMARA	TAŞKUYUCAK	28.05.1915
13	SÜLEYMAN	HÜSEYİN		1299	MANİSA	GÖLMARMARA	TAŞKUYUCAK	04.10.1915

Kaynak: http://www.canakkale-sehitleri.com/sehitler.asp?ilce_id=473# (19.03.2011)

Birinci Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri tarafından yenilgiye uğratılmış ve 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti, bu mütareke ile hayatiyeti yok edilmiş bir hale gelmiştir. Silah, cephan ve ulaşım yoları ile tüm haberleşme araçları, liman ve tersaneler İtilaf Devletleri'nin denetimine bırakılmış, İtilaf Devletleri'ne, mütarekenin 7. maddesine dayanarak, ülkenin herhangi bir yerini kendi güvenlikleri için işgal hakkı

tanınmıştır.³¹ Mütarekenin ilk başta yarattığı olumlu hava fazla uzun sürmemiştir. Bir yandan mütareke hükümleri gereğince ordu terhis edilip, cephanesi elinden alınırken, bir yandan da İtilaf Devletleri, Anadolu'yu, savaş içinde yaptıkları gizli antlaşmalar sonucu yağmalamaya başlamışlardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan devletler, sözde dünya barışını sağlamak amacıyla 18 Ocak 1919'da Paris Barış Konferansı'nı toplamışlardır. Ancak asıl amaçları, yapılan gizli antlaşmaları, devletlerarası belgelere bağlayarak, Avrupa ve hatta dünyanın haritasını yeniden çizmekti. İngiltere bu konferansta kendi ulusal çıkarlarını korumak maksadıyla 6 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgal etmelerine izin vermiştir³²

1.3.4. Milli Mücadele Dönemi

Birinci Dünya Savaşı sona erip Osmanlı İmparatorluğu yenik düşünce Mondros Mütarekesinin imzalanması ile birlikte Yunan Başkanı Venizelos savaşa girmelerinin ödülü olarak itilaf devletlerinin Yunanistan'a vermeyi önerdikleri Osmanlı toprakları ile ilgili bir nota hazırladı. Paris Barış konferansına sunulan bu nota ile Marmara Denizi kıyısındaki Kurşunlu'dan başlayan, Uşak'ın batısından geçen ve güneyde Akdeniz kıyısındaki Kalkan'da sona eren hattın içinde kalan toprakların Yunanistan'a verilmesi isteniyordu. Bu bölge içinde Manisa ve çevresi de bulunuyordu. 6 Mayıs 1919'da komisyonun kararı Yunan Başkanına bildirilerek, işgalin başlaması istendi. Bunun üzerine 15 Mayıs 1919 da İngiliz donanması yardımı ile Yunan Askerleri İzmir'e çıktılar ve şehri işgal etmeye başladılar. 20 Mayıs'tan itibaren iç bölgeleri işgal etmeye başladılar. 26 Mayıs'tan itibaren Manisa ve çevresi işgal altında kalmış oldu.³³

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce olduğu gibi sonra da, Akhisar'da ve Gölarmara'da çeşitli azınlıklar yaşamaktaydı. H. 1312 (1894) Aydın Vilayet Salnamesine göre Akhisar'ın 28976 olan toplam nüfusunun 22993'i Müslim ve 5983'ü Gayrimüslimdi.³⁴ Birinci Dünya Savaşı sonrası döneme bakıldığında Celal Bayar, 1919 yılında Akhisar'da 6118 Rum ve 882 Ermeni'nin yaşadığını bildirmektedir. Nüfus içindeki Rumlar İzmir'in işgali ile birlikte Akhisar'da propaganda faaliyetlerini arttırmışlardır. İzmir işgali karşısında Akhisar halkında heyecan ve kaygı başlamıştır. Yöre halkı, Akhisar'ın Yunanlıların işgal bölgesi

³¹**Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, (Ankara: Genelkurmay Yayınları, 1962), ss. 41 – 44

³²Sina Akşin, "Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı," **Üçüncü Askeri tarih Semineri Bildirileri**, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1986), ss. 174- 189.

³³Babacan, **Ön. ver.**, s. 24.

³⁴**Aydın Vilayeti Salnamesi H. 1312**, s. 410.

sınırları içerisinde olup olmadığı konusunda herhangi bir düşünceye sahip olmadığı gibi, kendisine bilgi verecek, yol gösterecek yöneticilerden de yoksundu. Diğer yerlerde olduğu gibi, Yerli Rumlar ve Rum papazları, halkın bu durumundan yararlanmayı ve Akhisar halkını Yunanlıların işgali ile korkutmayı bilmişlerdir.³⁵

Bu durumu bizzat yerinde görerek Genelkurmay'a da durumu telgrafla bildiren 56. Tümen komutanı Bekir Sami Bey, Akhisar'da oluşan havayı “ *Her tarafta Yunan bayrakları asılmıştı. Terziler Yunan bayrakları dikiyordu. Rumlar dışında Türklere de bu bayraklardan almak için acelecilik edenler vardı. Yunan ordusunun şehre girmesi halinde canını ve malını garanti altına alabilmek için Yerli Rumlara yaltaklık edenler az değildi. Rumlar ve kilise papazları, zulümden kurtulmanın tek yolu olarak Yunan bayraklarını öğütüyorlardı. İzmir suikastının anlatılış tarzı sayesinde maneviyatı sıfır olan halk kolaylıkla Yunan bayrağını kurtuluş çaresi olarak kabullenebiliyordu*” şeklinde anlatmaktadır.³⁶ Bekir Sami Bey, Akhisar'ın bu teslimiyetçi tavrı karşısında yanında Albay Kazım Özalp ve Vasfi beyler olduğu halde Akhisar'ın önde gelenlerini toplamıştır. Burada onlara Yunanlıların İzmir'in işgali sırasında yaptıkları, İstanbul Hükümeti'nin Yunanlılarla birlik olarak işgal siyasetini desteklediği ve aciz bir durumda olduğu, bir an önce halkın bu duruma karşı koyması, ulusal cephenin oluşturulması gerektiğini anlatan konuşmalar yapılmıştır. Konuşmalardan sonra, Akhisar'ın ileri gelenlerinden biri, “ *Efendim, bu gibi şeyleri yapmak elimizden gelmez. Hatta şimdi bu konuşulanları biraz sonra Yunanlılar duyacak ve bizi bunun için cezalandıracaktır. Hükümet bir şey yapamaz durumdaysa, asker gönderemiyorsa, bizim için itaatten başka bir çare yoktur.*” Şeklinde konuşunca Bekir Sami Bey tarafından, toplantıda bulunan Akhisarlılar kovulmuştur.³⁷

Durumdan istifade eden Yunan birlikleri Kayışlar'ı (Saruhanlı) işgal ettikten sonra küçük bir birlikle Akhisar'ı da işgal etmişlerdir. Fakat Balıkesir'den gelen 188. Alay ve halkın artık direniş göstermesi nedeniyle bu birinci işgal sadece 5 gün sürerek 9/10 Haziran 1919'da son bulmuştur. İşgalden önce, Albay Bekir Sami Bey'in Akhisar'daki örgütlenme çabalarına rağmen, teslimiyetçi bir tutum izleyen Akhisarlılar, 5 Haziran günü işgal edilince, örgütlenme yoluna gitmişlerdir.

³⁵ Belkız Ayaz, “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Akhisar Kazası (1923–1933)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2006), ss. 13–15.

³⁶ Haluk Selvi, “Akhisar'ın İşgali”, **Manisa Dergisi**, Sayı: 12 (Kasım 1996), s.20.

³⁷ Muhittin Ünal (Hazırlayan), **Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları**, (İkinci Baskı. İstanbul: Cem Yayınevi, 2002), s. 30

15 Haziran 1919'da, Akhisar'ın ileri gelenleri tarafından milli bir cemiyet kurulmuştur. İzmir'in işgali ile birlikte yurttan kurulan milli cemiyetlerin adı genellikle "Redd-i İlhak" adını almasına rağmen, Akhisar'da kurulan cemiyetin adı "Akhisar Redd-i İşgal"dir.³⁸ Bu cemiyetler işgali takip eden aylarda birçok kongreler yaptılar. Batı cephesinde toplanan kongrelerin en önemlisi Alaşehir Kongresidir. Balıkesir kararlarını pekiştirmek ve Erzurum kararlarını değerlendirmek için 16-25 Ağustos 1919 tarihinde toplanan bu kongrede Yunanlılara karşı direnişin artırılması ve gerekirse İtilaf Devletleri'nden yardım alınması kararlaştırıldı. Burada Kuvayı Milliye'nin varlığı kabul edilmiştir. Alaşehir Kongresi Kuvayı Milliye'nin Manisa ve yöresinde teşkilatlanmasında kolaylıklar sağladı. Alaşehir Kongresine Marmara'dan Reşat ve Hüsnü Bey katılmıştır, Kongreden sonra Salihli, Alaşehir, Akhisar ve Soma direniş cepheleri daha merkezi ve daha disiplinli birer yapıya kavuşmuştur.³⁹

Gölmarmara'da Kuvayı Milliye'nin kurulmasında ve çalışmasında oldukça etkili olan kişi Hafız Tahir ismiyle bilinen Tahir (Barutçuoğlu) Beydi. Gölmarmara'nın önde gelen insanları arasında yer alan Hafız Tahir, Gölmarmara'da Kuvayı Milliye'nin örgütlenmesinde bulunmuş ve bu örgütün başkanlığını yapmıştır. Tahir Bey ayrıca Sakarya Savaşı'na katılmış ve savaşta ayağından vurularak yaralanmıştır. Doktorlar tarafından ayağının kesilmesine karar verince yaverliğini yaptığı komutanına rica eder ve komutanı ayağının kesilmemesi için gereğinin yapılmasını ister. Ayağında bundan sonra deliklerle dolaşır ve zaman zaman bu deliklerden irin tarzı akıntılar gelir. Tahir Bey'in ayağı yine bu yaradan dolayı aksar ve asa kullanırdı fakat esasını o kadar ustalıkla kullanırdı ki kimse O'nun ayağının aksadığını anlayamazdı. İstiklal Savaşı gazisi olan Hafız Tahir Bey'e, İstiklal Madalyası verilmiştir.⁴⁰

Akhisar Cephesi 27 Haziran 1919'da kurulmuştur. Akhisar Mıntıkası Komutanı Binbaşı Hüsnü, kuvvet olarak 188 alaydan bir miktar nizamiye askeri ile Akhisar Kazası ve Marmara nahiyesi ahalisinden müteşekkil Milli kuvvetler toplamıştır. Bu kuvvetler yaklaşık 800 kişidir. Milli Kuvvetlerin başında Halit Paşa ile Hafız Hüseyin Bey ve Dramalı Rıza Bey vardır.⁴¹ Daha sonra bu bölgeye Celal

³⁸Şerafettin Yılmaz (Haz), **İstiklal Savaşında Balıkesir'e Bağlı Akhisar ve Soma Cepheleri**, (Balıkesir: Balıkesir Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 1990), ss. 30-31.

³⁹Babacan, **Ön. ver.**, ss. 25-29.

⁴⁰Ayfer Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi

⁴¹Kazım Özalp, **Milli Mücadele 1919 - 1922**, Cilt-1, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1985), s. 34.

Bayar gönderilmiştir. Akhisar Cephesi Celal Bey'in Akhisar'a gelmesi ile birlikte, nizami ve askeri esaslara göre yeniden düzenlenmiştir. Sorumluluk fiilen Milli Alay Kumandanı Celal Bey'de idi. Alay kumandanı yardımcısı Süvari Yarbay Hacı Remzi Bey idi. Alay Karargahında 20 kişilik bir süvari kuvveti vardı. Başında Mora Yenişehirli Hafız Hüseyin bulunuyordu. Cepheye kuvvetler şu şekilde düzenlenmiştir: Koyun Ali'de 20 süvari, bir bölük piyade, bir milli alay karargâhı; Tatar ve Burunören köylerinde, birer milli tabur; Marmara ve Yayaköy bucaklarında birer bölük vardı. Burunören Milli Tabur Kumandanı Beyoba köyünden Ziya Bey idi. Silahlı sayısı 1200 kişiydi, Tatar ve Burunören taburlarında ikişer makineli tüfek bulunuyordu. Ayrıca Marmara Bölüğü'ne Celal Bey zamanında iki makineli tüfek gönderilmiştir. 138 kilometrelik Akhisar Cephesinde 42 mitralyöz de bulunmaktaydı.⁴²

İngiliz İşgal Orduları Başkomutan General Milne, Türklerin Yunanlılara yaptıkları saldırıları önlemek, Yunan işgal altında bulunan bölgelerde Yunanlıların güvenliğini sağlamak amacı ile iki taraf arasında bir hattın oluşturulmasını istemiştir. Kasım 1919'da General Milne tarafından çizilen hat, Yunanlılar için bir fırsat olmuştur. Akhisar Cephesi Milne Hattı'nın saptanmasından sonra hareketli günler geçirmiştir. Kasım 1919'da Akhisar'da, Yunanlılarının haksız işgallerini protesto etmek amacı ile bir miting düzenlemiştir.⁴³

Yunanlılar 22 Haziran 1920'de Akhisar'a karşı genel hücumla geçmişlerdi. Türk kuvvetleri saldırının daha çok kuzey cephesine yönelik olacağını umuyorlardı. Yunanlıların Milne Hattı'nı aşarak, halen ellerinde olmayan bölgelere saldırması bekleniyordu. Bu nedenle Fevzi Paşa 9 Haziran 1920 tarihinde Alaşehir'deki birlikleri teftiş etmişti. Saldırı, Akhisar ve Soma yöresinden beklendiği için 23.Tümen'in bazı birlikleri, kendi bölgesi dışındaki Gölarmara'ya gönderilerek, Akhisar'a yardımcı olmaya çalışılmıştı.⁴⁴ Ancak Akhisar'daki Türk birliklerinin savunma harekâtı idaresiz ve karışık olduğundan, Akhisar'ın işgali çabuk gerçekleşmiştir. Yunan birlikleri ilk olarak Gediz Nehri'nin kuzeyinde bulunan Kan Boğazı'na saldırıp, burayı ele geçirmişlerdir. Daha sonrada Marmara Gölü'nün kuzeyindeki bölgeye ilerlemişlerdir. 22 Haziran tarihinde Gölarmara'yı işgal eden Yunan birlikleri bir gün sonra yani 23 Haziran tarihinde ise Akhisar'ı işgal

⁴² Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, Cilt-8, (İstanbul: Baha Matbaası, 1972), s. 2472

⁴³ Oktay Gökdemir, **Kurtuluş Savaşında Akhisar**, (Akhisar: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü, 1990), ss. 29-30.

⁴⁴ Ayaz, **Ön. ver.**, s29.

etmişlerdi. Yunanlıların Akhisar'ı ve diğer yerleşim yerlerini kolayca ele geçirmelerinin bir nedeni de, Haziran 1920'de Anadolu'daki Türk kuvvetlerinin çok zayıf olması ve bu kuvvetlerin bir kısmının iç ayaklanmaları bastırmak üzere cepheden ayrılmış olmalarıydı. Yunanlıların 22 Haziran 1920'deki genel taarruzları ve kolayca ilerlemeleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de tartışmalara neden olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'da bu tartışmalar üzerine Akhisar Cephesi'nde düşmanın 3 fırka ile taarruz ettiğini fakat bizim orada 1 500 askerimizin olduğunu söylemiş. Bu kuvvetin bu kadar büyük bir cepheyi muhafaza edemeyeceğini belirtmiş. Böyle bir cephede düşman taarruz ederse Cephenin delinmesinin çok normal olduğunu söylemiştir. 23 Haziran 1920 günü, bir gün önce Akhisar'ı işgal eden Efzun Alayı'nın arkasından, Yunan birliklerinden İzmir Tümeni ve Adalar Tümeni'ne bağlı birlikler de Akhisar'a gelmişlerdir. Burada düzen oluşturduktan sonra Anadolu'nun içlerine ilerlemişlerdir.⁴⁵

26 Ağustos 1922 den başlayan büyük taarruzla Yunan ordusu büyük bir yenilgiye uğratılmış, bu tarihten sonraki tarihlerde Manisa ve çevre ilçeleri birer birer Yunanlılardan arındırılmıştır. 6 Eylül 1922'de de Gölarmara düşman işgalinden kurtulmuştur.⁴⁶

Esareti, Kurtuluş Savaşı yıllarını ve Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde yeniden kazanılan bağımsızlığı çok iyi hatırlayan Mahiye Nine, o yılları şöyle anlatıyor. Köylerinde eskiden Rumlarla birlikte yaşadıklarını ve Kurtuluş Savaşı başladığı andan itibaren büyük zorluklar yaşadıklarını ifade eden Mahiye Nine, o sıkıntılar içerisinde halk arasında bir komutanın isminin yayılmaya başladığını, o komutanın isminin "Kemal" olduğunu söyledi. Mahiye Nine, bu ismin Türkler için umut, Rumlar için ise korkulan bir isim olduğunu dile getirerek, *"O günlerde büyükler, yeni doğan çocukların ismini 'Kemal' koymaya başlamışlardı. Rumların 'Kemal' isminden korktuklarını çok iyi hatırlıyorum. O günlerde 10 yaşlarındaydım. Bizim yaşımızdaki Rum çocukları 'Kemal' ismini iyi biliyorlardı. Demek ki onların evlerinde de konuşulmaya başlamıştı"* dedi.

O yıllarda çok büyük eziyetlere maruz kaldıklarını, dedesinin ve 4 arkadaşının köyün deresine götürülerek öldürüldüğünü ifade eden Mahiye Karabulut, o yılları şu sözlerle anlattı:

⁴⁵ **Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, C. II kısım: 2, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1991), s. 262; Satış, **Ön. ver.**, s. 393.

⁴⁶ Gökdemir, **Ön. ver.**, ss.41-44.

"Artık büyük bir savaş yaşanıyordu. Büyük Taarruz sırasında düşman hem kaçıyor, hem de çoluk çocuk, erkek kadın demeden herkesi öldürüyordu. Annem, babam ve kardeşlerim ile tarlaya saklandık. Düşman ordusu boş durmadı. Salihli'yi, Turgutlu'yu yakarak geçti. Bunları çok iyi hatırlıyorum. Manisa'ya varan düşman ordusu Manisa'yı da yaktı. Tam 3 gün 3 gece Manisa yandı. Sonra Mustafa Kemal Paşa ve ordusunun düşmanı denize döktüğünü duyduk. İzmir'in, Manisa'nın, kasabalarının kurtulduğunu öğrendik. Bu durum herkesi sevinç gözyaşlarına boğdu."⁴⁷

Dedesı ve anneannesi o günleri yakından yaşayan esaret dönemi yaşanan zulmü çok iyi bilen Satı Turna ise o dönemi şöyle anlatıyor. "1903 doğumlu dedem eşi anneannem Kurtuluş savaşı yıllarını yaşamış. Anneannemin babası Ali dedemiz birkaç kez bedel ödemiş. Sonunda 28 yaşında Çanakkale savaşına katılmış. Şehit olmuş. Geride 1 erkek ve 3 kız çocuğu öksüz kalmış. Büyük olan ağabeyleri de Kurtuluş Savaşında şehit olmuş. Anneannem abisine Yaşar Efem derdi. __Bir gün yakın cepheden sırtında azık torbası köye düğüne gelmiş. Zeybek oynayıp herkesle vedalaşmış. Gidiş o gidiş bir daha dönmemiş. Kız çocukları Fatma, Ayşe, Hatice 9,6, 3 yaşlarında. Fatma benim anneannem kardeşlerine bakmış.

Köyde sadece yaşlılar ve çocuklar kalmış. Eli silah tutan herkes cephelerde vatan için çarpıştırmış. Ege Bölgesini Yunanlılar işgal etmiş. Bir gün Fatma (Anneannem) köyün yaşlıları ile eşeklerine odun yükleyip ilçeye satmaya gitmişler. Dönüş yolunda Yunanlılar Gölarmara dağına yerleştirdikleri dürbünlü toplarıyla karşı dağı sürekli top ateşine tutmuşlar. Çocuk ve yaşlılar kaçmaya çalıştıkça önlerine arkalarına top mermileri düşüp çukurlar açıyormuş. Eşeklerin üzerindeki yaşlıların ayakları bacakları yara bere içinde kalmış. Canlarını zor kurtarmışlar. Yollarda, subaşlarında akşamdan kalma köz yığınları gördüklerini söylerdi. Çeteler ormanlarda saklanırmış. Onların korkusu da ayrı bir dert derdi.

Yine bir gün köyün yaşlısı Helime Ebe ekmek için hamur yoğuruyormuş. Devriye gezen bir grup düşman askeri köye gelmişler. Tüfeğin dipçığı ile nineye hem soru soruyor hem de eziyet ediyorlarmış. Sonra da yaptığı ekmekleri alıp gitmişler. Yaşlı nine kan ter içinde ekmekleri yapmış yeter ki canımıza kıymasınlar çoluk çocuğa zarar vermesinler diye isteklerine uymuş.

⁴⁷Mahiye Karabulut'la 26.02.2011 tarihinde yapılan söyleşi

*Babamın babası Mustafa dedem, Osmanlı-Rus savaşına katılmış. Onun için biz ona Urus Dede derdik. Kurtuluş Savaşı yıllarında yine düşman askerleri ilçede gördükleri kişileri yakalıyor parola soruyor bilmezlerse hendeklerde kesiyorlarmış. Bir gün Mustafa dedemi yakalamışlar sorguluyorlarmış. Yerli Rumlardan birisi dedemi tanımış onlara bir şeyler söylemiş canını kurtarmış.”*⁴⁸ Diyerek insanların o dönemde çektiği inanılmaz sıkıntıları anlatmakta ve kahraman Mehmetçiğe ve Mustafa Kemal Atatürk’e ne kadar büyük bir borcumuz olduğunu bir kez daha belirtmektedir.

1.3.5. Tarihi Eserler

İlçede bulunan Şahuban Camii, Medresesi, İmareti, Hamamı, Halime Hatun Cami, Medresesi, İmareti ve Hamamını ilçenin önemli tarihi eserler arasında sayabiliriz.

Şahuban Cami; Belediye binasının yanında Eski Cami Mahallesinde bulunmaktadır. Cami, Sarı İbrahim Paşanın kızı Şahuban Hatun tarafından yaptırılmıştır. Fakat yapan kişi bilinmemektedir. Cami’nin üstünde yapım tarihi olarak 1600 yılı yazmaktadır.⁴⁹ Kare planlı bir harim ve son cemaat mahallide mevcuttur. Caminin duvarları kesme taş ve tuğla ile almaşık teknikte inşa edilmiştir. Şahuban Medresesi de yine Şahuban Hatun tarafından yaptırılmıştır. Cami ile aynı yılda yaptırılmıştır. Bu eserden yalnız moloz taş ve tuğla örgülü harap bir ada kalmış olup günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Yapının arka bahçesinde mezar taşları bulunmaktadır. Bu mezar taşlarının ikisi hala sağlamdır. Mezar taşlarının kimlere ait olduğu yapılan bazı çalışmalara rağmen ne yazık ki kesin olarak bilinmemektedir.⁵⁰

Halime Hatun Camii; Gölarmara çarşısı içinde yeni camii mahallesinde, Şahuban Camii’nin Kuzeyinde inşa edilmiştir. 3. Mehmet’in Manisa Valiliği ve 1595 yılında tahta geçmesi ile dadısı ve sütanesi Halime Hatun için yaptırılmıştır. Plan tipolojisi bakımından Şahuban Camii’nin kaliteli bir benzeridir. Camii’nin bilinen bir kitabesi yoktur. Kare planlı bir harim ve üç bölümlü son cemaat mahalli mevcuttur. Harimin üstü tek kubbe ile örtülüdür. Minaresi kuzey doğu cephede camiye bitişik

⁴⁸Satı Turna Arı’yla 20.04.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

⁴⁹H. Sibel Ünalın, “Akhisar ve Gölarmara’daki Türk Anıtları”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 1998), s.53.

⁵⁰ Senem Durmaz, “Gölarmara Türk Devri Yapıları”, (Basılmamış Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 1996), ss. 8–10.

durumdadır. Caminin şadırvanı orijinaldir. Kısmen mermerden yapılmıştır. Fakat üst örtü daha sonraki dönemde yapılmıştır. Külliye'ye ait olan Medrese, Camii'nin kuzey cephesi karşısında yer alır. Camii ile birlikte yaptırılmıştır. Medrese doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen bir plana sahiptir. Aslında 'U' şeklinde bir plana sahip iken bugün doğu ve batı kanatları yıkılıp yerine dikdörtgene yakın yeni bir yapı inşa edilmiştir. Medrese odaları bir dönem Müftülük, Arşiv, Öğretmenler Odası olarak kullanılmıştır. Yapı tamamen restore edilmiştir. Halime Hatun İmaret, Halime Hatun tarafından yaptırılmıştır. Külliye'nin bir parçasıdır. Camii ve Medreseden bir cadde ile ayrılmıştır. Kitabesi yoktur. İmaret 'L' şeklinde düzenlenmiştir. Avlunun doğu ve güney yönlerinde kubbeli dört oda mevcuttur. Odaların üzeri kubbe ile örtülüdür. Bu yapıda kısa bir dönem öğretmen evi olarak kullanılmıştır. İmaretin güneyinde yer alan Hamam, 1595 yılına tarihlenmektedir. Bugün yıkık bir vaziyettedir. Hamam kare plana sahiptir. Külliye'ye gelir sağlamak için çifte hamam şeklinde düzenlendiği belirtilmektedir. Kubbeleri yıkılmıştır. Duvarları kısmen sağlamdır. Günümüzde restore edilerek tekrar dönem dönem hamam olarak kullanılmaktadır. Fakat şuan kullanılmamakta olup ciddi bir restorasyona ihtiyaç duymaktadır.⁵¹

⁵¹Durmaz, **Ön. ver.**, ss.11-15.

2. BÖLÜM: GÖLMARMARA'NIN İNSAN UNSURU

2.1. NÜFUS

Gölmarmara 1923'te bucak merkezi olmuş olup, 1987'de ise ilçe merkezi olmuştur. Bu süreçte başlangıçta daha az sayıda köye sahip iken daha sonra yeni köylerin bağlanmasıyla hem köy sayısı hem de nüfusunda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Gölmarmara'nın ilçe olmasından önce yapılan 1985 nüfus sayımında 9 köye sahip olan Gölmarmara, 2011 yılı itibariyle Ayanlar, Beyler, Çamköy, Çömlekçi, Değnekler, Hacıbaştanlar, Hacıveliler, Hiroğlu, Kayaaltı, Kılcanlar, Ozanca, Taşkuyucak, Tiyenli, Yeniköy, Yunuslar olmak üzere 15 tane köye sahiptir. Gölmarmara merkezinde ise Eski Cami, Yeni Cami, Atatürk, İhsaniye, İsmet Paşa ve Kayapınar Mahalleleri olmak üzere 6 mahalle vardır.

Gölmarmara nüfusunun izlediği seyre bakılırsa, yakın zamana kadar göç alan bir yerleşim yeri olduğu görülecektir. Bunda şüphesiz Ege bölgesi gibi iklimi güzel, toprakları verimli bir bölgede olmasının önemli bir payı vardır. Bu bölgede su kaynaklarının da yeterli olmasının verdiği imkanla bir çok tarım ürünü ticari olarak yetiştirdiğinden dolayı burada çalışacak önemli ölçüde iş gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Söz konusu iş gücü özellikle doğudan gelen vatandaşlarımız tarafından doldurulmuştur. Günümüzde ise yörede sanayileşmenin gerçekleşmemesi ve iş imkânlarının çeşitlenmemesinden dolayı; daha iyi bir yaşam ve daha iyi bir iş isteğiyle Akhisar, Manisa, İzmir, Bursa, İstanbul gibi yerlere ilçeden bir göç hareketi vardır. Dolayısıyla bu gün Gölmarmara bir yandan göç alan diğer yandan göç veren bir yer olmuştur.

Yıllara Göre Gölarmara'nın Nüfusu:

1842⁵²

Gölarmara eskiden beri Rum nüfusunun bulunduğu bir yer olup, Gölarmara'da 1842'de Gayrimüslim nüfus oranı yüzde 15 civarındadır. Bu durum Gölarmara için bir kültürel zenginlikti fakat Ege bölgesinin Yunanlılarca işgalinden sonra başlayan süreçte Türk halkı ve Rumlar arasında güvenin tamamen kaybolması neticesinde birlikte yaşama imkanı kalmamış ve mübadele sonucu da Rum halkı Yunanistan'a gitmiştir.

Tablo:4 Gölarmara'nın 1842 Tarihli Merkez Nüfusu

Müslim		Gayrimüslim		Toplam	
Hane	Nüfus	Hane	Nüfus	Hane	Nüfus
329	686	59	120	388	806

Kaynak: Bilgi, 2001, s.99.

1891–1892⁵³

Tablo:5 Gölarmara'nın 1891–1892 Tarihli Nüfusu

	Nüfus	Hane		Nüfus	Hane
Bucak merkezi	1884	382	Güner	38	23
Kılcanlar	60	20	Harmandalı	126	30
Sazköy	86	22	Harmandalımusalar	249	50
Yeniköy	85	36	Gökçekonak	165	36
Gines	175	58	Karabağcı	81	20
Moralılar	101	21	Uzuncalar	219	86
			Bucak toplamı	3269	784

Kaynak: İbrahim Cavit, 2010, s. 449.

⁵²Bilgi, **Ön. ver.**, s. 99.

⁵³İbrahim Cavit, **Ön. ver.**, s. 449.

1930⁵⁴

Tablo:6 Gölarmara'nın 1930 Tarihli Nüfusu

	Toplam	Erkek	Kadın
Bucak Merkezi	2331	1181	1150
Köylerin Toplamı	1487	747	740
Bucak Toplam	3818	1928	1890

Kaynak: Ayaz, 2006, s.43.

1940⁵⁵

Gölarmara Nüfusunda 1930–1940 arasında bucak merkezinde on yıllık sürede bucak merkezinde yüzde 56, bucak toplamında yüzde 52 oranında çok ciddi bir artış söz konusu olup bu artış başta Mübadele sonucu Yunanistan'dan gelen Türk nüfustan ve yine 1930'lu yıllarda Yugoslavya'dan göç eden nüfustan kaynaklanmaktadır. Gölarmara geniş arazisi ve az nüfusu sonucu göçmenlerin yerleştirildiği önemli bir yer olmuş yöreden gönderilen Rumların eksikliği mübadillerle doldurulmuştur. Genel olarak Yunanistan'ın Drama, Kavala ve Selanik bölgelerinden gelenler Manisa, İzmir ve Muğla çevresine yerleştirilmişlerdir.⁵⁶ Bu bölgeden gelen göçmenlerden dört bini tütüncü, yirmi bini bağcı ve çiftçi, kırk bini ise zeytinciydi ve bölgede tarımın geliştirilmesi için Ege bölgesine yerleştirilmişlerdir.⁵⁷ Yugoslav göçmenleri ise önce 1930'lu yıllarda daha sonra ise 1950 ve 60'lı yıllarda Gölarmara'ya yerleşmişler ve Mübadillerden daha fazla bir nüfusa ulaşarak Gölarmara'da yerli nüfustan sonra en kalabalık ikinci grup olmuşlardır. Yugoslav göçmenler daha çok Piriştine, Pirizren, Yenipazar, Üsküp ve Ohri çevresinden gelmişlerdir.

⁵⁴ Ayaz, **Ön. ver.**, s.43.

⁵⁵ MEB Derleme Müdürlüğü, **20 İlk Teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı**.

⁵⁶ Kemal Arı, **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923-25**, (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1995), ss. 152–153.

⁵⁷ Kemal Yalçın, **Emanet Çeyiz, Mübadele İnsanları**, (İstanbul: Doğan Yayınları, 1998), s.225.

Tablo:7 Gölarmara'nın 1940 Tarihli Nüfusu

	Toplam	Erkek	Kadın
Bucak Merkezi	3657	1811	1846
Çömlekçi	208	95	113
Delibeyler	43	21	22
Hacıveliler	164	81	83
Hacı Hasan Kıranı	242	121	121
Kılcanlar	55	31	24
Ozanca	404	221	183
Taşkuyucak	535	258	277
Yeniköy	258	155	103
Sazköy	238	127	111
Bucak Toplamı	5804	2921	2883

Kaynak: MEB Derleme Müdürlüğü, 1940.

1950⁵⁸

Tablo:8 Gölarmara'nın 1950 Tarihli Nüfusu

	Nüfus
Bucak merkezi	4256
Köyler Toplamı	2564
Toplam	6820

Kaynak: Türkiye Ansiklopedisi, C. 2, 1956.

1965–2010 Arası Dönem

1965 sonrası yıllara göre Gölarmara'daki nüfus hareketleri izlenirse 1970'e kadar Türkiye ortalamasında bir artış hızı varken 1970'den itibaren hızlı bir nüfus artışı görülmektedir. Bunda yörede pamuk ve tütün ekiminin yaygınlaşması nedeniyle ortaya çıkan önemli iş gücü ihtiyacının etkisi vardır. Bu tarihe kadar Gölarmara'ya göçmenler dışında fazla bir göç hareketi yaşanmamıştır. 1950'li yıllarda nahiye merkezinde civar köylerden gelerek yaşayan sadece 30 civarında aile vardı. Bunun yanında pamukla ilgili işlerin yoğunlaştığı dönemlerde Kütahya, Simav, Emet ve Demirci'den mevsimlik işçiler geliyordu.⁵⁹

⁵⁸ Gölarmara, **Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 2, Ankara: 1956.

⁵⁹ "Gölarmara", **Belediyelerimiz- I**, (Ankara: İller Bankası Neşriyatı, 1956), s.228.

1970'lerden itibaren ise daha çok doğu illerinden yöreye önemli miktarda mevsimsel tarım işçileri gelmeye başlamış; bu işçiler ilerleyen yıllarda bucak merkezindeki Kayapınar ve İsmet Paşa Mahallerine ve Ozanca Köyüne yerleşmeye başlamışlardır. Ozanca Köyü 1970 yılların başında doğu illerinden Erzurum, Kars, Muş, Van, Ağrı yörelerinden göç almaya başlamıştır. Yerli köylüler Gölarmara İlçesine göç etmiş ve mülklerini gelenlere satmışlardır. Bunun sonucu köyün nüfusu hızla artmıştır. Öyle ki hane sayısı 60'lardan 400, 500'lere çıkmış, köyün nüfusu 1965'te 295'ken, 2000'de 1791 olmuştur. Gölarmara'nın diğer köylerinde ise 1980'den itibaren nüfus artışı ya yavaşlamış ya da durmuştur. 1990'dan itibaren ise bu köylerde önemli oranda nüfus düşüşü yaşanmıştır.

Gölarmara merkezi ise 1970–75 arasında ulaştığı 11982 kişilik nüfusunu bir yandan göç alırken diğer yandan göç vermesinden dolayı bir daha geçememiş ve 2010 yılı itibariyle 9900 kişiye düşerek kent merkezi olma vasfını kaybetmiştir. Bu duruma başta söylediğimiz gibi gelir kalemlerinin çeşitlenememesi, sanayinin oluşmaması, yöre yakınlarında Akhisar, Salihli gibi cazibe merkezlerinin olması nedeniyle yatırımları bu bölgelerden kendisine çekememesi, yine aile planlamasının ilçenin her tarafına yayılmış olması gibi etkenler önemli rol oynamıştır. Fakat bunların yanında Gölarmara'da bir dönem belediye başkanlığı ve üç dönem belediye meclis üyeliği yapmış olan ve ismini burada vermemin doğru olmayacağı bir kişiyle görüşme yapmıştık. Kendisi: *“Devletten belediyemize gelecek yardım miktarının artması için sayım zamanlarında fazla fazla nüfus yazardık. Hatta ben meclis üyesiyken belediye başkanının iki bin kişiyi fazladan yazdırıldığını biliyorum. Fakat adrese dayalı nüfus sayımı çıkınca artık bu yapılamadı ve nüfusumuz 11binlerden 9 binlere düştü”* dedi.

Tablo:9 Gölarmara'nın 1965-70-75 Tarihli Nüfusu

	1965			1970			1975		
	toplam	erkek	kadın	toplam	erkek	kadın	toplam	erkek	kadın
Bucak Merkezi	8.301	4.083	4.218	10.156	5.630	4.526	11.982	6.094	5.888
Çamköy				185	101	84	184	104	80
Çömlekçi	347	190	157	344	177	167	382	195	187
Hacıbaştanlar	215	109	106	202	102	100	247	131	116
Hacıveliler	288	150	138	281	147	134	312	183	129
Kayaaltı	308	174	134	353	177	176	378	195	183
Kılcanlar	236	130	106	169	83	86	203	108	95
Ozanca	295	160	135	341	183	158	708	363	345
Taşkuyucak	947	486	461	811	416	395	820	419	401
Yeniköy	783	393	390	808	388	420	971	471	500
Bucak Toplamı	11.720	5.875	5.845	13.650	7.404	6.246	16.187	8.263	7.924

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufus80app/idari.zul?yil=1965> (21.03.2011)

Tablo:10 Gölarmara'nın 1980-85 Tarihli Nüfusu

	1980			1985		
	toplam	erkek	kadın	toplam	erkek	kadın
Bucak Merkezi	9.079	4.481	4,598	10,936	5,594	5.342
Çamköy	214	116	98	232	122	110
Çömlekçi	409	208	201	436	210	226
Hacıbaştanlar	278	143	135	283	141	142
Hacıveliler	300	156	144	324	176	148
Kayaaltı	418	206	212	450	222	228
Kılcanlar	179	90	89	315	152	163
Ozanca	947	465	482	1.212	589	623
Taşkuyucak	824	405	419	842	441	401
Yeniköy	784	378	406	955	454	501
Bucak Toplamı	13.432	6.648	6,784	15,985	8,101	7,884

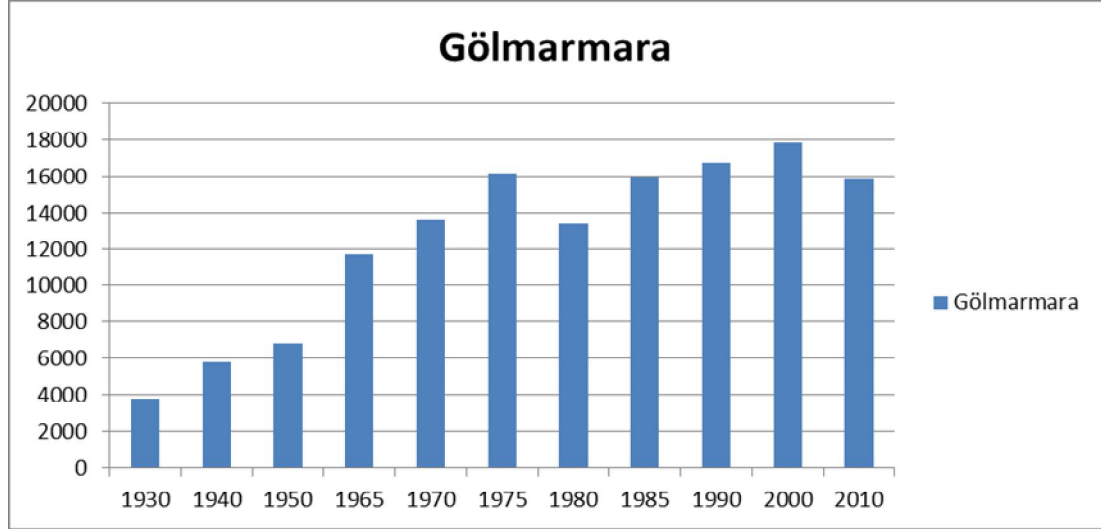
Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufus80app/idari.zul?yil=1980> (21.03.2011)

Tablo:11 Gölarmara'nın 1990-2010 ve 2010 Tarihli Nüfusu

	1990			2000			2010		
	toplam	erkek	kadın	toplam	erkek	kadın	toplam	erkek	kadın
İlçe Merkezi	10.976	5.493	5.483	11.205	5.487	5.718	9.750	4.809	4.941
Ayanlar				186	95	91	176	92	84
Beyler	313	148	165	292	147	145	247	120	127
Çamköy	238	118	120	211	106	105	186	94	92
Çömlekçi	416	205	211	220	102	118	165	77	88
Değnekler				618	316	302	575	296	279
Hacıbaştanlar	313	153	160	200	89	111	93	44	49
Haciveliler	410	219	191	341	174	167	311	153	158
Hiroğlu				155	75	80	112	58	54
Kayaaltı	493	238	255	370	171	199	370	178	192
Kılcanlar	336	170	166	188	91	97	108	52	56
Ozanca	1.596	787	809	1.791	834	957	2.183	1.057	1.126
Taşkuyucak	564	305	259	599	326	273	490	246	244
Tiyenli				834	399	435	607	307	300
Yeniköy	1.074	506	568	501	248	253	390	187	203
Yunuslar				120	58	62	74	38	36
İlçe Toplamı	16.729	8.342	8.387	17.831	8.718	9.113	15.837	7.808	8.029

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufus80app/idari.zul?yil=1990> (21.03.2011)

Tablo:12 Gölarmara Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi

2.2. EĞİTİM VE KÜLTÜREL HAYAT

2011 yılı itibariyle Gölarmara merkezinde 4 ilköğretim okulu, 1 Anaokulu, birisi Çok programlı Lise, diğeri Anadolu Lisesi olmak üzere 2 lise ve köylerde 2 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Merkezdeki ilköğretim okulları Atatürk İlköğretim Okulu, Namık Kemal İlköğretim Okulu, Kayapınar Şehit Adnan Ceylan İlköğretim Okulu, Gölarmara Şehit Özcan Yıldız İlköğretim Okuludur. Köylerde ise Ozanca İlköğretim Okulu, Kumkuyacak-Tiyenli İlköğretim Okulu bulunmaktadır. Merkezdeki liseler Gölarmara Çok Programlı Lisesi ve Hulki Sanlıtop Anadolu Lisesidir. Ayrıca Tahir-Ayşe Barutçuoğlu Anaokulu isminde bağımsız bir anaokulu bulunmaktadır.

Gölarmara, Cumhuriyet Dönemi boyunca eğitime çok önem veren bir yer olmuştur. Gölarmara halkı çocuklarını okutmaya oldukça önem vermişlerdir. Çocuklarının iyi bir meslek edinmesini ve iyi bir eğitim almalarını önemsemişlerdir. Gölarmara halkı yörelerinde ki eğitimin gelişmesi içinde elinden gelen çabayı göstermiştir.

Gölarmara'da 1926 yılında Vakıflara ait olan ve bir dönem Pratik Kız Sanat Okulu olarak ta kullanılan ve bu gün Sürücü Kursu olarak hizmet veren binada öğretime başlayan ve 1 Kasım 1928 yılında kabul edilen Latin Harflerini öğretmek için Millet Mektepleri adı altında eğitim seferberliğine katılan bir okul açılmıştır. Daha sonra bu okul Merkez İlkokulu adı ile 1958 yılına kadar kasabadaki tek öğretim kurumu olarak hizmet vermiştir. 24 Temmuz 1933 tarihinde Akhisar Kaymakamlığı'na Ezine Kaymakamı Rauf Cavit (Kınay) atanmıştır.⁶⁰ Sporcu ve genç idarecilerden olan Rauf Bey vazifeye başlar başlamaz, köy yolları ve telefonu olmayan köylere yolların ve telefon hattının yapılması ile köy yatılı mekteplerin bir an evvel ikmalî ile alakadar olmuştur.⁶¹ Bu amaçla 20 Kasım 1933 günü yanında Takım Kumandanı ve Cumhuriyet Halk Fırkası (CHP) Başkanı Lütü Bey ile Marmara nahiyesine bir ziyaret gezisi düzenlemiş ve nahiyenin bütün köylerini gezmiştir.

Bu gezide Akhisar Kaymakamı Rauf Cavit Bey başkanlığında kurulan bir heyet önderliğinde halkın yardım ve destekleriyle okulun uzun yıllar hizmet vereceği binanın temelleri atılmıştır. 1935 yılında tamamlanan bina halk tarafından toplanan

⁶⁰ **İdare Dergisi**, Yıl: 6 Sayı: 64 (Temmuz 1933) , İstanbul, 1933, s. 971.

⁶¹ Belkız, **Ön. ver.**, s.60.

13 bin liraya mal olmuştur.⁶² Okul, 1935–1936 Eğitim-öğretim yılında hizmete girmiş ve ilk mezunlarını o yıl vermiştir. Binanın inşasında Belediye Başkanı Tahir Barutçuoğlu ve Başöğretmen Sabri Bulut'un önemli çabaları olmuştur. Aslen Selanik-Tikveşli göçmeni olan ve ailesiyle Bursa'ya yerleşen Sabri Bulut babasını küçük yaşta kaybedince İstanbul'da o dönem ki ismiyle 18. İlkokulda şimdiki ismiyle Büyük Esmâ Sultan İlköğretim Okulu'nda ilk ve ortaokulları okumuş ardından Kayseri Zincidere Köy Muallim Mektebi'nden mezun olarak 18 yaşında Akhisar Gazi ilkokulunda öğretmenliğe başlamıştır. İki yıl Akhisar'da görev yaptıktan sonra 1932–33 Eğitim-Öğretim yılında Gölarmara Merkez ilkokulunda göreve başlamış, askerlik dönemi hariç toplam 42 yıllık öğretmenlik görevi yapmıştır. Merkez İlkokulu'nun yeni binasının inşaatı için gerekli parayı bütün köyleri tek tek dolaşarak toplamaya çalışmıştır. Gölarmara'da aynı zamanda Nahiye Müdür vekili⁶³ de olan Sabri Bulut, Gölarmara'da birçok insanın yetişmesinde etkili olmuştur.⁶⁴ Bu çalışmalarından dolayı kendi öğrencisi ve Gölarmara eski Belediye Başkanı olan Nihat Ağaçdiken tarafından ölümünün ardından bir caddeye ismi verilmiştir.

1933–42 yılları arasında Gölarmara Belediye Başkanlığı yapan Tahir Barutçuoğlu öğrencilerin her sene okuldan birinci olarak mezun olan öğrenciye kol saati hediye ederek öğrencilerin okuma heveslerinin artmasını sağladı. Onun bu uygulaması daha sonra Gölarmara'da gelenek haline geldi ve günümüze kadar her sene okullarını dereceyle bitiren öğrencilere belediye tarafından kol saati hediye edildi. O dönemde Merkez İlkokulu'ndan mezun olan öğrencilerden pek çoğu tahsilini Akhisar veya Manisa veya daha büyük şehirlerde devam ettirerek önemli mevkilere kadar yükseldiler. Bunlar içinde en önemlilerinden biri dönemin Belediye Başkanı Tahir ve eşi Ayşe Barutçuoğlu'nun oğlu olan 1922 (1338) doğumlu Mehmet Doğan Barutçuoğlu' dur. Kendisi Merkez İlkokulundan mezun olduktan sonra eğitimini sürdürmüştür. 1940'da Balıkesir Lisesi'ni, 1944'te İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Bu özelliğiyle kendisi Gölarmara'dan üniversite okuyan ilk kişi olmuştur.⁶⁵ 1948'den itibaren Akhisar'da Serbest Avukat olarak çalışmaya başlayan Barutçuoğlu 2 Haziran 1968'de yapılan Cumhuriyet Senatosu

⁶² Alpay, **Ön. ver.**, s.63.

⁶³ Ayfer Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

⁶⁴ Nihat Ağaçdiken'le 02.03.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

⁶⁵ Cengiz Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

üçte bir yenileme seçiminde CHP'den Manisa Senatörü seçilmiştir.⁶⁶ Barutçuoğlu görevi sırasında birçok komisyonda üyeliğinin yanında Bütçe ve Plan komisyonunda başkanlık ta yapmıştır. Barutçuoğlu'nun senato üyeliği 5 Haziran 1977'deki üçte bir yenileme seçiminde sona ermiştir. Senatodan ayrıldıktan sonra 30 Mart 1982'ye kadar İzmir'de serbest avukatlık yapan Barutçuoğlu 20 Aralık 1994'te İstanbul'da vefat etmiştir. Evli ve üç kız çocuk sahibi olan Doğan Barutçuoğlu Gölarmara'ya defnedilmiştir.⁶⁷

1958 yılında bir ilkokul daha yapılması üzerine Bucak Belediye Encümeni'nin 04/07/1958 tarih ve 25 sayılı kararı ile Merkez İlkokulu'nun adı Atatürk İlkokulu olarak değiştirilmiştir. 1968 yılında Devlet tarafından büyük bir onarım geçiren okulun tavan ve taban kısımları betonarme yapılmış ve ikinci kattaki salon bölünerek bir derslik daha ilave edilmiştir. Atatürk İlköğretim Okulu 1997–98 Eğitim-Öğretim yılında 8 yıllık kesintisiz öğretim uygulamasına geçilmesiyle Atatürk İlköğretim Okulu ismini almış ve daha sonra bugün de eğitim verdiği yeni modern binasına taşınmıştır.⁶⁸

Halkevleri 1932–1951 yılları arasında ülke çapında olumlu etkileri görülen bir çeşit yaygın eğitim merkezleridir Cumhuriyet Halk Partisi öncülüğünde kurulan Halkevleri, sadece okuma-yazma çalışmalarına katkıda bulunmamışlar; Türk kültürünün oluşmasında da etkili olmuşlardır. Ana amaçları ulusal kültürü yayarak aydınlarla halk arasındaki uçurumu kapatmaktı. Cumhuriyet rejiminin getirdiği laiklik, milliyetçilik, uygarlık görüşlerini yaymakla Atatürk ilkelerinin kökleşmesini sağlayacaktı.⁶⁹ Bununla beraber; halk evleri ve odalarının en önemli yaygın eğitim fonksiyonu, ülke çapında gençlerin bu merkezlerde düzenlenen spor, folklor, müzik, tiyatro ve sanat gibi çeşitli faaliyetleri aktif olarak katılmalarını sağlamasıdır.⁷⁰ İşte bu amaçla Gölarmara'da da 19 Şubat 1939'da Halkevi⁷¹, Merkez İlkokulu'nun eski binasında açıldı. Spor, Müsamere, Halkoyunları, Köycülük şubeleri olan Halkevi Gölarmara'da sosyal hayatın canlanması, halkın ve gençlerin çeşitli aktivitelere katılarak faal hale gelmeleri, kültürel hayatın canlanması noktasında önemli rolü

⁶⁶ **Manisa 1973 İl Yıllığı**, Ankara, s.412.

⁶⁷ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi -Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri*, II. Cilt (1966–1980), (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1999), ss. 219–220.

⁶⁸ Gölarmara Atatürk ilköğretim Okulu Brifing Dosyası, 1998.

⁶⁹ Hakkı Uyar, "Cumhuriyet Döneminde Manisa'da Eğitim (1923–1950)", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. A.İ.İ.T.E. 1993), s. 66.

⁷⁰ Sefa Şimşek, *Halkevleri 1932–1951*, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2002), ss. 45–48.

⁷¹ Uyar, **Ön. ver.**, s.66.

olmuştur.⁷² Ancak, Halkevi, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle diğer yerlerde olduğu gibi Gölarmara'da da 1951'de kapatıldı.⁷³

1955 Nüfus sayımına göre Gölarmara bucağının nüfusu beş bin kişiye ulaşmıştır. Beş bin nüfuslu bucak merkezinde sekiz derslikli Merkez İlkokulu ihtiyaca cevap veremediğinden ikili öğretime geçilmek zorunda kalınmıştır. Bu nedenle Gölarmara'ya ikinci bir okulun yapılması gerektiğine karar verildi. Sonuçta Okul Yaptırma ve Koruma Derneği adlı bir dernek kurularak hemen faaliyete geçildi. Şehrin eski mezarlığı olan, şimdiki okulun bulunduğu bu araziden sembolik bir fiyatla metre karesi (1) bir kuruştan dört bin yüz altmış iki (4162) m² arsa belediyeden alınarak 21.08.1956 tarih ve 135 no'lu Vilayet tüzel kişiliğinin adına tescil edilerek okul inşaatına başlanmıştır. Dernek tarafından başlatılan okul inşaatının aradan iki yıl geçmesine rağmen bitirilememesi ve halkın yeterince yardım yapamaması üzerine zamanın Milli Eğitim Müdürü Ferit Çamoğlu'nun tavsiyeleriyle okul vilayet programına alınarak, inşaatın kalan kısmı devlet tarafından tamamlanmıştır. Okulun inşası sırasında Başöğretmen Sabri Bulut ile dernek başkanı Mustafa İleri'nin verimli ve gayretli çalışmaları olmuştur. Okulun inşaatının tamamlanması üzerine Belediye Meclisinin 04.07.1958 tarih ve 25'nolu fevkalade kararı ile bu okula "Namık Kemal İlkokulu", Merkez İlkokuluna da "Atatürk İlkokulu" adları verilmiştir. Bucağın belediye meclisinin bu kararı vilayet daimi encümeninin 18.09.1958 tarih ve 869 sayılı kararı ile tasdik edilmiştir. Okul 10 Kasım 1958 tarihinde Namık Kemal İlkokulu adı ile beş sınıflı ve 265 mevcutla faaliyete geçmiştir. Okul, valilik makamının 17.10.1994 tarih ve 28563 sayılı onayı ile Namık Kemal İlköğretim Okulu'na dönüştürülmüştür. Namık Kemal İlkokulu bahçesine 1992 yılından başlanılarak ek bir bina yapılmıştır. Binanın inşaatı çeşitli zamanlardan duraksadı, fakat 1994 yazında il özel idaresinden sağlanan ek bir ödenekle aksak yanları da düzeltilerek yeni bina tamamlanarak 1994–1995 öğretim yılına yetiştirilmiştir. Okul 30 Eylül 1994 günü yeni binaya taşınmıştır. Eski bina boşaltılıp Celal Bayar Üniversitesine bağlı Meslek Yüksek Okulu için hazırlanacağı Kaymakamlık makamınca belirtilmiştir. 2004 Ekim ayı başında Meslek Yüksek Okulu'nun Kula'ya taşınmasından dolayı boşaltılan bina tekrar okulun kullanımına

⁷² Cengiz Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

⁷³ Anıl Çeçen, **Atatürk'ün Kültür Kurumu; Halkevleri**, (Genişletilmiş 2.baskı. Ankara: Cumhuriyet Kitapları, 2000), ss.79–81.

geçmiştir. Okulun 2009–2010 eğitim öğretim yılı sonu itibariyle toplam mezun sayısı 1985'e ulaşmıştır.⁷⁴

Gölmarmara'nın çevre mahallesi olan ve merkeze biraz uzak konumda bulunan Kayapınar Mahallesi'nde okul ihtiyacının ciddi seviyeye ulaşması nedeniyle devlet-vatandaş işbirliğiyle 1968 yılında yapımına başlanılmış ve aynı yıl eğitim-öğretime başlamıştır. Okulun yapımında mahalle halkı hem maddi destek vermiş hem de bizzat inşaatta iş gücü olarak destek vermiştir. Okula mahallenin adı verilmiş olup 1968-69 öğretim yılında 42 öğrencisi ile öğretime başlayan okul, aynı yıl Atatürk İlkokulundan aktarılan son sınıflarla 34 kız, 46 erkek öğrenci mezun etmiştir. Okuldan 1997 yılına kadar 816 öğrenci mezun olmuştur.⁷⁵ Okul bu gün Kayapınar Şehit Adnan Ceylan İ.Ö.O. adıyla hizmet vermektedir.

Gölmarmara'da ilk kez bir ortaokul ise 1960'lerde yapılmıştır. 1953 yılında Gölmarmara Bucağı Okul Yaptırma Derneği tarafından Dernek ve vatandaşların yardımıyla tek katlı 3 derslikli okul binası yapılmıştır. 1965 yılında okul Gölmarmara Ortaokulu olarak eğitime başlamıştır. Birkaç yıl sonra 73'ü kız 129'u erkek olmak üzere 202 öğrenciye ulaşmış ve 6 öğretmenle hizmet vermiştir.⁷⁶ 1979 yılında aynı bina içerisinde eğitime yetersiz olmasına rağmen lise olarak hizmet vermeye başlamıştır. Sabah lise öğleden sonra ortaokul olarak eğitime devam edilmiştir. Daha sonra ortaokul bünyesinden ayrılıp sadece lise olarak eğitime devam edilmiştir. 1995/1996 eğitim öğretim yılında bünyesine YDA Lisesi ilave edilmiştir. Bina yetersiz olduğundan 1996 yılında 3 derslikli ek bina Kaymakamlık Dernek ve vatandaşların katkısıyla hizmete açılmıştır. 1979'da açılan lise Gölmarmara'da çok önemli bir boşluğu doldurmuş olup 1998 itibariyle 220 öğrencisi ve 19 öğretmeni vardır. 1998'e kadar okuldan toplam 733 öğrenci mezun olmuştur.⁷⁷ 2010–2011 Eğitim-Öğretim yılından itibaren okul, 23.07.2010 tarih ve 770/248–2753 sayılı Bakanlık Makam onayı ile kademeli olarak Çok Programlı Liseye dönüştürülmüştür.⁷⁸

⁷⁴ Gölmarmara Namık Kemal İlköğretim Okulu Brifing Dosyası, 1998.

⁷⁵ Gölmarmara Kayapınar İlköğretim Okulu Brifing Dosyası, 1998.

⁷⁶ **Manisa İl Yıllığı 1973**, s.156.

⁷⁷ Gölmarmara Lisesi Kayıt Defteri (1965-1998)

⁷⁸ Gölmarmara Lisesi Brifing Dosyası, 1998.

Gölmarmara merkezindeki bir ortaokulun yetersiz kalması nedeniyle 1980 yılının nisan ayında yeni okulun inşaatı başlamış ve okul 17 Ağustos 1982 tarihinde bitirilerek Gölmarmara Ortaokulu adıyla eğitim-öğretime açılmıştır. 1988-1989 eğitim-öğretim yılında Gölmarmara lisesi bünyesinde bulunan ortaokul öğrencileri buraya nakledilmiş ve Gölmarmara Lisesi'nin ortaokul bölümü kapanmıştır. 1997-98 eğitim-öğretim yılında sekiz yıllık kesintisiz öğretime geçilince okulun ismi Gölmarmara İlköğretim okulu olarak değiştirilmiştir.⁷⁹ Okulun ismi daha sonra Gölmarmara Şehit Özcan Yıldız İ.Ö.O. olarak bir kez daha değiştirilerek günümüze kadar bu isimle hizmet vermeye devam etmiştir.

Gölmarmara'nın köylerinden olan ve aynı zamanda Saruhanlı'nın Kumkuyucak beldesine çok yakın olan Tiyenli köyünde 1934 yılında Kumkuyucak ve Tiyenli İlkokulu yapılmış ve her iki yerleşim yerine ortak hizmet ederek okul eğitim ve öğretime başlamıştır. Nüfusun artması ile birlikte ek bina yapılarak aynı okulda eğitime devam edilmiştir. 1979 yılında köy muhtarları ortaokul yapmak için karar almışlar ödenek çıkardıkları halde aralarında temel konusunda uyuşmazlık çıkmış her köy kendi ilkokulunu yaptırmıştır. Eski Okulu da Ortaokul olarak kullanmaya karar vermişlerdir. 1997 yılında Tiyenli İlkokulu, Kumkuyucak ilkokulu, Kumkuyucak-Tiyenli Ortaokulu birleşerek; Kumkuyucak -Tiyenli İlköğretim Okulu adını almıştır.⁸⁰

Bu gün Gölmarmara'nın en kalabalık köyü olan Ozanca Köyü'nde Kozan Yörükleri yaşamaktaydı ve köy kozanca adını taşımaktaydı. III. Mehmet, Manisa'da dünyaya geldiğinde anne sütünü emememiş bunun üzerine Gölmarmara'dan Elma Hatun (Halime), III. Mehmet'in bakıcılığını ve sütanneliğini yapmıştır. Buna karşılık olarak III. Mehmet, Gölmarmara İlçesinde Elma Hatun adına bir cami yaptırmıştır. Cumhuriyet döneminde Kozanca adı Ozanca olarak değişmiştir. Gölmarmara'ya en yakın köy durumunda olan Ozanca 'ya ilk kez 1928 yılında yeni kabul edilen Latin Harflerinin halka öğretilmesi amacıyla Millet Mektebi açılmıştır. Daha sonra varlığını üç yıllık köy ilkokulu olarak sürdüren okulda 1940'lı yıllarda sınıflarda ortalama 17-18 kişi olmak üzere 50 civarı öğrenci vardı. Köy 1970 yılların başında doğu illerinden Erzurum, Kars, Muş, Van, Ağrı yörelerinden göç almaya başlamıştır. İlk önce 1975'te daha sonra 1985'te, 1990'da, 2000'de olmak üzere doğudan dört

⁷⁹ Gölmarmara İlköğretim Okulu Brifing Dosyası, 1998.

⁸⁰ Kumkuyucak-Tiyenli İlköğretim Okulu Brifing Dosyası, 1998.

önemli göç dalgası gelmiştir.⁸¹ Yerli köylüler Gölarmara İlçesine göç etmiş ve mülklerini gelenlere satmışlar. Köyün Nüfusu hızla artmıştır. Hane sayısı 60'lardan 400, 500'lere çıkmıştır. Okuldaki öğrenci sayısı da hızla artarak 2000 yılı başında 50'lerden 200'lere çıkmıştır. Bunun üzerine 200 kişi kapasiteli yeni bir okul yapılmış fakat bu kez öğrenci sayısı 580'e çıkmıştır. Bu sebeple okula 10 derslikli ek bir bina yapma kararı alınmış ve inşaat başlamıştır. Planlara göre 2011-12 Eğitim-Öğretim yılında hizmete açılacaktır.⁸²

Gölarmara'nın köylerinde ilki 1947 olmak üzere 1976'a kadar bütün köylerde ilkokullar açılmıştır. 1973 yılı itibariyle Gölarmara'nın İlkokulu olan bu köyler Çamköy, Çömlekçi, Hacıbaşanlar, Hacıveliler, Kayaaltı, Kılcanlar, Ozanca, Taşkuyucak, Yeniköy'dür.⁸³ 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmesiyle merkezdeki üç ilkokul ve bir ortaokul İlköğretim Okuluna dönüştürülürken, Ozanca ve Kumkuyucak-Tiyenli dışındaki köy ilkokulları kapatılıp bu köyler taşınmalı eğitim kapsamında Gölarmara merkezindeki ilköğretim okullarına taşınmışlardır.

Gölarmara'da 1951 yılında biçki-dikiş kursu açılmış, bu kurs 1971-1972 yılında Pratik Kız Sanat Okulu adıyla bağımsız bir kurum olarak herhangi bir değişim geçirmeden iki binli yılların başına kadar Halime Hatun Külliyesi içinde daha önce Merkez İlkokulu olarak hizmet eden binada eğitim vermiştir. 1997-1998 yılı itibariyle 1227 öğrenci kurslara katılarak belge almıştır. Bu gün itibariyle ise Pratik Kız Sanat Okulu, Halk Eğitim Merkezi bünyesi içerisinde ve Halk Eğitim Merkezi binasında kurslarını sürdürmektedir.⁸⁴

Bütün bu çalışmalar neticesinde Gölarmara'da eğitim seviyesi oldukça yüksek olup, Gölarmara ilçe merkezinde okuma-yazma bilmeyen kişi sayısı 10 bin kişide yaklaşık 300'dür.⁸⁵ 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Gölarmara merkez ve köylerinde bulunan toplam 100 derslikli 8 okulda 117 öğretmen görev yaparken 3094 öğrenci öğrenim görmüştür.⁸⁶

⁸¹ Cemil Akdoğan'ın 05.11.2010 tarihinde yapılan söyleşi.

⁸² Ozanca Köyü ilköğretim Okulu Brifing Dosyası, 1998.

⁸³ **Manisa İl Yıllığı 1973**, s.384.

⁸⁴ Gölarmara Pratik Kız Sanat Okulu Brifing Dosyası, 1998.

⁸⁵ Gölarmara Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü Tanıtım Kitapçığı, 2000.

⁸⁶ Manisa 2007, s.176.

2.3. GÖLMARMARA'DA EVLER

Gölmarmara'da 1842 yılında 59 hanede 120 Rum nüfus vardı. Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllarda yaklaşık 50 hane Rum vardı. Rumlar, Eski Cami mahallesinin üst tarafında küçük bir mahallede yaşıyorlardı. Rum evleri genelde ortada uzun bir avluya sahipti. Avlunun çevresinde ise odalar vardı. Evler tek katlı olup, geniş pencereliydiler ve eve giriş, bahçeye çıkış olmak üzere iki kapsı vardı. Genelde beyaz kireç boyalı olan bu evler, Türk evlerine göre düzgün bir plana sahipti.⁸⁷ Fakat Rumların bölgenin Yunanlılarca işgaliyle Türk halkına karşı takındıkları ve daha önceki dönemde Türklerin onlara gösterdikleri hoşgörülü tutuma hiç benzemeyen düşmanca tavırları neticesinde halkların birlikte yaşama ihtimali kalmamıştır. Bunun sonucu Lozan Antlaşmasında Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan mübadele antlaşması ve "Mübadele, İmar ve İskân Kanunu" adını taşıyan yasanın 8 Kasım 1923 günü TBMM'de kabul edilmesiyle⁸⁸ burada yaşayan Rum halkı Yunanistan'a gönderilmiştir. Rum evleri sonraki dönemde metruk bir halde kalmış, hatta Rumlara ait kilise doğu illerimizden 1960-70'li yıllarda tütün ve pamuk işinde çalışmak için gelen bekar erkekler tarafından kalacak yer olarak kullanılmış bunun sonucu süslemeleri oldukça zarar görmüştür. Fakat bazı Rum evleri ki bunlardan birisi Gölmarmara nahiye müdürleri tarafından resmi ikametgah olarak kullanıldığı için sağlam kalabilmişlerdir.⁸⁹ Gölmarmara'dan gönderilen Rumların yerine tütüncülük, bağcılık, çiftçilik ve zeytincilikle uğraştıkları için Yunanistan'ın Selanik, Kavala ve Drama bölgesinden Türk mübadiller getirilmişlerdir.⁹⁰

Gölmarmara'da Türklerin yaşadığı evler dövme kerpiçten yapıldı. Evler yüksek duvarlarla çevriliydi ve bu şekilde hane halkına dışarıdan uzak serbest bir hareket imkanı sağlardı. Dış kapıdan girilince geniş bir avluyla karşılaşıldı. Genelde avluda teras şeklinde üstü kapalı oturacak bir alan vardı. Dolayısıyla başka bölgelerdeki evlere nispeten daha konforlu bir ev yapısı vardı. Evler genelde iki ya da üç odadan oluşurdu. Salon ortak kullanılır, oturma odaları ise aile reisi ve onun evli erkek çocukları tarafından kullanılırdı. Salon ortasında bir ocaklık olur, yemekler burada pişer, ekmek burada yapıldı. Kışın soğuktan korunmak için ocaklık çevresinde oturulurdu. Yaşça büyük olanlar ocaklığa daha yakın oturur, yaşı

⁸⁷ Cengiz Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

⁸⁸ Mehmet Kiracı, "Cumhuriyet Döneminin İlk Göçü: Türk-Yunan Nüfus Göçü", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı, 2006), ss. 45-52.

⁸⁹ Ayfer Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi

⁹⁰ Arı, **Ön. ver.**, ss. 152-153.

küçük olanlar ise daha uzak bir yere oturabilirlerdi. Yugoslav göçmeni vatandaşlar Gölarmara'ya göçmen sobası denilen bir soba getirmişlerdi. Onların evlerinde ocaklığı bu sobalar almıştır. Göçmen sobası normal sobalardan farklı olarak iki gözden oluşurdu. Bu gözlerden birisine odun atılır ve oda ısıtılırdı, diğer göze ise ortaya çıkan bu sıcaktan faydalanarak, yemekler fırına sürer gibi sürülür ve kolayca ısıtılırdı. O dönemde tuvalet evlerde en sorunlu bölümdü. Evin dışında avluda bulunan tuvalet koku yapmaması için birkaç basamak aşağıda yapılır, evle arasında yaklaşık on metre uzaklık olurdu. Evler kalabalık olduğu için genelde sıra beklenmesi gerekmektedir. Ayrıca kışın soğukta, akşamları elektriğin olmadığı bir yerde evden çıkıp on metre uzaklıkta ki tuvalete gitmek büyük bir sorundu.⁹¹

1960'lı yıllara kadar Gölarmara evleri kerpiçten yapılmaktaydı. Damlar çatı şeklindeydi ve kiremit örtülüydü. Evlerin %70'i tek katlıydı. Daha fazla katı olan evlerin alt katlarında mutfak, ahır veya samanlık bulunurdu.⁹² Gölarmara'da ilk betonarme ev 1964-65'te, Gölarmara'nın tanınmış ailelerinden Barutçuoğulları tarafından yaptırılmıştır. 1970'li yıllarda artmaya başlayan betonarme evler 1980'li yıllarda tamamen Gölarmara'ya hakim olmuşlardır. Betonarme evlerin yapılmaya başlanmasıyla, dağa yaslanmış yamaçta kurulu olan Gölarmara yerleşimi, aşağılara düzlüklere kaymıştır. Şehir ana caddesi Eski Cami mahallesinden, Atatürk İlköğretim Okulu'nun eski, tarihi binasının olduğu bölgeye inmiştir.

2.4. SAĞLIK

Gölarmara'da Cumhuriyet'in ilk yıllarında herhangi bir sağlık kurumu veya sağlık görevlisi bulunmamaktadır. Bu durum bazı zorlukları beraberinde getirmiştir. Mesela 1932 yılında bütün Akhisar'ı etkileyen bir grip salgını çıkmış bu salgında ölen insanlar olmuş, salgının önüne geçebilmek için bütün Akhisar'da tedbirler alınmış, bu doğrultuda Akhisar Hükümet Tabibi Ferhan Bey, Marmara'ya gelerek fakir hastaları ücretsiz tedavi etmiştir.

Gölarmara'da çalışmak için ilk kez hükümet bir doktor ancak 1945-49 yılları arasında görevlendirilmiş ve hükümet tabipliği kurulmuştur. 1950 yılında ise Sami Duysak isimli bir doktor, Hükümet tabibi olarak görevlendirilmiştir. Sami Duysak kısa zamanda Gölarmara halkı içinde saygın bir kişi olarak kabul edilmiş ve 18 Aralık 1950'de Demokrat Parti'den Belediye Başkanı seçilmiştir. Bu görevi 21

⁹¹ Mehmet Küçük'le 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

⁹² "Gölarmara", **Belediyelerimiz I**, s. 228.

Nisan 1954'e kadar sürdüren⁹³ Sami Duysak iddialara göre yanlış bir iğne yapınca Gölarmara'dan gönderilmiştir. Sami Duysak, Gölarmara'da Belediye Başkanlığı yapan ilk yüksek tahsilli kişiydi.⁹⁴ Sami Duysak'ın ayrılmasından bir müddet sonra Mithat Saygı Hükümet tabibi olarak Gölarmara'ya gönderilmiştir. Kendisi de Sami Duysak gibi Demokrat Partiden Belediye Başkanı seçilmiş olan Mithat Saygı, bu görevi 11 Kasım 1955 ile 4 Ekim 1956 arası yaklaşık bir yıl sürdürmüştür.

Mithat Saygı'nın Gölarmara'dan ayrılmasıyla 1965'e kadar yaklaşık dokuz yıl Gölarmara'da bir hükümet tabibi görev yapmamıştır. Yaşanan bu sıkıntılar nedeniyle Gölarmaralı vatandaşlarımızdan Mustafa Paldımoğlu ilçedeki hastane sıkıntısını çözmek için arsa bağışlamıştır. Ardından söz konusu arsa üzerinde hastane inşa etmek amacıyla Gölarmara Belediye Başkanı Cengiz Barutçuoğlu'nun yönetiminde Mustafa Paldımoğlu, Hasan Tura, Mustafa Döngel, Sami Görün, Nebi Ertürk, Mehmet Girgin, Aziz Merde'den oluşan yönetim kurulu oluşturulmuştur. İnşaat halkın yaptığı 109850 liralık para yardımı ve Sosyal Yardım Bakanlığında gelen 5000 lira olmak üzere 114850 liraya mal olmuştur. İnşaat 17 Mart 1967'de başlamış ve 20 Mart 1968'de tamamlanmıştır.⁹⁵ Böylece Gölarmara'da Sağlık Merkezi 1968'te açılmıştır. Sağlık Merkezi 10 yatak kapasitesine sahipti. Merkezin açılmasıyla bir doktor görevlendirilmiş, aynı tarihte bucakta bir de hükümet tabibi bulunmaktadır. Sağlık Merkezi'nde 1970'de de bir yardımcı personel görevlendirilmiştir. 1972'de ise Sağlık Merkezi'nde doktor olmamasına rağmen 3 yardımcı personel ve 6 memur ve hizmetli görev yapmaktadır. Aynı tarihte bucakta hükümet tabibi de yoktur ve hükümet tabipliğinde 2 yardımcı sağlık görevlisi hizmet vermektedir.⁹⁶

Cumhuriyet'in 50. Yılı olan 1973'te Gölarmara Bucağı Hükümet Tabipliğinde 1 tabip, 1 sağlık memuru ve 1 ebe görev yapmakta, Gölarmara Bucağı Sağlık Merkezinde 2 yardımcı hemşire, 1 ebe görev yapmakta, Belediye tabipliğinde ise 1 ebe görev yapmaktaydı.⁹⁷ 1998'de ise Gölarmara ilçe merkezinde Merkez Sağlık ocağı ve Sağlık Merkezi olmak üzere iki sağlık kurumu vardır. Sağlık Ocağında 3 pratisyen hekim, 1 diş hekimi, 1 sağlık memuru, 1 hemşire, 6 ebe, 1 çevre sağlık teknisyeni, 1 tıbbi sekreter, 2 hizmetli görev yaparken, Sağlık

⁹³ Gölarmara Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü Tanıtım Kitapçığı, 2000.

⁹⁴ Nihat Ağaçdiken'le 02.03.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

⁹⁵ Bkz. Ek-4 Gölarmara Hastanesine Yardım Edenlerin Şeref Tablosu

⁹⁶ **Manisa İl Yıllığı 1973**, ss. 158-165.

⁹⁷ **Aynı**, ss. 158-165.

Merkezinde 1 aile uzmanı, 2 pratisyen hekim, 1 diş hekimi, 2 ebe, 1 ambar memuru, 2 hizmetli, 1 aşçı görev yapmaktadır.⁹⁸ Sağlık merkezi, 2004'ten sonra Gölarmara Devlet Hastanesine dönüştürülmüştür. Köylerden ise Ozanca'da 1973'de köy ebesi bulunurken, Taşkuyucak'ta hem köy ebesi hem de sağlık memuru bulunmaktaydı.⁹⁹

2.5. ULAşIM

Cumhuriyet Döneminde Gölarmara'da açılan ilk yol 25 km uzunluğundaki Gölarmara-Akhisar yoluydu.¹⁰⁰

Akhisar – Marmara yolu 1927 yılında 25 kilometre uzunluğundayken 1928 yılından itibaren başlayan çalışmalarla uzunluğu 28 kilometreye çıkarılmıştır.¹⁰¹ Manisa Vilayeti bütçesinden 1926 – 1930 yılları arasında yolun inşaat için ayrılan masraf miktarı aşağıdadır:¹⁰²

Tablo:13 Akhisar-Marmara yolu için yapılan masraf

Yıl	Miktar (Lira)
1926	50 000
1927	78000
1928	60000
1929	8500
1930	3500

Kaynak: Ayaz, 2006, s. 141.

Yolun Akhisar'dan itibaren 10 kilometrelik kısmının şose inşası 108 919 lira bedel ile ihaleye çıkarılmıştır. Yapılan münakasa sonucunda inşaat 96 938 liraya Müteahhit Tevfik Bey'e ihale edilmiştir. şose inşasına, 1927 yılının Ocak ayında başlanmıştır. Müteahhit halkın menfaatini gözetererek inşaatı Akhisar istasyonu civarından başlatmıştır. Haziran 1927'de de Vali Nusret Bey yapılan yol inşasını teftiş etmiştir.¹⁰³ Yapılan çalışmalar sonucunda 28 kilometre olan yolu 10 kilometrelik kısmı 1928 yılında tamamen şose haline getirilmiştir. 1929 yılında ise geri kalan 18 kilometrelik kısmının tamirine ve şose haline getirilmesine başlanmıştır. Bu sene içerisinde yolun 12 kilometrelik kısmının şose inşası

⁹⁸ Gölarmara Kaymakamlığı 1998 Brifing Dosyası.

⁹⁹ **Manisa 1973 İl Yıllığı**, ss. 158-165.

¹⁰⁰ **Türkiye Salnamesi 1927**, s. 457.

¹⁰¹ **T.C. Devlet Salnamesi 1927- 1928**,s. 969

¹⁰² Ayaz, **Ön. ver.**, s.141.

¹⁰³ **Anadolu**, 9 Haziran 1927, s. 2.

bitirilmiştir. 1927 yılında Akhisar – Marmara yolu üzerinde iki köprü inşa edilmiştir. 1928 yılında Akhisar – Marmara yolu üzerinde bir adet 10 metre uzunluğunda bir köprü inşa edilmiştir.¹⁰⁴ Ancak 1940’larda Akhisar-Gölmarmara arasında doğrudan bağlantı yoktu. Kum Çayı üzerinde köprü olmadığından, at arabasıyla Selendi kasabasına geliniyor, orada Akhisar’dan gelen arabalara biniliyordu. 1942–45 yılları arasında 260 bin lira maliyetle inşa edilen Çömlekçi Regülatörü ve köprüsüyle Akhisar’la kara yolu bağlantısı sağlandı.¹⁰⁵

Demokrat Parti iktidarıyla Türkiye’de kara ulaşımına önem verilmesi sonucu bu dönemde Gölmarmara’da iki otobüs Akhisar’a düzenli yolcu taşımaya başladı. Bu otobüsler sabah 9–10 gibi Akhisar’a yolcu götürür, akşamüstü 4–5 gibi geri getirirlerdi. 1960’lı yıllarda ise Akhisar’a minibüsler çalışmaya başlamıştır. Kısa bir süre sonra ise Akhisar’ın yanı sıra Salihli, Manisa, İzmir’e de minibüs çalışmaya başlamıştır.¹⁰⁶

Bu gün eczane bulunan yerde 1950’li yıllarda belediyeye ait bir oto garajı kuruldu¹⁰⁷. Zamanına göre yeterli olan garaj zaman içinde, gerek çevre bölgelere giden araç sayısının artması, gerekse de Gölmarmara’dan çevre bölgelere yapılan tarım ürünleri satışı nedeniyle ilçeye gelen nakliye araçlarının hızla artması hem oto garajı yetersiz kalmıştır. Aynı zamanda ilçe merkezi çok ciddi bir yoğunluk yaşamış, garajın altyapı yetersizliği ilçenin imajını zedelemiş bunun sonucu Belediye Başkanı Hüseyin Akdemir zamanında Akhisar-Salihli yolu kenarına yeni bir garaj yapılarak bu sıkıntı çözülmüştür.

2.6. GÖLMARMARA BELEDİYESİ

Gölmarmara Belediyesi, Cumhuriyetten oldukça önce kurulmasına rağmen 1933 yılına kadar çarşı ve mahalle içlerine yapılan kaldırım dışında önemli bir çalışması yoktur. Bu dönemde nahiyede bir kilometreye yakın kaldırım vardır.¹⁰⁸ 1933 yılından itibaren Belediye Başkanı Tahir Barutçuoğlu’nun (1934’te Soyadı Kanunu’nun çıkmasıyla Alpay soy ismini alan Tahir Bey, Belediye Başkanlığı döneminde Tahir Alpay ismini kullanmıştır. Fakat 1944’te Alpay olan soyadını

¹⁰⁴ Ayaz, **Ön. ver.**, ss.142–144.

¹⁰⁵ **Manisa 1973 İl Yıllığı**, s. 160.

¹⁰⁶ Nihat Ağaçdiken’le 02.03.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁰⁷ Bk. Ek-6 Gölmarmara Eski Oto Garajı

¹⁰⁸ “Gölmarmara”, **Belediyeler**, (İstanbul: T.C. Dâhiliye Vekâleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, 1933), s. 712.

değiştirerek Barutçular olarak bilinen sülalesinden dolayı Barutçuoğlu soyadını almıştır.) çalışmalarıyla ilk kez programlı belediyecilik faaliyetleri başlamıştır.

Tahir Barutçuoğlu CHP'den 1933-42 yılları arasında 9 yıl süreyle belediye başkanlığı yapmıştır. Bu dönemde Gölarmara'da bulunan eski ve metruk bir mezarlık belediye tarafından tütün fideliği yapılmış ve belediyeye yıllık 1000 lira gelir sağlanmıştır. Kamuya ait su gelirlerinden dükkan ve kahvehaneler yapılmış, eski loncaya ait dükkanlar pazar olarak organize edilerek belediyeye yeni gelirler kaydedilmiştir. Açılan bu pazarda her hafta pazartesi günleri pazar kurulmaya başlamıştır. Böylece belediyenin gelirleri yıllara göre önemli artış göstermiştir. 1933 yılında 3770 lira olan belediyenin muhammen bütçesi 1937'de 14320 liraya yükselmiştir. Bu dönemde belediye Halime Hatun Cami'nin alt tarafını düzenleyerek havuz açmış, belediye binası önünde bu havuzu da kapsayan bir meydan oluşturmuştur.¹⁰⁹ Meydan girişinde Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle kurulan taktaki yazı ilginç bir şekilde Ne mutlu Türküm Diyene! Şeklinde değil de Türküm Ne Mutlu Bana şeklindedir.¹¹⁰

Bu dönemde Gölarmara'ya demir borularla bin metre mesafedeki kaynaklardan 24 saatte 225 metreküp su getirilmiştir. Getirilen sular nahiyede bulunan 3 havuzda biriktirilerek çeşitli mahallelerde bulunan 23 çeşmeden verilerek nahiyenin su ihtiyacı karşılanmıştır. Yine bu dönemde Gölarmara gayri fenni bir mezbahaya sahip olup, bu mezbahada 315 koyun, 275 keçi, 608 oğlak, 57 sığır bulunmaktaydı.¹¹¹

Tahir Barutçuoğlu ayrıca Gölarmara'ya Atatürk heykeli yapılması için önemli çaba göstermiş ve Manisa'daki ilk Atatürk heykelinin Gölarmara'ya dikilmesini sağlamıştır. O dönemde bir yere Atatürk heykeli dikilebilmesi için bizzat Atatürk'ten izin alınması gerekmektedir. Tahir Barutçuoğlu telgraf vasıtasıyla Atatürk'ten bu izni almış ve bu iş için Manisa'da bulunan Mimar Cevdet Sevil'i Gölarmara'ya getirmiştir. Mimar Cevdet Sevil 1935'te başladığı heykel yapımını 1936'da tamamlamış ve heykel büyük bir törenle 1936'da açılmıştır.¹¹² Aynı dönemde Manisa Vilayeti ancak 1938'de Atatürk heykelinin yapılacağı yeri 10 bin

¹⁰⁹ Alpay, **Ön. ver.**, s.60–68.

¹¹⁰ Bkz. Ek–3 1937 Cumhuriyet Bayramında kurulan tak

¹¹¹ “Gölarmara”, **Belediyeler**, s. 712.

¹¹² Cengiz Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi; Bkz. Ek–2 Atatürk Heykeli Açılış Töreni

liraya satın almış ve heykel yapımı için 5 heykeltıraş arasında bir proje yarışması düzenlemiştir.¹¹³

Tahir Barutçuoğlu döneminde Gölarmara’da bir hükümet konağı, bir belediye binası, bir yatılı ilkokul, iki tarihi cami, üç mescit, üç han, bir hamam, üç fırın, iki yağhane, iki mağaza ve 109 dükkan vardı.¹¹⁴

Gölarmara’da önemli hizmetlere imza atan bir diğer belediye başkanı Gölarmara’da hem doktorluk yapan hem de Demokrat Parti’den Belediye Başkanlığı yapan Sami Duysak’tır. Kendisi, 18 Aralık 1950’de Demokrat Parti’den Belediye Başkanı seçilmiştir. Bu görevi 21 Nisan 1954’e kadar sürdürmüştür. O döneme kadar Gölarmara’da evlerde su ve elektrik yoktu. Gölarmara halkı suyu çeşitli mahallelerde bulunan çeşmelerden alırken, 1953 yılında nahiyeye 200 metre mesafeden isale, şebeke ve depo tesislerini de kapsayan içme suyu hattının kurulmasıyla evlere su verilmeye başlanmıştır. Su şebekesinin 24 saatlik verimi 250 tondu¹¹⁵. Nahiyenin içme suyu projesi ise 17.06.1969’da hazırlanabilmiştir. 1953 yılına kadar halk gaz lambalarıyla aydınlanırken, Gölarmara’ya ilk kez elektrik yine Sami Duysak döneminde gelmiştir. 53 beygir gücünde dizel motora sahip termo-elektrik santrali tesis edilerek nahiyeye elektrik verilmeye başlanmıştır.¹¹⁶ Nahiyenin elektrik projesi de 8.8.1953 tarihinde hazırlanmıştır.¹¹⁷ Ancak tablo-20’ye bakıldığında da görülebileceği gibi elektrik nahiyeye merkezinin tamamına verilebilmiş değildir. Mesela 1960’ın başında hala büyük bataryalı radyolar kullanılıyordu. 27 Mayıs 1960 darbesini kahvehanelerde toplanan halk bu bataryalı radyolardan dinlemişti.¹¹⁸ Gölarmara’nın bucak merkez haritası, imar planı, imar yönetmelikleri Sami Duysak’tan sonra yine Demokrat Parti döneminde sırasıyla 15.11.1957, 1.8.1958, 25.8.1958’de hazırlandı.¹¹⁹ Fakat imar planı gerçek anlamda 1979’da uygulanmaya başladı.¹²⁰

Gölarmara’nın ilk belediye başkanlarından Tahir Barutçuoğlu’nun büyük oğlu Doğan Bey, Gölarmara’dan yetişen ilk üniversite mezunu ve Gölarmara’dan çıkan tek Cumhuriyet Senatosu üyesi olurken ikinci oğlu Cengiz Barutçuoğlu babasının yolunu izleyerek Gölarmara’dan Belediye Başkanı olmuştur. 31 yaşında

¹¹³ Manisa Valiliği, **Cumhuriyet’in 15. Yılında Manisa**, (İzmir: 1937), s. 75.

¹¹⁴ “Gölarmara”, **Belediyeler**, s. 712.

¹¹⁵ “Gölarmara”, **Türkiye Ansiklopedisi**, C.2, s.433.

¹¹⁶ **Aynı**, s. 433.

¹¹⁷ **Manisa İl Yılığ** 1973, ss. 270–273.

¹¹⁸ Nihat Ağaçdiken’le 02.03.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹¹⁹ **Manisa İl Yılığ** 1973, ss. 270-273.

¹²⁰ Ali Geldi’yle 15.12.2010 tarihinde yapılan söyleşi.

Belediye Başkanı olan Barutçuoğlu, 17.11.1963- 11.12.1977 tarihleri arasında CHP'den üç dönem belediye başkanlığı yapmıştır.¹²¹ 1960 öncesi dönemde Belediye Encümenliği için seçim yapılmakta, seçilen Encümen üyeleri kendi içlerinden 1 yıllığına Belediye başkanını seçerken, 1961 Anayasası, Belediye Başkanlarının doğrudan halk tarafından seçilme ilkesini getirmiştir. Bu açıdan Cengiz Barutçuoğlu halkın doğrudan seçtiği ilk Belediye Başkanıydı. Gölarmara'da ihtiyaç duyulan hastanenin yapılması için Mustafa Paldımoğlu'nun arsa bağışlamasıyla Cengiz Barutçuoğlu'nun yönetiminde bir yönetim kurulu oluşturulmuş. İnşaat halkın yaptığı 109850 liralık para yardımı ve Sosyal Yardım Bakanlığında gelen 5000 lira olmak üzere 114850 liraya mal olmuştur. İnşaat 17 Mart 1967'de başlamış ve 20 Mart 1968'de tamamlanmıştır. Böylece Gölarmara ihtiyacını duyduğu sağlık merkezine kavuşmuştur.

Gölarmara Belediyesi, bu dönemde yörede yetişen ve tadı oldukça güzel olan Gölarmara kavun ve karpuzunun tanıtılması amacıyla bir festival düzenlemek istemiştir. Dönemin Belediye Başkanı Cengiz Barutçuoğlu bir grup Belediye Encümeni üyesiyle birlikte 1970 yılında İzmir-Kemalpaşa'da düzenlenen Kiraz Festivaline giderek, bu festivalin nasıl yapıldığını incelemişler ve benzer bir festivalin Gölarmara'da yapılmasının çok yararlı olacağına kanaat getirmişlerdir. Bunun üzerine 1971 yılında Gölarmara kavun ve karpuzunun tanıtılması ve ticaretinin canlandırılması amacıyla 1. Gölarmara Kavun-Karpuz Festivali düzenlenmiştir. Bu festivale gerek çevre ilçelerden gerekse İstanbul'a kadar olan illerden halciler, sebze-meyve komisyoncuları ve vatandaşlar katılmışlardır. Bu festivalin yapılması Gölarmara kavun ve karpuzunun tanıtımına tahminlerden daha fazla katkı sağlamıştır.

Cengiz Barutçuoğlu'nun öncülük etmesiyle çeşitli meslek gruplarına mensup 9 esnaf tarafından 1965 yılında "Gölarmara Bandosu" oluşturulmuştur. Üyelerinin hiçbirinin müzikle ilgisi olmaması, hatta nota okumasını dahi bilmemesi nedeniyle Nesli Çölgeçen'in yönettiği ve başrolünü Şener Şen'in oynadığı 1987 yılı yapımı "Selamsız Bandosu"nun vizyona girmesinin ardından, bu isimle anıldığı zamanları da yaşamış. Nota bilmeden kulaktan dolma şekilde hem bazı marşları, hem de birçok müzik parçasını seslendiren bando üyeleri, ilçede düzenlenen resmi törenlerden, festivallere kadar kutlamaların vazgeçilmez bir ögesi olarak görev yapmaya devam

¹²¹ Gölarmara Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü Tanıtım Kitapçığı, 2000.

ediyor. Aradan geçen yarım asra yakın sürede, ilçenin geleneksel bir değeri haline gelen bando, günümüzde tümüyle belediye himayesi altına alınmış durumda. Bando geleneğinin yaşatılması için bugün artık 7 kişiye düşmüş olan üyelerinin tamamı Gölarmara Belediyesinde çaycı, şoför, iş makinesi operatörü ve tahsildar olarak kadroya alınmış ve "Belediye Bandosu" adı altında sadece Gölarmara'da değil, çevre ilçe ve beldelerde düzenlenen etkinliklerde de hünelerini sergiliyor.

Bugünkü Gölarmara Belediye Başkanı Birol Bak, sadece resmi törenler için değil düğün, sünnet gibi insanların özel günlerinde de müzik yapmak amacıyla 1960'lı yıllarda ilçe esnafından 9 kişinin bir araya gelmesiyle oluşturulan bandonun, Gölarmara'nın önemli bir değeri ve simgesi olduğunu ifade etmektedir. İlçe esnafından kurulu bandonun, artık bir gelenek olduğunu ve bu geleneğin yok olmaması için tüm elamanlarının belediye bünyesine kazandırıldığını belirten Bak, *"Bando takımımız ilk kurulduğu dönemlerde, elemanları oto tamircisi, berber, terzi, ayakkabıcı gibi esnafımızdan kuruluydu. Bandomuz onların katkılarıyla, özverili çalışmalarlarıyla bu hale geldi ve bugün arkadaşlarımızın hepsi belediye çalışanları. Bandomuzun tek sorunu, üyelerinin hiçbirinin nota bilmemesi. Arkadaşlarımızın hepsi kulaktan dolma çalışmalarla müzik aletlerini çalıyor. Biz de bando takımımıza belediye olarak her türlü yardımı veriyoruz. Emekli olan arkadaşlarımızın yerlerine yeni arkadaşlarımızı da yetiştiriyor ve bandomuzun ayakta kalmasını sağlıyoruz. Bando geleneğimizin ilçemizde bitmemesini ve devam etmesini istiyoruz."*¹²² dedi.

1973 yılı itibariyle Belediye Meclisi on dokuz üyeden meydana gelmiştir. Teşkilâta 21 memur, 3 teknik görevli, 10 işçi, 4 şoför görev yapmaktadır.¹²³ 2000 yılına gelindiğinde ise belediye de 26'sı memur, 13'ü daimi işçi, 46'sı geçici işçi olmak üzere 85 kişi çalışmaktadır.¹²⁴ Elektrik ve su işletmesi ayrı olarak hizmet görmektedir. Mezbaha ve itfaiye teşkilâtı vardır. Su teşkilâtı 1960 yılında, elektrik idaresi 1971 yılında kurulmuştur. Belediye sınırları içindeki alan 35 hektardır. Belediyenin işletme ve ortaklıkları yoktur. Kamu hizmetlerine tahsis olunan taşınmaz malları ise toptan ve perakende sebze ve meyve hali, kasap hali, ekin loncası, hayvan pazarı, oto garajıdır.¹²⁵

25 Mart 1984 tarihinde Anavatan Partisi'nden Belediye Başkanı seçilen ve bu görevi 26 Mart 1989'a kadar sürdüren Hüseyin Akdemir, Gölarmara'nın

¹²² Birol Bak'la 05.03.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹²³ **Manisa İl Yıllığı 1973**, s. 351.

¹²⁴ Ecemiş, **Ön. ver.**, ss. 124-125.

¹²⁵ **Manisa İl Yıllığı 1973**, s. 351.

kronikleşmiş bir sorunu haline gelen şehir içindeki otobüs garajının büyük bir keşmekeş oluşturması, büyük bir trafik sıkışıklığı yaşanması ve tuvalet sıkıntısı çekilmesi nedeniyle taşınması işlemini gerçekleştirmiştir. Otobüs Garajı Akhisar-Salihli yol kenarına yeni yapılan yerine taşındı. Yine Belediye binasının ön tarafında bulunan Pazar yeri artık ilçeye yetersiz gelmeye başlamış, yapılaşma sonucu nakliye araçları pazara giremez olmuştur. Bunun üzerine pazar yeri Gölarmara Lisesi yanındaki düz ve geniş alana taşınmıştır. Bu Pazar alanın üstü daha sonra Belediye başkanı Nihat Ağaçdiken tarafından kapatılmıştır.

Gölarmara Belediyesi'nin çeşitli yıllara ait bütçesi aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo:14 Gölarmara Belediyesi'nin 1933-1971 yılları arasına ait bütçeleri

Yıllar:	Bütçe:	Yıllar:	Bütçe:
1933	3626	1953	86070
1934	5903	1955	94488
1935	7142	1958	134650
1936	11606	1960	274173
1938	10000	1963	338984
1943	14100	1968	600000
1949	36148	1971	1273000
1952	68665		

Kaynak: Alpay, 1937, s. 68.; Manisa İl Yıllığı 1973, s. 351

1960 yılında elektrik - su bütçesi ayrılmıştır. Çeşitli yıllara ait elektrik- su bütçesi ise şöyledir:

Tablo:15 Gölarmara Belediyesi'nin 1960-71 yılları arasına ait elektrik-su bütçesi

Yıllar:	Bütçe:
1960	81500
1963	113830
1968	145000
1971	283551

Kaynak: Manisa İl Yıllığı 1973, s. 351

Gölmarmara'da elektrik projesi 1953'te hazırlanmış, bucakta elektrik idaresi ise 1971 yılında kurulmuştur. Su idaresi 1960 yılında kurulurken, su projesi 1969'da hazırlanmıştır. Bu dönemde elektrik ve su aboneleri ise aşağıdaki gibidir.¹²⁶

Tablo:16 Gölmarmara'da elektrik ve su abone sayıları

Yıllar	Elektrik Abonesi	Su abonesi
1960	401	610
1961	467	739
1962	542	813
1963	573	839
1964	598	881
1965	632	930
1966	675	986
1967	697	1028
1968	724	1078
1969	750	1101
1970	764	1256
1971	1353	1642
1972	1608	1803

Kaynak: Manisa İl Yıllığı 1973, s. 352.

Aynı dönemde Gölmarmara'nın köylerinin hiç birinde elektrik yokken; Çamköy, Çömlekçi, Kılcanlar ve Ozanca 'da evlerde su vardı.¹²⁷

Gölmarmara'da ayrıca 1931 yılına kadar yapılan çalışmalar sonucu 20'li telefon santrali kurulmuştur. 1931 yılı itibariyle Marmara nahiye merkezinde nahiye müdürü ile belediye ve nahiyeye ait Ozanca, Taşkuyucak, Çömlekçi, Yeniköy, Hacı Hasan Kıranı köylerine birer telefon makinesi mevcuttur.

¹²⁶ Manisa İl Yıllığı 1973, s. 352.

¹²⁷ Ayn. s. 384.

TABLO:17 DÜNDEN BU GÜNE BELEDİYE BAŞKANLARI

AHMET EFENDİ (KORUNLU)	1923	04.10.1926
LÜTFÜ BAYRAKTAR	04.10.1926	26.09.1927
HALİL DEĞİRMENCİ	26.09.1927	28.04.1930
A. ESAT BALABAN	28.04.1930	10.06.1933
TAHİR ALPAY(BARUTÇUOĞLU)	10.06.1933	02.11.1942
KAMİL YILMAZ	02.11.1942	25.08.1950
SAİT COŞKUN	25.08.1950	18.12.1950
SAMİ DUYSAK	18.12.1950	21.04.1954
RIFAT SAYGI	21.04.1954	11.11.1955
A. MİTHAT ÖZER	11.11.1955	04.10.1956
MUSTAFA ŞAHBAZ	04.10.1956	30.05.1960
CENGİZ BARUTÇUOĞLU	17.11.1963	11.12.1977
MEHMET KINDİROĞLU	11.12.1977	12.09.1980
HÜSEYİN AKDEMİR	25.03.1984	26.03.1989
VELİ DÖNGEL	26.03.1989	28.03.2004
NİHAT AĞAÇDİKEN	28.03.2004	29.03.2009
BİROL BAK	29.03.2009	-

TABLO:18 ATAMAYLA GELEN BELEDİYE BAŞKANLARI

ABDULLAH GURSOY	02.06.1960	13.06.1960
İSMAİL GÜNER	13.06.1960	20.06.1960
MAHİR ŞENER	20.06.1960	26.06.1961
SABRİ KAYABAŞ	26.06.1961	14.03.1962
ŞAHİN GALİP DURUM	14.03.1962	17.11.1963
EROL ÖZAVŞAR	12.09.1980	25.09.1981
YAŞAR AHMET PAZVANT	25.09.1981	10.05.1982
H.BAHRİ BİLİCİ	10.05.1982	25.03.1984
İBRAHİM KINDİROĞLU	24.04.1984	01.06.1984

Kaynak: Gölarmara Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü Tanıtım Kitapçığı, 2000.

27 Mayıs 1960'da ve 12 Eylül 1980'de gerçekleşen darbeler neticesinde 1960'da Mustafa Şahbaz, 1980'de Mehmet Kindiroğlu görevden alınmışlar bir süre Belediye başkanları atama ile görevlendirilmişlerdir.

3. BÖLÜM: GÖLMARMARA'NIN EKONOMİK YAPISI

3.1. GEÇİM KAYNAKLARI

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Gölarmara halkı çoğunlukla tütüncülükle geçinmekte, bunun yanında pamuk, palamut, buğday üretimi ve hayvancılık diğer önemli geçim kaynaklarıydı.¹²⁸ Gölarmara'nın Tiyenli, Değnekler ve Tiyenli'ye çok yakın olan Kumkuyucak köyleri Manisa'da birinci sınıf tütün üretimi yapılan yerler, Hacıbaştanlar köyü ise Manisa'da ikinci sınıf tütün üretimi yapılan bir yer olarak ün kazanmışlardı.¹²⁹ Hem ovada hem yamaçlarda tütün ekimi yapılırken, sulak alanlarda pamuk ekimi yapılırdı. Fakat ekim işi dızkara denilen el ve kürekle tohum ve toprağın karıştırılması olan ilkel yöntemlerle yapılırdı. 1960'larla birlikte tarımda makineleşmenin başlaması, 1970'lerde pamuk ekme makinelerinin kullanılması, artezyen kuyularının pancar adlı su motorlarıyla açılması 1974'te özellikle pamuğun altın çağını yaşamasına neden olmuştur.

Kavun ve karpuzu eskiden beri meşhur olan Marmara'da 1960'lı yıllarda Yugoslav göçmenlerinin getirdiği tadı eşsiz olan hıdır kavunu ve 1970'li yıllarda yapılmaya başlanan Kavun-Karpuz festivali sayesinde ünü iyice artan bu ürünlerin ünü İstanbul'a kadar ulaşmıştır. Rumlar tarafından günümüze göre ilkel şekilde yapılan bağcılık ise 1980'den itibaren bütün ovanın sulamaya açılmasıyla kısa sürede en önemli geçim kaynağı konumuna yükselmiştir. Zeytincilik ise özellikle 2000'lerin başından itibaren artan teşvikler sonucu tütüncülüğün ve pamuk üretiminin yerini almaya başlamıştır.

Gölarmara'da Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Pazar kurulmaya başlanmıştır. Belediye başkanı Tahir Barutçuoğlu döneminde Osmanlı döneminden kalan eski loncaya ait dükkânlar pazar olarak organize edilmiş, belediyenin önündeki boşluk alanda her hafta pazartesi günleri pazar kurulmaya başlamıştır.¹³⁰

¹²⁸ Alpay, **Ön. ver.**, s.60–68.

¹²⁹ Çağatay Uluçay, "Manisa'da Tütüncülük ve Fidecilik", **Gediz Dergisi**, Sayı 82, (1 Temmuz 1945), ss. 13–15.

¹³⁰ Alpay, **Ön. ver.**, s.60–68.

Akhisar ve Salihli'den gelen pazarcılar pazarda manifatura, hırdavat, bakkaliye ve çeşitli sebzeler satarken; Gölarmara'dan susam, afyon, pamuk, kavun ve karpuz alırlardı.¹³¹ Hüseyin Akdemir'in belediye başkanlığı döneminde, belediye binasının ön tarafında bulunan pazar yeri artık ilçeye yetersiz gelmeye başlamış, çevredeki yapılaşma sonucu nakliye araçları pazara giremez olmuştur. Bunun üzerine pazar yeri Gölarmara Lisesi yanındaki düz ve geniş alana taşınmıştır. Bu pazar alanın üstü daha sonra Belediye başkanı Nihat Ağaçdiken tarafından kapatılmıştır.

3.2. HAYVANCILIK

Gölarmara'da iklim ve arazi durumunun uygunluğu tarım faaliyetlerinin dominant olmasına diğer geçim alanlarının sık kalmasına neden olmuştur. İşte sık kalan geçim alanlarından biride hayvancılıktır. Sulama imkânlarının az olduğu 1950'li yıllarda küçükbaş hayvancılık özellikle ilçede ailelerin bir kısmı için önemli geçim kaynakları arasındaydı. Sulama imkanlarının arttığı ve tarımda makineleşmenin arttığı 1970'li yıllardan itibaren hayvancılık ciddi olarak azalmaya başladı.¹³² Küçükbaş hayvancılığın daha yoğun yapıldığı ilçede toplam yirmi bin civarında küçükbaş hayvan olup daha çok süt üretimi amacıyla yetiştirilmektedirler. Büyükbaş hayvancılık yapmak için ise gerekli mera ve otlaklar coğrafi durumu ve iklimi itibariyle yoktur. Hatta yörede hayvancılık yapmaya elverişli birçok arazi getirisi daha fazla olduğu için tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Büyükbaş hayvancılığı yörede daha çok doğudan göç eden vatandaşlarımız geldikleri yerlerde uğraştıkları bir iş olduğu için bildikleri bir alan olması nedeniyle yapmaktadırlar. Yörede yaklaşık iki bin civarında büyükbaş hayvan vardır.¹³³

Tablo:19 Gölarmara Hayvancılık istatistikleri

Yıl	1970	1980	1991	1995
Hayvan Adı	sayı	sayı	sayı	sayı
Sığır (Kültür)				84
Sığır(Melez)	350	400	515	1213
Sığır(Yerli)	860	930	1000	996
Koyun (Yerli)	17300	15200	16150	16800
Keçi(Kıl)	2000	2300	2460	2500

Kaynak: Gölarmara Tarım Kredi Kooperatifi İstatistikleri (1970–1980); <http://www.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul> (22.03.2011)

¹³¹ “Gölarmara”, **Belediyelerimiz I**, s.228.

¹³² Halil Çetin'le 28.10.2010 tarihinde yapılan söyleşi.

¹³³ Gölarmara İlçe Tarım Müdürlüğü Raporu (1970-2000)

3.3. TARIM

Gölmarmara ekonomisinin temeli tarıma dayanmaktadır. İlçe, Ege bölgesinde önemli bir tarımsal üretim merkezidir. Bu durumun oluşmasında ilçenin ikliminin elverişli olması, doğal yapısının tarıma elverişli olması ve sulama olanakları açısından uygun konumda olması etkili olmuştur.

İlçe sınırları içerisinde bulunan ve ilçeye ismini veren Marmara Gölü tarımda sulama açısından uzun yıllardan beri kullanılmaktadır. Göl alanından su depolama tesisi olarak yararlanma girişimleri modern anlamda 1930 yılında başlatılmıştır. Bölgede yaşanan kuraklık ve tarımsal potansiyel bunu bir bakıma zorlamıştır. Bu tip uygulamalar, bir ya da daha fazla amaca yönelik olarak oldukça sık rastlanan bir durumdur. Tarımsal sulama, içme suyu temini, taşkın kontrolü ve balıkçılık gibi amaçlarından dolayı bu tesislerin, doğal göller sayesinde daha az masrafla gerçekleştirildiği bilinmektedir. 1930'dan 1996'ya kadar kanal, set ve regülatör olmak üzere sekiz önemli eser yapılmıştır.¹³⁴ Bu durum sulama çeşitliliğini artırdığı gibi Akdeniz ikliminde görülen yaz kuraklığından kaynaklanan olumsuzlukları azaltmış ve yaz ve sonbaharda sulama imkânları sağlamıştır. Gölmarmara'da ovada sulanan arazilerde kullanılan sulama kanallarının uzunluğu 30 km civarındadır. 1990 yılı itibarıyla ilçede sulu tarım yapan aile sayısı 1300'dür.¹³⁵

Gölmarmara'da tarımın gelişmesi; çiftçinin ihtiyaç duyduğu aletleri, tohumu, hayvan yemini alabilmesi için gerekli krediyi kullandıracak ilk kurum olan 227 Sayılı Gölmarmara Tarım Kredi Kooperatifinin açılmasıyla başlamıştır. Ziraai Kredi Kooperatifleri hakkındaki 1470 Numaralı kanun hükmüne göre teşkiline teşebbüs edilen kooperatifin öncülüğünü Velioğlu Mehmet, German Hasanoğlu Ramazan, Karahasanoğlu İbrahim'in içinde bulunduğu 47 kişi yapmıştır. 47 kişi taahhüt ettikleri 7180 lira sermayeyle 17.05.1931 tarihinde Ziraat Bankası'yla anlaşma yapmak için başvuruda bulunmuşlar ve bunun sonucu 07.08.1936'da bu günkü Ziraat Bankasının bulunduğu binada Kooperatif faaliyete başlamıştır. Tarım Kredi Kooperatifi'nin faaliyetleri sayesinde Gölmarmara'da gerçek anlamda tarımın modernleşmesine yönelik ilk adımlar atılmıştır.¹³⁶

Bunların yanında Gölmarmara'nın önemli bir avantajı da çevre pazarlara erken açılmasından kaynaklanmaktadır. Bu sayede yörede ticari değer gösteren

¹³⁴ Girgin, **Ön. ver.**, ss.271-280.

¹³⁵ Gölmarmara Belediyesi 1990 Yılı Brifing Dosyası

¹³⁶ Bkz. Ek-5 227 Sabit numaralı Köy Zirai Kredi Kooperatifleri Esas Mukavelenamesi.

ürünlerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Yine yıldan yıla modern tarım aletlerinin sayısının artması ve gübreleme metodunun kullanılması üretimi ve verimliliği arttırmıştır. Tarımda modern yöntemlerin kullanılmasıyla üretim arttırdığı gibi üretim sezonları arasında düşmelerin önüne geçilmektedir. Ancak yine de hava ve iklim durumuna göre yıllık hasat miktarı yıldan yıla değişiklik gösterebilmektedir.

Gölmarmara'da görülen yoğun tarım faaliyetleri aynı zamanda önemli miktarda işgücü ihtiyacı doğurmuştur. Bu durum nedeniyle yaz aylarında ortalama olarak yöreye üç bin civarında tarım işçisi doğu illerinden geçici işçi olarak gelmekte ya da daha önceden gelip kalıcı olarak Gölmarmara ve köylerine yerleşmiş olan doğulu vatandaşlar tarım arazilerinde çalışmaktadır. Gölmarmara'da tarım yevmiyelerinin diğer bölgelere göre yüksek olması bu açıdan bir çekim gücü oluşturmuş ve yöreye gelen işçilerin geriye dönmeyip yöreye yerleşmesine etki etmiştir.

3.3.1. Tahıllar, Baklagiller

Sonraki sayfada yer alan istatistiklerde Gölmarmara'da yetişen tahıllar, baklagiller, yumru bitkiler, yem bitkileri ve endüstriyel bitkiler alanındaki üretim görülmektedir. Özellikle tütün ve pamuk Gölmarmara ekonomisinde önemli bir yere sahip olup son senelere kadar en önemli iki kalemi oluşturmaktaydı. Gölmarmara'da üzüm üretiminin ön plana çıkmasından önce Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren tütün ve pamuk önemli ölçüde ekilmiştir. 1945 yılında Gölmarmara'nın birçok köyünde, Manisa çapında örnek gösterilen tütün ekimi yapılmaktaydı. Manisa'da Halkevinin çıkardığı Gediz Dergisi 1945'te Manisa tütüncülüğü hakkında bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmaya göre Gölmarmara'nın Tiyenli ve Değnekler köyleri ile Tiyenli'ye iki yüz metre mesafedeki Kumkuyucak birinci sınıf tütün yetiştirilen köyler, Hacıbaştanlar ikinci sınıf tütün yetiştirilen köy olarak gösterilmiştir.¹³⁷

1960'lı yıllarda hem ovada hem dağlarda tütün ekimi yapılmaktaydı. Gölmarmara Ovasına 5 km uzaklıkta Akpınar su kaynağından gelen suyla 10 bin dönüm arazi sulanıyordu ve bu sulanan arazide pamuk ekiliyordu. Ekim işi elle yapılır, dızkara (tohum ve toprağın el ya da kürekle birbirine karıştırılması) edilirdi. Kullanılmayan su göle gidiyordu. Elektrik yoktu, artezyen bilinmiyordu. 1960'ların sonunda makineleşme yavaş yavaş başladı, traktörler tarım alanına girmeye başladı.

¹³⁷ Uluçay, 1945, **Ön. ver.**, ss. 13–15.

Öyle ki 1968’de Çömlekçi Köyü’nde sadece bir tane traktör vardı.¹³⁸ 1970’lerde pamuğu tarlaya ekmeye yarayan ekim makineleri kullanılmaya başlandı. Yine 1970’lerde pancar adlı su motoruyla açılan artezyenler sayesinde ovanın tamamına yakını sulamaya açıldı. 1974’te pamuk fiyatlarında inanılmaz bir artış yaşanmasıyla Gölmaralılar çok ciddi paralar kazandı. Özellikle Gölmarara pamuğunun lif uzunluğunun Ege’de diğer pamuklara göre uzun ve sağlam olması nedeniyle (bu pamuk piyasada Bergama pamuğuyla birlikte standart üstü ekstra sınıfından sayılırdı) pamuğa ciddi bir talep vardı. 1974’de kazandığı parayla Gölmarara’da 4 katlı ev yapıp, sıfır bir Renault araç alan kişiler vardı.¹³⁹ Pamuk üretiminin fazla olması sonucu yörede son yıllarda 2 çırçır fabrikası çalışmaya başlamıştır, ayrıca ilçede iki iplik ve iki tekstil fabrikası bulunmaktadır. Ancak son yıllarda sulama sistemlerinin çok gelişmesi, ovada tamamen sulu tarıma geçilmesi, bağ üretiminin çiftçi için daha karlı olması, tütüne getirilen kota ve GAP projesinin ilerlemesiyle pamuk üretiminin bu bölgeye kaymasıyla bu kalemlerin ekonomi içerisindeki payı düşmüştür. Arpa ve buğday ise piyasası durgun olduğu için yaygın bir ekim alanına sahip değildir.¹⁴⁰

Aşağıdaki istatistiklerde Gölmarara’da yıllara göre tarım ve hayvancılık alanında yıllara göre değişimi görülmektedir.

Tablo20: 1970-1980 Yılları Tahıl, Baklagillere ait istatistikler

Yıl	1970	1980
Ürün adı	Üretim(ton)	Üretim(ton)
Buğday	41600	44800
Arpa	3700	3500
Mısır (Dane)	675	710
Nohut	7	5
Fasülye(Kuru)	9	11
Börülce	82	95
Tütün	1650	2150
Pamuk	11500	14300
Soğan (Kuru)	152	165
Yonca (Kuru Ot)	32	39

Kaynak: Gölmarara Tarım Kredi Kooperatifi İstatistikleri (1970–1980).

Tablo21: 1991-1995 Yılları Tahıl, Baklagillere ait istatistikler

¹³⁸ Halil Çetin’le 28.10.2010 tarihinde yapılan söyleşi.

¹³⁹ Erdal Ziyen’la 08.01.2011 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁴⁰ Gölmarara İlçe Tarım Müdürlüğü Raporu (1970-2000).

Yıl	1991		1995	
	hasat alanı (dekar)	Üretim(ton)	Hasat alanı (dekar)	Üretim(ton)
Buğday	11180	39970	11440	38580
Arpa	990	3300	1190	4220
Mısır (Dane)	150	749	500	100
Nohut	70	7	90	14
Fasulye (Kuru)			50	3
Börülce	220	110	130	
Fiğ (Dane)	50		24705	1,799
Sarımsak (Kuru)	10	7	60	60
Yonca (Yeşil Ot)	50			30
Yonca (Kuru Ot)		50		
Korunga (Yeşil Ot)	10		35000	6,966
Korunga (Kuru Ot)		7	80	209
Fiğ (Kuru Ot) (2)		10		
Soğan (Kuru)			10	26
Tütün (4)			35000	11200
Pamuk (Kütlü)(5)			35000	3,808
Pamuk (Lif) (4)			50	4

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul> (22.03.2011)

3.3.2. Meyveler

Manisa’da üzümçülük oldukça eski bir zamana kadar dayanmaktadır. Özellikle 150–200 sene kadar önce üzüm Manisa’da geniş ölçekte yetiştirilmeye ve çevreye kuru olarak gönderilmeye başlanmıştır. Fakat üzüm eskiden daha çok bölgede yaşayan Ermeni, Rum ve Yahudilerce şarap yapmak için üretilmekteydi, Türkler arasında üzümçülük daha azdı.¹⁴¹

Gölmarmara’da da aynı şekilde bağcılık eskiden Rumlar tarafından yapılmaktaydı. Mübadeleden sonra bağlar da bir müddet atıl kalmıştır. 1940 ve 1950’lerde bu bağlar yavaş yavaş işlenmeye başlandı. Fakat eskiden beton direk ve tellerle bağların desteklenmesi ve böylece sık ekilmesi bilinmediği için bu bağlar çok aralıklarla dikilmişti. Yine o dönemde bağın işçiliği yapılamıyor ve iki bağın arası tek pullukla atlar sayesinde sürülebiliyorlardı. Bu yüzden Gölmarmara için fazla karlı bir iş değildi.¹⁴²

¹⁴¹ Çağatay Uluçay, “Manisa ve Üzüm”, *Gediz Dergisi*, Sayı 42, (Birinci Teşrin 1940), ss. 7–9.

¹⁴² Erdal Ziyen’la 08.01.2011 tarihinde yapılan görüşme.

Gölmarmara'da; meyve üretimi alanında günümüze yaklaştıkça önemli miktarda artışlar görülmektedir. Bunun nedeni Gölmarmara ovasında sulama sisteminin gelişmesi ve bütün ovanın sulanmasıyla birlikte gelişen teknik imkanların bağıcılığı ve zeytinciliği birim alanda oldukça kârlı bir hale getirmesi; üzüm, zeytin fiyatlarında son yıllarda meydana gelen önemli artışlar ve devlet tarafından söz konusu ürünlere verilen teşviklerdir. Buna bağlı olarak hem bağ hem zeytin üretim alanları ve hasadı yıldan yıla artış göstermektedir.

Yörede 1980'lerden itibaren üretimi hızla artan ve daha fazla yetiştirilen üzüm, çoğunlukla yeme amaçlı olmayıp endüstriyel alan için üretim yapılmakta dolayısıyla üzümler kurutularak gerek iç gerek dış pazarlara satılmaktadır. Zeytinde ise yörede hem Gemlik tipi, hem de Edremit tipi zeytin yetiştirilmektedir. Zeytin üretimindeki artışa paralel olarak zeytinyağı üretimi de artış göstermiş ve yörede iki tane zeytinyağı fabrikası açılmıştır.¹⁴³

Gölmarmara'nın Ozanca köyünde yetişen armut ve badem sert çekirdeği ve mükemmel aroması nedeniyle çevre ilçe ve illerde aranan ürünlerdi. Fakat yaklaşık 10 yıl önce yaşanan hava akımından dolayı eski ağaçlar kurudu ve üretim önemli ölçüde azaldı.¹⁴⁴

Sonraki sayfada yörede yetişen meyvelerin 1970–1995 yılları arasına ait istatistikleri konuyla ilgili açıklayıcı olacaktır.

¹⁴³ Gölmarmara İlçe Tarım Müdürlüğü Raporu (1970-2000).

¹⁴⁴ Erdal Ziyen'la 08.01.2011 tarihinde yapılan görüşme.

Tablo22: Gölarmara’da yetişen meyvelere ait istatistikler

Yıl	1970	1980	1991	1995
Ürün adı	Üretim(ton)			
Armut	19	22	24	17
Ayva	5	6	5	3
Erik	4	4	5	6
Kayısı	6	5	6	5
Şeftali	10	12	16	21
Vişne	1		2	
Antep Fıstığı	7	8		6
Badem	5	5	6	1
Dut	117	142	157	40
İncir	8	10	12	12
Nar	2	2,5	3	4
Yas Üzüm (Çekirdekli)	14	16	47	
Yas Üzüm (Çekirdeksiz)	1300	3110	4587	7440
Zeytin	220000	250000	300000	217000

Kaynak: Gölarmara Tarım Kredi Kooperatifi İstatistikleri (1970–1980);
<http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul> (22.03.2011)

3.3.2. Sebzeler

Evliya Çelebi’nin meşhur eseri olan Seyahatname ’de Gölarmara hakkında pamuğu, kavunu, karpuzu meşhurdur denilmiştir.¹⁴⁵ Evliya Çelebi’nin yöreye 1671–72 yıllarında geldiği düşünülürse aradan geçen üç yüzyılda Ege Bölgesi’nde kavun-karpuz diyarı olarak meşhur olması gayet normaldir. Evet, bu gün Gölarmara’nın en çok tanındığı alan kavun ve karpuzudur. Bu durumun oluşmasında Gölarmara’ya Yugoslavya’dan göç edip gelen soydaşlarımızın da büyük payı vardır. Özellikle 1960’lı yıllarda Yugoslavya’dan gelen Hıdır Alkışla isimli vatandaşımızın Yugoslavya’dan getirdiği kavun tohumları Gölarmara kavunun ününe ün katmıştır. Halk arasında Hıdır Alagöz’ün getirdiği tohumlardan elde edildiği için Hıdır kavunu olarak bilinen kavun türünün tadı başka hiçbir kavun çeşidiyle kıyaslanamayacak kadar lezzetliydi.¹⁴⁶ Halk arasında Hıdır Alagöz’ün bu tohumları göç ederken getirdiği inancı yaygınsa da Gölarmara Ziraat Odası başkanı Erdal Zıyan’a göre Hıdır Alagöz bu tohumları Yugoslavya’dan geldikten sonra getirtmiştir. Gölarmara’da 14 yıl belediye başkanlığı yapan ve döneminde Geleneksel Gölarmara Kavun-Karpuz festivalini başlatan Cengiz Barutçuoğlu,

¹⁴⁵ Evliya Çelebi, **Ön. ver.**, ss. 235-244

¹⁴⁶ Erdal Zıyan’la 08.01.2011 tarihinde yapılan görüşme.

Gölmarmara Festivaline İstanbul'dan gelen halcilerin kendilerinden özellikle Hıdır kavunundan istediklerini söylemektedir.¹⁴⁷ Ancak Hıdır kavununun dekar başına veriminin düşük olması nedeniyle, yeni kavun türleri karşısında verim olarak rekabet edememiş, üretici yavaş yavaş yeni kavun türlerine yönelmiştir. Tadıyla hiçbir kavun çeşidi boy ölçüşemese de bu gün veriminin düşüklüğü nedeniyle sadece birkaç üretici tarafından ekilmektedir.

Gölmarmara Belediyesi, yörede yetişen ve tadı oldukça güzel olan Gölmarmara kavun ve karpuzunun tanıtılması amacıyla bir festival düzenlemek istemiştir. Dönemin Belediye Başkanı Cengiz Barutçuoğlu bir grup Belediye Encümeni üyesiyle birlikte 1970 yılında İzmir-Kemalpaşa'da düzenlenen Kiraz Festivaline giderek, bu festivalin nasıl yapıldığını incelemişler ve benzer bir festivalin Gölmarmara'da yapılmasının çok yararlı olacağına kanaat getirmişlerdir. Bunun üzerine 1971 yılında Gölmarmara kavun ve karpuzunun tanıtılması ve ticaretinin canlandırılması amacıyla 1. Gölmarmara Kavun-Karpuz Festivali düzenlenmiştir. Bu festivale gerek çevre ilçelerden gerekse İstanbul'a kadar olan illerden halciler, sebze-meyve komisyoncuları ve vatandaşlar katılmışlardır. Bu festivalin yapılması Gölmarmara kavun ve karpuzunun tanıtımına tahminlerden daha fazla katkı sağlamıştır.¹⁴⁸ 1980 Darbesi döneminde ara verilen festival daha sonra yeniden düzenlenmeye başlamış olup 2010 yılında 32. defa düzenlenmiştir. Günümüzde de Gölmarmara Kavun-Karpuz Festivali her sene Ağustos ayının ilk pazar günü hem bir sosyal aktivite olarak hem de kavun ve karpuzun tanıtılması açısından Akpınar mesire yerinde düzenlenmektedir. Bu festivalde ilçede yetişen kavun ve karpuzlar arasında en büyük olanların ve tadı en güzel olanların seçildiği bir yarışma yapılmaktadır. Yine bu festivalde ilk günden bu güne geleneksel olarak karpuz yeme yarışması düzenlenmekte ve son dönemde ise ilgiyi arttırmak için Güzellik Yarışması düzenlenmektedir.¹⁴⁹

Son dönemde Gölmarmara'nın bir başka meşhur olduğu alan ise lahanada üretimi olmuştur. Hasılat açısından kavun ve karpuzdan sonra en yüksek üretim lahanada görülmektedir. Havaların soğuk olduğu dönemlerde fiyatlarında görülen artışlar üretimi cazip kılmaktadır. Domates yetiştiriciliği de kurutma domatese duyulan talebe bağlı olarak artmış olup önümüzdeki yıllarda daha fazla artış

¹⁴⁷ Cengiz Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi

¹⁴⁸ Cengiz Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁴⁹ Gölmarmara Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü Tanıtım Kitapçığı, 2000.

beklenmektedir. Her yıl ortalama olarak domates üretiminde yüzde on oranında artış gerçekleşmektedir.¹⁵⁰ Yörede yetişen sebzelere ait istatistiklerden de bu durumu göstermektedir.

Tablo23: Gölarmara’da yetişen sebzelere ait istatistikler

Yıl	1970	1980	1991	1995
Ürün adı	Üretim(ton)			
Lahana (Beyaz)	5120	8750	11,978	10,5
Ispanak	90	110	140	200
Marul(Kıvırcık)	5		9	
Fasulye (Taze)		9		30
Pırasa	7		7	
Börölce		95		150
Fasulye (Taze)	5		13	
Kavun	22000	25500	18000	23,6
Karpuz	4800	4900	3,992	4,15
Kabak (Sakız)	65	82	97	217
Hıyar	60	90	116	227
Patlıcan	80	140	288	500
Domates	5100	6500	8,452	9750
Biber (Sivri)	104	220	304	575
Biber(Dolmalık)		110		200
Sarımsak (Taze)			6	
Soğan (Taze)			20	
Turp (Kırmızı)			16	

Kaynak: Gölarmara Tarım Kredi Kooperatifi İstatistikleri (1970–1980);
<http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul> (22.03.2011)

¹⁵⁰ Gölarmara İlçe Tarım Müdürlüğü Raporu (1970-2000).

3.3.4. Tarımsal Alet ve Makineler

Tarım makineleri, tarımsal üretimin artışını ve insan gücüyle çok zor yapılan çeşitli işleri oldukça kolaylaştırmaktadır. Tarım faaliyetlerinin 1950'lerden başlayarak ticari değer ifade etmeye başlaması ve ekim alanlarının ve üretimin yıldan yıla artış göstermesinden kaynaklanan işgücü ihtiyacı sadece tarım işçilerinin istihdam edilmesiyle karşılanamamıştır. Bunun yanında aynı arazide mevsimlere göre farklı ürünlerin yetiştirilmesi ve üretim maliyetinin düşürülmesi ve işçilik giderlerinin azaltılması nedeniyle tarımda makineleşme önem kazanmıştır. Bunun sonucu yıldan yıla modern tarım aletlerinin sayısı artmış ve bu durum üretimi ve verimliliği arttırmıştır. Tarımda modern yöntemlerin kullanılması üretimi arttırdığı gibi üretim sezonları arasında hasılat düşmelerini de azaltmıştır. Gölarmara'da ilk olarak 1935 yılında 227 sayılı Marmara Tarım Kredi Kooperatifi hizmete girmiş ve çiftçinin ihtiyaç duyduğu makine, tohum ve gübre alımı için gerekli krediyi sağlamıştır. Bunun sonucu pulluk, traktör, tarım arabaları, yağmurlama tesisi gibi araç ve gereçlerde çok önemli artışlar görülmüştür.¹⁵¹ Sonraki sayfada 1991 ve 1995 yıllarına ait Gölarmara'da kullanılan tarımsal makinelere ait istatistikleri bulabilirsiniz.

¹⁵¹ TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı

Tablo 24: Gölarmara’da kullanılan tarımsal makinelere ait istatistikler

	1991	1995
Ürün adı	Adet	Adet
Hayvan Pulluğu	50	50
Kulaklı Traktör Pulluğu	920	965
Döner Kulaklı Traktör Pulluğu	7	7
Diskli Traktör Pulluğu	21	18
Toprak Frezesi (Rotovatör)	25	35
Kültivatör	33	45
Merdane	40	43
Diskli Tırmık (Diskarolar)	735	760
Dişli Tırmık	400	400
Kombıkürüm (Karma Tırmık)	2	5
Ot Tırmığı	8	8
Traktörle Çekilen Çapa Makinaları	550	585
Traktörle Çekilen Hububat Ekim Makinası	3	5
Kombine Hububat Ekim Makinası	3	4
Üniversal Mıbzır	325	340
Kımyevı Gübre Dağıtma Makinası	310	328
Harman Makinası	12	13
Mısır Daneleme Makinası	3	1
Sırt Pulverizatörü	895	930
Kuyruk Milinden Hareketli Pulverizatör	240	260
Motorlu Pulverizatör	4	10
Tozlayıcı	7	8
Atomizör	721	750
Santrifüj Pompa	315	350
Elektropomp	20	32
Motopomp(Termik)	1,02	1,03
Derin Kuyu Pompa	35	45
Yağmurlama Tesisi	235	250
Krema Makinası	2	2
Tarım Arabası	800	820
Su Tankeri(Tarımda Kullanılan)	24	40
Traktör Dört Teker 1-10 Bg	2	2
Traktör Dört Teker 11-24 Bg	4	4
Traktör Dört Teker 25-34 Bg	65	72
Traktör Dört Teker 35-50 Bg	354	367
Traktör Dört Teker 50 Bg'Den Fazla	535	550

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/tarimalet.zul> (22.03.2011)

3.4. BALIKÇILIK

Marmara Gölü sıg bir göl olması nedeniyle balık yetişmesinin de balıkçılık yapmanın da kolay olduğu bir göldür. Bu sebeple Gölarmara merkezi de dahil olmak üzere Marmara Gölü çevresindeki Hacıveliler, Sazköy ve Yeniköy köylerinde yaşayan birçok aile balıkçılıkla geçimini sağlamıştır. Fakat 2000’li yılların kurak geçmesi gölde önemli miktarda daralmaya sebep olmuş, özellikle yazları gölalanı iyice daralmış, gölün çekildiği yerlerde ortaya çıkan boş arazi köylü tarafından tarım arazisi olarak kullanılmıştır. Ancak Gördes barajının önemli bir ölçüde bitmesiyle barajın fazla suyunun kanal vasıtasıyla Marmara Gölü’ne verilmesiyle gölün seviyesi yine eski haline dönmeye başlamıştır.¹⁵² Bunun sonucu azalmaya başlayan balıkçılık faaliyetlerinin yeniden artacağını tahmin ediyoruz.

Tablo25: Gölarmara balıkçılığına ait istatistikler

Yıl	1970	1980	1991	2002
Balık Adı	Kilogram			
Sazan	14800	16200	28570	10272
Havuz Balığı	2450	2750	3750	4342
Levrek(Sudak)	520	600	720	846

Kaynak: Gölarmara Tarım Kredi Kooperatifi İstatistikleri (1970–1980); <http://www.tuik.gov.tr/balikcilikdagitimapp/balikcilik.zul> (23.03.2011)

¹⁵² Gölarmara İlçe Tarım Müdürlüğü Raporu (1970-2000).

3.5. ZANAAT VE TİCARET

Gölmarmara'da S.S. Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi 19 Ekim 1966 tarihinde hizmete girmiştir. Bundan önceki dönemde Gölmarmara bucağında faaliyet gösteren esnafın kayıtlı olduğu bir kurumun olmaması araştırmamızı daha eski döneme götürmeyi engellemiştir. Bucakta ancak Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi'nin açılmasıyla bütün esnafın kooperatife kaydı yapılmış ve bucağın ticaret ve zanaat durumu ortaya çıkmıştır.

S.S. Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi'nin kurulmasıyla çeşitli alanlarda toplam 84 esnaf ve zanaatkârın kaydı yapılmıştır. Bu esnafın iş alanlarına göre dağılımı aşağıdaki gibidir.¹⁵³

Tablo:26 Gölmarmara'da 1966 yılı itibariyle faal işletmeler

Araba Tamircisi:	1	Kunduracı:	4
Bahçıvan:	1	Lokantacı:	1
Bakkal:	14	Manav:	1
Berber:	9	Manifaturacı:	3
Bisiklet Tamircisi:	2	Marangoz:	2
Büfeci:	1	Radyo Tamircisi:	2
Demirci:	1	Saraç:	1
Fırıncı:	4	Şekerci:	1
Gazete Bayi:	1	Tekel Bayii:	2
Hancı:	1	Tenekeci:	3
Kahveci:	5	Terzi:	14
Kasap:	5	Tuhafiyeci:	2
Kireççi:	1	Zahireci:	2
		Toplam:	84

Kaynak: S.S Gölmarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

¹⁵³S.S Gölmarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

1967–70 yılları arasında Gölarmara’da esnaflığa başlayan ve Kooperatife kayıt olan yeni üye sayısı üç yıllık bu dönemde 72 olup alanlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir.¹⁵⁴

Tablo:27 Gölarmara’da 1967-1970 yılı arası faaliyete geçen işletmeler

Araba Tamircisi:	1	Lokantacı:	1
At arabası imalat:	1	Manav:	5
Bakkal:	5	Manifaturacı:	1
Berber:	2	Marangoz:	2
Celep:	2	Motosiklet Parçacısı:	1
Demirci:	3	Nakliyeci:	14
Gazete Bayi:	1	Nalbant:	1
Hancı:	1	Nalburiye:	1
İnşaat ustası:	3	Oduncu:	1
Kalaycı:	1	Sebze-Meyve Kom.	1
Kahveci:	5	Taksici:	2
Kasap:	1	Terzi:	4
Keresteci:	1	Toptancı:	1
Kireçci:	2	Tuhafiyeci:	1
Köfteci:	1	Zahireci:	2
Kunduracı:	4	Toplam:	72

Kaynak: S.S Gölarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

Gölarmara’nın bucak merkezinin 1965 yılında 8301 olan merkez nüfusu 1970’de 10156’ya 1965’te 11720 olan bucak toplam nüfusu ise 1970’de 13650’ye çıkmıştır. Bu durum bize beş yıllık dönem itibariyle bucak merkezinde yüzde 22’lik bucak toplamında ise yüzde 16’lık bir artışı ifade etmektedir. Bu durum, bu dönemde bucakta önemli oranda bir piyasa oluşmasına ve yeni işletmelerin açılmasına neden olmuştur. Gölarmara’da bu dönemde tarımsal üretimin artması ve bu ürünlerin pazarlara ulaştırılması ihtiyacı özellikle yörede nakliye işinin önem kazanmasına ve birçok insanın bu alana yönelmesine neden olmuştur. Ancak tabloda yer alan nakliyecilerin birçoğunun bu işte sadece şoför olarak çalıştıklarını belirtmemiz lazım çünkü o dönemde bucakta Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi olmadığı için şoförler Esnaf ve Kefalet Kooperatifine kaydedilmiştir. Aynı dönemde 2 esnaf işletmesini kapatarak kooperatiften kaydını sildirmiştir.

¹⁵⁴ S.S Gölarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

1971–75 yılları arasında Gölarmara’da esnaflığa başlayan ve Kooperatife kayıt olan yeni üye sayısı beş yıllık bu dönemde 85 olup alanlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir.¹⁵⁵

Tablo:28 Gölarmara’da 1971-1975 yılı arası faaliyete geçen işletmeler

Bakkal	11	Lastikçi	1
Balıkçı	3	Lokantacı	1
Berber	6	Manav	1
Biriket imalatçısı	1	Mandıracı	1
Celep	3	Manifaturacı	1
Çırçırıcı	1	Marangoz	1
Değirmenci	1	Nakliyeci	15
Demirci	3	Nalburiye	1
Elektrikçi	1	Sebze-Meyve Kom.	2
Fırıncı	1	Sinemacı	1
Hırdavatçı	1	Sustacı	1
İnşaat ustası	1	Terzi	4
Kahveci	4	Tornacı	2
Kasa İmalatçısı	1	Tuhafiyeci	2
Kasap	2	Yüncü	1
Kaynakçı	1	Zahireci	4
Kireççi	1	Züccaciye	1
Kömürcü	1	Toplam	85
Kunduracı	2		

Kaynak: S.S Gölarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

Gölarmara’nın bucak merkezinin 1970 yılında 10156 olan merkez nüfusu 1975’de 11982’ye 1970’te 13650 olan bucak toplam nüfusu ise 1975’de 16187’ye çıkmıştır. Bu durum bize beş yıllık dönem itibariyle bucak merkezinde yüzde 17’lik bucak toplamında ise yüzde 18’lik bir artışı ifade etmektedir. Buna bağlı olarak ticari hayatta da yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi gelişmeler olmuştur. Bu dönemde özellikle çok sayıda bakkal açılmış ve bir önceki dönemde olduğu gibi nakliye alanında birçok kişi istihdam edilmiş ve sebze-meyve taşımacılığı yapılmıştır.

Aynı dönemde 5 esnaf ise işletmelerini kapatmaları, devretmeleri veya iş değiştirmeleri nedenleriyle kooperatiften kayıtlarını sildirmiştir.

¹⁵⁵ S.S Gölarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

1976–80 yılları arasında Gölarmara’da Kooperatife kayıt olan yeni üye sayısı beş yıllık bu dönemde 147 olup alanlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir.¹⁵⁶

Tablo:29 Gölarmara’da 1976-1980 yılı arası faaliyete geçen işletmeler

Akaryakıt Bayii:	1	Manav:	7
Tamirci:	7	Manifaturacı:	1
Bakkal:	32	Marangoz:	3
Balıkçı:	1	Meşrubat Bayi:	1
Berber:	5	Motosiklet Tamirci:	4
Biriket imalatçısı:	1	Nakliyecisi:	18
Bisikletçi:	1	Nalburiye:	2
Celep:	3	Oto elektrikçi:	1
Değirmenci:	1	Oto yedek parça:	1
Demirci:	5	Saat tamircisi:	1
Eczacı:	1	Sebze-Meyve Kom.	1
Elektrikçi:	2	Seyyar Satıcı:	1
Fotoğrafçı:	1	Sinemacı:	1
Hancı-otelci:	1	Tenekeci:	2
Kahveci:	8	Terzi:	10
Kasa İmalatçısı:	1	Toptancı:	1
Kasap:	4	Tuhafiyeci:	1
Kömürcü:	4	Tüpgazcı:	1
Kunduracı:	2	Zahireci:	4
Lastikçi:	1	Zirai ilaç bayi:	1
Lokantacı:	3	toplam:	147

Kaynak: S.S Gölarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

Gölarmara’nın bucak merkezinin 1975 yılında 11982 olan merkez nüfusu 1980’de 9079’a 1975’te 16187 olan bucak toplam nüfusu ise 1980’de 13432’ye düşmüştür. Bu durum bize beş yıllık dönem itibariyle bucak merkezinde yüzde 25’lik bucak toplamında ise yüzde 18’lik bir düşüşü ifade etmektedir. Buna karşı ticari hayatta daha önceki dönemlere göre kıyaslanınca çok ciddi bir artış görülmüştür. Aynı dönemde ise sadece 1 esnaf işletmesini kapatmış ve kooperatiften kaydını sildirmiştir. Yine bu dönemde 1978 yılında Bucak merkezinde bulunan İsmet Paşa Mahallesinde bakkal dükkanı açan Hatice Kılınçoğlu Gölarmara’da bir işletme açan ilk bayan girişimci olmuş olup söz konusu dükkanını 1984’e kadar işletmiş ve bu tarihte meslekten ayrılmıştır.¹⁵⁷

¹⁵⁶ S.S Gölarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

¹⁵⁷ S.S Gölarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

1981–85 yılları arasında Gölarmara’da esnaflığa başlayan ve Kooperatife kayıt olan yeni üye sayısı beş yıllık bu dönemde 233 olup alanlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir.¹⁵⁸

Tablo:30 Gölarmara’da 1981-1985 yılı arası faaliyete geçen işletmeler

Akaryakıt Bayii:	1	Marangoz:	3
Av Malzemeleri Bayi:	1	Mobilyacı:	1
Bakkal:	32	Motosiklet Tamirci:	1
Berber:	9	Müteahhit:	1
Beyaz Eşyacı:	1	Nakliyeci:	19
Biriket imalatçısı:	1	Nalbant:	1
Büfeci:	2	Nalburiye:	3
Demirci:	2	Oto elektrikçi:	4
Elektrikçi:	4	Oto Tamirci:	10
Fırıncı:	1	TV-Radyo Tamircisi:	1
Fotoğrafçı:	1	Plakçı-Bantçı:	1
Hurdacı:	2	Postacı:	1
İnşaat Malzemeleri:	1	Sebze-Meyve Kom.	4
İnşaat ustası:	1	Seyyar Satıcı:	10
Kahveci:	35	Sondajcı:	1
Kasap:	6	Taksici:	1
Keresteci:	1	Tamirci:	3
Kırtasiye:	2	Tekel Bayii:	4
Kireççi:	1	Terzi:	4
Köfteci:	2	Toptancı:	2
Kunduracı:	4	Tornacı:	1
Kuruyemişçi:	1	Traktör tamircisi:	1
Lastikçi:	1	Tuhafiyeci:	6
Lokantacı:	9	Yorgancı:	5
Manav:	18	Zahireci:	2
Mandıracı:	1	Zirai ilaç bayi:	1
Manifaturacı:	2	Toplam:	233

Kaynak: S.S Gölarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

¹⁵⁸ S.S Gölarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

Gölmarmara'nın bucak merkezinin 1980 yılında 9079 olan merkez nüfusu 1985'te 10936'ya 1980'de 13432 olan bucak toplam nüfusu ise 1985'te 15985'ye çıkmıştır. Bu durum bize beş yıllık dönem itibariyle bucak merkezinde yüzde 20'lik bucak toplamında ise yüzde 19'luk bir artışı ifade etmektedir. Bu dönemdeki ticari hayat ise nüfus artışına nispetle daha hızlı olmuştur. Özellikle kahvehane sayısındaki artış sadece bucak merkezinde değil aynı zamanda köylerde de birden çok kahvehane açılmasından kaynaklanmaktadır.

Aynı dönemde çok sayıda işletme açılmasının yanı sıra aynı 71 esnaf gibi oldukça yüksek sayıdaki işletmeci işletmelerini kapatmaları, devretmeleri veya iş değiştirmeleri, emekli olmaları nedenleriyle kooperatiften kayıtlarını sildirmişlerdir.

2011 yılı itibariyle Gölmarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kooperatifine kayıtlı 554 aktif üye; mesleği bırakma, meslek değiştirme, iş yeri devri, emeklilik, vefat gibi sebeplerle kaydı silinen toplam 466 pasif üye vardır.¹⁵⁹

¹⁵⁹ S.S Gölmarmara Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011)

Cumhuriyet'in 75. Yılı olan 1998 yılı itibariyle ilçe merkezinde yaşayan halkın uğraş alanı ve geçim kaynaklarına bakıldığında ise çalışanların iş hayatına göre dağılımı aşağıdaki gibidir.¹⁶⁰

Tablo:31 Gölarmara'da 1998 yılı itibariyle faaliyette olan işletmeler

Akaryakıt Bayii:	6	Minübüsçü:	48
Av Malzemeleri Bayi:	1	Nakliyecisi:	86
Bakkal:	95	Nalburiye:	10
Bayan Kuaför:	2	Oto elektrikçi:	3
Berber:	14	Oto Komisyoncusu:	3
Biriket imalatçısı:	2	Oto Lastik Tamircisi:	3
Değirmenci:	1	Oto Tamircisi:	14
Demirci:	40	TV-Radyo Tamircisi:	2
Elbise Temizleyicisi:	1	Pastaneci:	1
Elektrikçi:	8	Saat tamircisi:	4
Fırıncı:	3	Sebze-Meyve Kom.	6
Fotoğrafçı:	4	Seyyar Satıcı:	25
Gazete Bayi:	1	Sondajcı:	3
Hurdacı:	1	Şoför:	34
İnşaat ustası:	5	Taksici:	12
Kahveci:	48	Tamirci:	53
Kasap:	17	Tekel Bayi:	2
Kavafiye:	8	Tenekeci:	1
Kırtasiye:	2	Terzi:	4
Kireççi:	1	Toprak Mah. Alım-Satıcısı	7
Kömürcü:	1	Tornacı:	4
Kundura Tamircisi:	7	Tuhafiyeci:	2
Lastikçi:	2	Tüpgazcı:	4
Lokantacı:	10	Yedek Parçacı:	5
Manav:	7	Yorgancı:	1
Manifaturacı:	3	Zahireci:	6
Marangoz:	2	Zeytinyağı imalatı:	1
Meşrubat Bayi:	1	Zirai ilaç bayii:	2

Kaynak: Gölarmara Belediyesi 1998 Yılı Brifing Dosyası

¹⁶⁰ Gölarmara Belediyesi 1998 Yılı Brifing Dosyası

Gölmarmara'da 1998 yılı itibariyle ilçe merkezinde yaşayan insanlardan 8118 tanesi tarım faaliyetleriyle uğraşmaktadır. Bu durum ilçe merkezindeki halkın yüzde yetmiş beşi gibi büyük oranda tarım alanında çalıştığını göstermektedir. Yukarıdaki tablo aynı zamanda tarıma bağlı yan alanlarında ilçenin önemli geçim kaynakları arasında olduğunu göstermektedir. Yine Gölmarmara'nın ülke pazarlarına açılmış olması ve tarım ürünlerinin ticari ehemmiyet arz etmesine bağlı olarak nakliye ve taşımacılık sektörü de oldukça gelişmiş olup bu sektörde önemli bir istihdam vardır. Gölmarmara'da sanayi ise diğer bölgelerimize benzer bir şekilde otomobil yan sanayi ve oto tamir alanında gelişmiştir. Yine Gölmarmara'da tarım faaliyetlerine bağlı olarak sanayi tarım makineleri tamiri alanında da gelişmiştir. Bunların yanında Gölmarmara ve köylerinde yerleşmiş bir kahvehane kültürü olması dolayısıyla böyle küçük bir ilçe için oldukça fazla sayıda 48 tane kahveci vardır.

4. BÖLÜM: GÖLMARMARA'DA GELENEK VE GÖRENEKLER

Türk kültürü folkloru ve manevi değerleri yönünden oldukça zengindir. Türk milleti milli adetlerini, geleneklerini ve göreneklerini günümüze kadar korumasını ve yaşatmasını bilmiştir. Tarih sahnesinde görülmeye başlayan ilk Türklerin yaşayışları ve manevi değerleri ile günümüz Türklerinin yaşayışı, folklorik ve manevi değerleri arasında bağlantı kurmak, ortak değerler tespit etmek mümkündür.

Kökü tarihin derinliklerinde olan Türklük ağacı, geçmişte: gelenek, görenek, örf ve adet gibi folklorik meyveler verdiği gibi günümüzde de aynı meyveleri vermeye devam etmektedir. Belki zamanla meyvelerin tadı ve şekli değişmiştir ama öz hep aynı kalmıştır.

Türkiye'de her ilde, her ilçede, her kasabada, her köyde; yaşayış, folklorik ve manevi değerler farklı olabilir. Ama ortak noktaların da olduğu hiçbir zaman göz ardı edilemez. Türkiye'yi tek bir vücut olarak ele alacak olursak; aileler bu vücudun hücresi, yöreler de bu vücudun vazgeçilmez bir azasıdır. Köyden kasabaya, kasabadan şehre, şehirden de ülkeye folklorik ve manevi değerler yönünden bağların olduğunu görmek mümkündür.

Son yıllardaki teknolojik gelişmeler, ekonomik şartlar ve iletişimde sağlanan gelişmeler Türk milletinin, folklorik ve manevi değerlerinde büyük değişikliklere yol açmıştır. Bazı folklorik ve manevi değerlerimizi yitirmeye başladık. Folklorik değerlerin en sağlam olduğu yer kabul edilen köylerde bile, özellikle televizyon yaygın bir şekilde kullanılmaya başlayınca, folklorik değerlerimizi yitirmeye başlamamız üzücü bir durumdur.

4.1. GÖLMARMARA'DA GÜNLÜK HAYAT

4.1.1. Kış Dönemi

Eskiden Gölmarmara'da kış günleri durgun geçerdi. Altı ay boyunca türün işi ile uğraşan aileler, kış döneminde dinlenirlerdi. Halk, tütünün balyalama işini kasım ayının sonlarına doğru bitirirdi. Bu aydan sonra kış da bastırılmış olurdu. Kış mevsiminde kadınlar hayvanların bakımıyla ve ev işleriyle meşgul olurlardı. Ev

işlerinden boŖta kalan vakitlerde kadınlar kazak örüp, oya işlerlerdi. Genç kızlar, çeyizlerini genelde kışın hazırlardı. Yaşlı kadınlar kirmanla yün eğirirlerdi. Eğrilen bu yünlerden çorap örölüp, giyilmesi yaygındı. Kadınlar, geceleri bir birlerine misafirliğe gidip gelirlerdi. Ev sahipleri gelen misafirlere kahve ikram ederdi. Bu misafirliklerde mısır patlatıldığı, nohut kavrulduğu, buğday ve mısır kaynatıldığı ve misafirlere ikram edildiği görülürdü.¹⁶¹

Köyün erkekleri, gündüzleri tarlada ya da kahvededir. Kış mevsiminde tarlada fazla iş olmaz. Sadece tütün işi bittikten sonra tarlanın sürölme işi vardır. Ekim- kasım aylarında, buğday ekecek Gölmarmaralılar, buğday ekerlerdi. Gübre atılması gereken tarlalara, gübre atma işi de kış mevsiminde gerçekleştirilirdi. Eskiden, herhangi bir kişinin evinde toplanıp, muhabbet edip, oyunlar oynayan erkekler, günümüzde daha çok kahveyi ve televizyonu tercih etmektedir.¹⁶²

4.1.2. Yaz Dönemi

Eskiden Gölmarmara'da, mart ayının başlarında yaz işleri başlar. Bu aydan itibaren tarlaya dikilecek tütünün fidesi "ocak" denen üstü naylon ile korumaya alınmış yerlerde yetiştirilirdi. Fidan yetiştirme işi nisan ayı ortalarına kadar sürerdi. Daha sonra yetiştirilen fidanlar, ocaklardan sökölüp, tarlaya dikilirdi. Tütün fidanlarının tarlaya dikilmesi bir-bir buçuk ay sürerdi. Gölmarmaralılar tütün dikme işini bitirdikten sonra, tütünü çapalamaya başlardı. Çapa işi haziran ayı sonlarına kadar sürerdi. Tütünün çapası bitmek üzereyken, kışın ekilen buğdayın da hasat zamanı gelmiş olurdu. Halk on beş-yirmi gün tarladaki buğdayı biçmekle, harman etmekle hasat yapmakla uğraşırđı. Halk yapılan bu işler sonunda "ekinleri biçtik, harmanlan yaptık" derdi. Halk ekinin sapından elde edilen samanı da değerlendirirdi. Damlara taşınan saman kışın hayvanlara yem ile birlikte verilirdi.¹⁶³

Buğdayın hasat işini bitiren Gölmarmaralılar yarım kalan tütün işine döner. Tütünün çapa işi bittikten sonra, zararlı böceklerle ve hastalıklara karşı tütün ilaçlanırdı. Artık tütünün kırılma vakti gelmiş olurdu. Tütün işiyle uğraşanlar üç-dört kademeli olarak tütünün olgunlaşmış yapraklarını dalından koparırlar. Koparılan bu yapraklar, köfelerde biriktirilip eve taşınırdı. Bu yapraklar evde şişlere dizilip, kargılara aktarılır ve kuruması için ızgaralara serilirdi. Izgarada kurutulan tütünler evde kapalı bir yerde istif edilerek, muhafaza edilirdi. Halk eylöl ayının ortalarına

¹⁶¹ Ayşe Çelik'le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁶² Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁶³ Halil Aydın'la 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

kadar tütün işiyle meşgul olurdu.¹⁶⁴ Fakat günümüzde buğday ve tütün ekimi oldukça azalmış olup bağcılık, zeytincilik, domates, lahana, biber, kavun, karpuz ekimi daha önemli hale gelmiştir.

Kadınlar, yaz aylarında işlerden fırsat buldukça kışlık yiyecek hazırlarlardı. Biber, patlıcan, börülce, kabak gibi yiyecekleri dilimleyip, tuzlayıp kuruturlar. Erik, armut, kayısı gibi meyveleri kurutup, kışın hoşaf yaparlar. İşler iyice hafifleyince bulgur olması için buğday kaynatılır ve kurutulur. Çorbalık tarhana yapılır. Kadınlar son yıllarda kışlık konserve yapımına hız vermişlerdir. Konserve işinin yaygın hale gelmesi "kurutma" işini ikinci plana atmıştır. Ayrıca Gölarmara kadınları buğdaydan "şaşt" yaparlardı. Şaştadan pelte (muhallebi tatlısı) yapılırdı.¹⁶⁵

Kadınlar bu işlerle uğraşırken erkekler, kışlık odunu kesip eve getirirlerdi. Tütün işi tamamen bitince, erkekler yine boş durmazlardı. Anız denen hasattan sonraki buğday tarlaları ve tütün tarlaları kurulanırdı. Yani tarlalar sürülürdü. Erkekler bu işleri bitirdikten sonra birkaç hafta dinlenirlerdi. Ekim ayının başlarında tütünün balyalanması işi başlar ve bu iş bir ay, belki de fazla sürerdi. Kasım ayı ortalarında devlete bağlı tekel memurları ve tüccarlar tütünleri tespote gelirlerdi. Halk iyi fiyat veren yere tütününü satardı. Aylardır süren çalışmanın karşılığı alınmış olurdu. Gölarmara'da çoğu aile tütün işinden kazanç sağlamasa da başkalarının tarlasında karın tokluğuna bu işi yapmaktaymış.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁶⁵ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁶⁶ İzzet Kaya'yla 27.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.1.3. Gölarmara'da Dini Bayramlar

4.1.3.1. Ramazan Bayramı

Gölarmara'da ramazan ayı oldukça muhabbetli geçer. Ramazan ayında kılman namazlarla, tutulan oruçlarla, yapılan sohbetlerle, iftarlarla, sahurlarla Gölarmaralılar hareketli bir ay geçirirler. Teravîh namazlarından sonra yapılan muhabbetler, Ramazan sonuna kadar devam eder. Ramazanda herkes birbirini iftara, yemeğe davet eder. Gölarmaralılar, sofranın bereketinin kalabalıkta artacağına inandıkları için, iki-üç aile bir araya gelerek iftar yaparlar. Ramazanda yemeklerin çeşidi ve kalitesi artar. Çorbalar, kompostolar, tatlılar, börekler her evde görülen yiyecekler arasındadır. Gölarmaralılar "arife günü" mezarlığı ziyaret ederler. Herkes ölmüş yakının mezarını temizler. Mezarların üzerine dağdan kesilip getirilmiş mersinleri dikme âdeti de yaygındır. Bazen, mezarların üzerine, kuşlar yesin diye, buğday serildiği de görülür. Mezarlıkta, Kur'an okumasını bilenler kendileri, "Kur'an-ı Kerim" ve "Yasin-i Şerif" okurlar. Kur'an okumasını bilmeyenler ise bilene para karşılığında "Yasin" okuturlar.¹⁶⁷

Kadınlar, bayramdan birkaç gün önce bayram hazırlıklarına başlarlar. Bayram için baklava tatlısı yapmak yaygındır. Ramazan bayramında baklava tatlısı yapmayan aile yoktur. Baklavanın yanında değişik tatlıların da yapıldığı görülür. Arife günleri lokma yapılıp üleştirilmesi yaygındır. Bayram günü gelen misafirlere bol bol tatlı ve şeker ikram edildiği için Gölarmaralılar bu bayrama "şeker bayramı" der.¹⁶⁸

Bayram namazı kılındıktan sonra cami çıkışında mahallenin erkekleri birbirleriyle bayramlaşırlar. Küçükler büyüklerin elini öper, yaşlılar tokalaşırlar. Bu bayram bir diğer anlamda çocuk bayramıdır. Küçük çocuklar ellerinde poşetler ev ev dolaşp el öperler, şeker toplarlar. Bayramda küçükler büyükleri ziyaret eder. Aileler, bayramlaşmak için birbirlerini ziyaret ederler.¹⁶⁹

Gölarmara'da ramazan bayramları üç gün sürer. İlk gün birbirini ziyaret edemeyen aileler, daha sonraki günler birbirlerini ziyaret eder.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁶⁸ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁶⁹ İzzet Kaya'yla 27.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁷⁰ Ayşe Çelik'le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.1.3.2. Kurban Bayramı

Gölmarmaralılar, kurban bayramının arifesinde köyün mezarlığını ziyaret eder. Ramazan bayramının arifesinde olduğu gibi bu bayramın arifesinde de kadınlar, lokma yapıp komşularına ve akrabalarına üleştirirler. Gölmarmara'da çoğu aile, kurban edeceği hayvanı kendileri beslerler. Bazı aileler, arife günü ya da bayram sabahı kurbanlığını alır. Gölmarmara'da genelde bütün aileler kurban keser. Kesemeyen ailelere akrabaları ve Gölmarmaralılar kestikleri kurbanın etinden verirler.¹⁷¹

Bayram namazından sonra caminin önünde bayramlaşan erkekler, bayramlaşma işinden sonra hemen evlerine giderler. Gölmarmara'da kurban bayramının telâşu başlamıştır. Kimisi çukur kazar, kimisi kurbanlığını keser, kimisi kesilen hayvanı yüzer. Kimi aileler de kurbanlarını kesmeye gelecek kişiyi sabırsızlıkla beklerler. Kesilen hayvan yüzüldükten sonra ve etleri parçalandıktan sonra ciğerler hemen haşlanıp, kavrulur ve kurban etinin tadına bakılır. Daha sonra közlemeler yapılır. Halk diğer aylarda etten uzak olduğu için kurbanda doyasıya et yenir. Kadınlar akşama kadar bu et işleriyle uğraşır. Kavrurma yapılır. Sulu et yemekleri hazırlanır. Gölmarmara'da eskiden mahalle aralarında halkın ortaklaşa yapıp kullandıkları tandıra benzeyen fırınlar vardı. Gölmarmara'da eskiden bu mahalle aralarındaki fırınlara sura' atmak yaygınmış. Yazın sıcak günlerinde etler bozulmasın diye, halk etlerin büyük bir bölümünü fırına atarmış. Fırının ağzı bir kayayla kapatılıp çamurla sıvanırmış. Etler fırında hiç hava almadan güzelce pişermiş. Son yıllarda buzdolapları yaygın halde kullanılmaya başlanınca zevk için "sura yemeği" yapılır hale gelmiş.¹⁷² Kurban bayramında Gölmarmaralılar birbirlerini, bayramın ilk gününde işler yoğun olduğu için, bayramın ikinci ve üçüncü günü ziyaret edip, bayramlaşırlar.¹⁷³

¹⁷¹ Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁷² Ayşe Çelik'le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁷³ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.1.4. Hasat Hayrı

Gölmarmara'da eskiden tütün işleri bittikten sonra köy hayrı yapılır. Gelecek sene bereketli geçsin, yağmurlar bol ve bereketli olsun diye yapılan bu hayır, Gölmarmaralıların beraberce yaptıkları bir hayırdı. Hayır için gerekli malzeme halk tarafından alınır. Bir ya da iki tane kuzu hayırda kesilmek için alınır. Hayır yemekleri genelde etli olur. Hayır yemeklerini mahalleli kadınlar pişirir. Genelde keşkek, etli nohut, çorba, pilav, mantı, patlıcan, taze fasulye yemekleri yapılır. Yaz sonu olduğu için kavun-karpuz, üzüm gibi meyveler de gelen misafirlere ikram edilir. Tatlı, ayran ve hoşaf ta hayırda ikram edilen yiyecek ve içecekler arasında yer alır. Gölmarmara'da yapılan bu hayra çevre köyler de çağrılır. Yemekler yendikten sonra mevlit okunur ve bereket duası yapılır.¹⁷⁴

4.1.5. Hacı Hayırları

Gölmarmara'da hacca gidenler, hacdan geldikten sonra, haclarının kabul olması için hacı hayrı yaparlar. Gölmarmara'da hacca giden birden fazla kişi varsa hayır sayısı da artar. Aynı aileden birkaç kişi için bir hayır yeterli görülmektedir. Hacı olan kişinin maddi imkanları yerinde ise çevre köyler de bu hayra davet edilirler. Bu tür hayırlarda da bir önceki konumuzda bahsettiğimiz yemekler yapılır ve gelen misafirlere ve Gölmarmaralılara ikram edilir. Yine hayır sahipleri mevlit okutur, dualar ettirir.¹⁷⁵

4.2. Gölmarmara'da Oynanan Oyunlar

Gölmarmara'da kış günleri ve gecelerinde, belli gün ve zamanlarda oynanan bazı oyunlar vardır. Bu oyunlardan bazıları şunlardır:

4.2.1. Dokuz çomak oyunu

Sokak aralarında erkek çocukların oynadığı bir oyundur. Bazen kızlar da kendi aralarında bu oyunu oynamaktadır. Dokuz tane 30–40 santimlik çomaklar 1–1,5 metrelik bir sopanın üzerine konur. Sopanın diğer ucu yerden 30–35 santim yükseklikte bir taşın üzerine konur. Taşın üzerine konan bu uçtan 15–20 santimlik bir pay bırakılır. Böylece bu oyunun malzemeleri hazırlanmış olur. Oyunu oynayacak grup aralarında bir ebe seçerler. Bu ebe dokuz çomağın başında gözlerini yumup, belli bir süre bekledikten sonra gözünü açar ve saklanan arkadaşlarını bulmaya çalışır. Ebe gördüğü ya da bulduğu kişiyi, üzerine dokuz çomağın konduğu

¹⁷⁴ Halil Aydın'la 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁷⁵ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

taşa değerek, sobeler. Ebenin bu taşa değmesi şarttır eğer değmezse saklananlar sobelenmiş sayılmaz. Diyelim ki; ebe dört kişiyi sobeledi. Ebe, sobelenmeyen diğer kişileri ararken dokuz çomaktan uzaklaşır da saklanan kişilerden biri gelip, uzun sopanın uç noktasına basarak çomakları dağıtırsa; ebe dağılan çomakları toplayıncaya kadar, daha önce yakalanmış olanlara kaçma, saklanma hakkı vermiş olur. Eğer, ebe herkesi bulup sobelerse, ebe değişir. Yeni bir ebe seçerken, saklanan çocuklar aralarında parmak tutarlar. Oyunu oynayan yedi çocuk varsa, sekiz parmak arasından saklanan her çocuk bir parmak seçer. Boşta kalan bir parmağa şeytan denir. Gizlice tutulan parmaklar ebeye gösterilir. Ebe bir parmak seçer. Seçtiği parmak, Şeytan denen parmak olursa ebe değişmez. Aynı kişi bir kez daha ebelik yapar. Eğer, şeytan denen parmağın haricinde bir parmak seçerse ebe değişir.¹⁷⁶

4.2.2. Çöngüdük oyunu

Çöngüdük oyunu, kızların ve erkeklerin çoğu zaman ayrı ayrı, bazen de birlikte oynadıkları bir oyundur. Bu oyun için birer metrelik sopalara ve çöngüdük denen ağaçtan yapılmış üçayaklı bir nesneye ihtiyaç vardır. Çöngüdük, üçayağı olan ve merkez noktasından yukarıya doğru 20 santimlik bir mesafe olan, sacayağına benzeyen bir nesnedir. Çöngüdüğün üçayağının uzunluğu eşit olmalı ve 30–35 santim uzunluğunda olmalıdır. Arası on metre civarında olacak şekilde iki çizgi çizilir. Çizgilerden birinin orta noktasına bir yuvarlak çizilir ve çöngüdük buraya yerleştirilir. Bu oyunu oynayacak kişiler aralarında bir ebe seçerler. Ebe seçimi diğer çizgiden çöngüdüğe sopalarla atış yapılarak seçilir. Çöngüdüğü vuramayan kişi ebe olur. Ebe çöngüdüğün bulunduğu çizgide oyuncular da diğer çizgide dururlar. Oyuncular çöngüdüğe sırayla atış yaparlar. Çöngüdük vurulup, yıkıldığı zaman ebe çöngüdüğü yerine dikmek zorundadır. Oyuncular, ebe çöngüdüğü yerine dikesiye kadar sopalarını alma hakkına sahiptir. Eğer, ebe çöngüdüğü diktiği esnada iki çizgi arasında bulunan oyuncuya "ol" diye bilirse ebencilik el değiştirir. Oyuncuların tamamı çöngüdüğü vuramazlar ve de sopalarını alamazlarsa ebe "aşağıya -yukarıya izim" der. Oyuncular sopalarını alıp, çizgiye geri dönerler. Oyuncular birer kez atış yaparlar. Çöngüdüğü vuramayan ebe olur. Eğer, herkes vurursa ebe değişmez ve oyun devam eder.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Halil Aydın'la 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁷⁷ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.2.3. El el üstünde kimin eli var? Oyunu

Daha çok 5–8 yaş arası çocukların oynadığı bir oyundur. Kış gecelerinde oynanan bir oyundur. Oyunu oynayacak çocuklar aralarında bir ebe seçerler. Bu ebe, secdeye kapanır gibi durur. Diğer çocuklar karışık şekilde yumruklarını üst üste koyarlar ve ebeye "El el üstünde kimin eli var?" diye sorarlar. Ebe bir isim söyler. Oyuncular, ebe en üstteki yumruğun sahibini bilirse "bildin" derler. Eğer, üç hak sonunda ebe doğru cevap veremezse ebeye oyuncular tarafından ceza verilir. Ebeye bir hayvan taklidi yaptırılır ya da bir türkü söylettirilir. Ebe yumrukların sahibini bilirse oyuncular arasından bir ebe seçer bu oyun böylece devam eder.¹⁷⁸

4.2.4. Aşın ne aş? Oyunu

Bayramlarda toplanan kızların oynadığı bir oyundur. Kızlar bir halka oluşturur. Her kız önüne bir çocuk alır. Çocuklar çömeltir. Ayaktaki kızlar önlerindeki çocuklara, beğendikleri yemeğin ismini verirler. Bir tane ebe seçilir. Ebe ile ayaktaki kızlardan biri arasında şu konuşma geçer:

— Aşın ne aş?

—Nohut aş.

—Daddırır mısın?

—Daddırmam.

—Saddırır mısın?

—Saddırmam.

—Öyleyse yarışalım.

Bu konuşmadan sonra ebe ile aşın sahibi zıt yönde koşmaya kaşlar. Eğer, ebe yemeğin başına önce gelirse ebe değişir. Aşın sahihi önce gelirse ebe, ebeliğine devam eder. Ebe bir sonraki kişiye aynı soruyu sorar. Bu oyun böyle devam eder.¹⁷⁹

4.2.5. Tekneli gelin oyunu

Mevsimin kurak geçtiği, yağmurların yağmadığı ve yağmura ihtiyaç duyulduğu zamanlarda büyüklerin tavsiyesiyle erkek çocukların oynadığı bir oyundur. Akşam ezanından sonra çocuklar tekneli gelin oyununu oynamak için bir araya gelirler. Annesinin ilk çocuğu olan biri gelin olarak seçilir. Bu geline bir çoban kepeneği giydirilir. Tekneli gelinin her yeri kapatılır. Yüzü dahi görülmez Tekneli

¹⁷⁸ Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁷⁹ Ayşe Çelik'le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

gelinin koluna giren iki kişi gelini gezdirirler. Gelin, ev ev gezdirilir. Her evin önünde toplanmış olan çocuklar;

"Yağ yağ yağmur

Teknede hamur

Ver Allah'ım ver

Sucuk gibi yağmur." diye tempo tutarlar. Evden bir kışı çıkar. "Tekneli gelin nerde?" diye sorar. Gelin gösterilir. Evdeki kişi gelinin üzerine su döker. Daha sonra, iki kişi ev sahibinin yanına gidip; "Bize ne veriyorsun?" diye sorarlar. Ev sahibi, ekmek, zeytin, peynir, yumurta, kavun, karpuz gibi evinde olan yiyeceklerden gönlünden geçeni verir. Tekneli gelin bu şekilde köyün bütün evlerini dolaşır. Dolaşma işi bittikten sonra toplanan malzemelerle birlikte bir yere gidilir. Bir meydan ateşi yakılıp etrafında halka oluşturulur. Pişecek şeyler pişirilir ve toplanan malzemeler yenir. Sonunda bir kişi dua eder. Allah'tan bereket için yağmur isterler. Halk çocukların duasının daha makbul olduğuna inandığı için onları böyle bir oyuna teşvik eder.¹⁸⁰

4.2.6. Yüzük Oyunu

Yetişkin erkeklerin, kış gecelerinde, bir evde bir araya gelerek oynadıkları bir oyundur. Bir kişinin evinde bir araya gelen gençler ya da adamlar yüzük oyununu oynamaya karar verince oyun için gerekli malzemeleri ayarlarlar. Bu oyun için on beş parça küçük, kumaş türünden eşyaya ve oyunda saklamak için bir yüzüğe ihtiyaç vardır. Bu oyun için iki grup oluşturulur. Bu gruplar, üçer ya da dörder kişiden oluşabilir. Bir kişi yüzüğü avucunda kimse görmeden saklar. İki gruptan birer kişiye el seçtirir. Yüzüğü bulan grup oyuna başlar. Yüzüğü bulan gruptan bir kişi yüzüğü yere serilmiş on beş parça eşyanın altına diğer grubun elamanlarına göstermeden saklar Diğer grup yüzüğü bulabilmek için, saklayıcıyı çok iyi takip eder. Yüzüğü saklama işi bittikten sonra diğer grup eşyaları tek tek çıkarmaya başlar. Yüzüğü arayan grup eşyalardan birini gösterip, "çüksın" der. Eşya kaldırılır altında yüzük çıkmazsa çıkarma işine devam edilir. Eğer, arayan grup, başarılı bir şekilde üç parça kalıncaya kadar çıkarma işini sürdürürse, yüzüğü bulmak için iki hak kazanır. Bu haklar "gülüm" ve "benim" hakkıdır. Kalan üç parça eşyadan birine "gülüm" denir. Eğer, atanda yüzük çıkmazsa, arayan grup birde "benim" hakkını kullanır. Yüzüğü bulurlarsa, saklama hakkı onlara geçer. Eğer, bulamazlarsa diğer grup saklamaya

¹⁸⁰ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

devam eder. Yüzük aranırken, "çüksın" dedikten sonra yüzük çıkarılan eşyanın altında çıkarsa, çıkarılmayan eşyalar sayılır. Kaç eşya kalmış ise o kadar puan saklayan grubun hanesine yazılır. Belirlenen sayıya ilk hangi grup ulaşırsa oyunu o grup kazanır. Oyunun sonunda kaybeden gruba bir şeyler ısmarlatılır.¹⁸¹

4.3. GÖLMARMARA'DA ÖRF VE ADETLER

4.3.1. Evlenme Adetleri

4.3.1.1. Evlenme İsteği

Gölmarmara'da kızlar 15 yaşından sonra, erkekler ise 17–18 yaşından sonra evlenirlerdi. Günümüzde ise kızlar genelde liseyi bitirince 18–19 yaşlarında evlenirken, erkekler ise genelde asker dönüşü evlenmektedir. Evlenmek isteyen kız ve erkek çocuğu dertlerini annelerine açarlar anne de durumu babaya iletir. Aile, çocuklarının bu isteğini uygun görürse bir şeyler yapmaya başlarlar. Evlilik çağına gelmiş kızlarda ve erkeklerde, evlenmek istediklerine dair bazı belirtiler görülür. Bu belirtiler şöyledir;

Evlenmek isteyen genç biraz uyanıksa, evlenmek isteğini belirtmek için annesinin pilav yaptığı bir gün pilavın içine kaşığını diker. Baba durumu anlar. Eğer, böyle bir imkan yoksa evlenmek isteyen genç babasının ayakkabısını saklar ya da bir tahtaya çiviler. Baba ayakkabısının saklandığını veya çivilendiğini görünce oğlunun evlenmek istediğini anlar. Ve baba meseleyi ananeyle görüşüp çare arar.

Bazen kendiliğinden çıkan belirtiler vardır. Yaşı yerine gelmiş oğlan çocukları sakarlıklar yapmaya başlarsa, sağı solu kırıp dökerse, verilen işi eksik yaparsa baba oğlunun bir derdi olduğunu anlar. Oğlanın evlilik çağına geldiğini simgeleyen en sakar hareket çanağa, tasa ayağıyla çarpmasıdır. Ayağının altındakileri görmeyerek devirmeye başlayan gençlere "O! taş tepmen gelmiş, seni evlendirelim artık" derler.¹⁸²

Genç kızlar evlenmek istedikleri zaman durumu ailesine açamıyorsa, bazı belirtiler bu durumu ortaya koyar. Kız, çocuğu sessizleştiiyse, çok düşünüyorsa, yemeğin tuzunu koymayı unutuyorsa, yaptığı işi yarım yamalak, baştan savma yapıyorsa aile kızının bir derdi olduğunu anlar. Anne en kısa zamanda kızıyla görüşür ve duruma bir çare aranır.¹⁸³

¹⁸¹ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁸² Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁸³ Ayşe Çelik'le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.3.1.2. Kız İsteme (Dünür Gitme)

Evlenmek isteyen oğlan durumu annesine açar. Anne de babayla görüşür. Eğer oğlanın istediği kız, aile tarafından uygun görülürse istenmesine karar verilir. Kız istemeye önce ailenin en büyüğü öncü olarak gönderilirdi. Kız tarafı oğlanı isterse buyurun gelin derlerdi. Eğer istemezlerse evin büyüğünün ayakkabıları avluya atılırdı Bu bize düğüncülüğe gelmeyin, istemiyoruz demektir.¹⁸⁴

Daha sonra istemeye anne ve baba gittiği gibi oğlanın akrabalarından yaşlı ve tecrübeli büyüklerin gönderilmesi de tercih edilirdi. Kız istemeye gitmeye "dünür gitme" denir. İstenecek kızın ailesine gündüzden haber verilir. Akşama size misafirlğe geleceğiz denir. Kızın ailesi de ona göre hazırlık yapar. Kız istemeye yatsı namazından sonra gidilir. Kızın ailesi misafirlğe gelecek ailenin akşamdan gelmelerindeki maksadın ne olduğunu anlarlar. Kızlarına dünürcü geldiğini anlarlar ona göre hazırlığa başlarlar. Erkek tarafı yatsı namazından sonra kızın evine gelirler. Çaylar içilir, biraz sohbet edilir. Daha sonra gelen önderlerden biri evin babasına geliş maksadını izah eder.

"Allah'ın emri, peygamberin kavli ile kızınız Ayşe'yi oğlumuz Ali'ye istemeye geldik sizce münasip midir" diye sorulur.¹⁸⁵

Kız tarafı:

"Eh biz bir düşünelim sonra karar verelim" derler.

Eğer kız tarafı sıcak davranıyorsa bu iş olacak manasına gelir. Kız çay ya da kahve dağıtırken neşeliyse, güler yüzlü ise bu işe kız olumlu bakıyor demektir. Ama kızın suratı asık, aile kaçamak cevap veriyorsa yine görüşelim gibi sözler söylenmediyse, ayakkabılar düzeltilmediyse kız tarafının bu işe razı olmadığı anlaşılır.¹⁸⁶

Kız tarafı olumlu sinyaller verdikten sonra erkek tarafı bir kez daha gider ve kız bir kez daha istenir. Adet olduğu üzere kız istemeye üç kez gidilir. Çünkü kız tarafı kızlarının değerli olduğunu göstermek ister. Öyle bir seferde hemen vermek kızın değersiz ve kusurlu olduğunu gösterir. Üçüncü gidişte kız tarafı oğlan tarafına bir mendil ve bir çorap vererek söz vermiş olurlar.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Mehmet Küçük'le 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁸⁵ Ayfer Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi .

¹⁸⁶ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁸⁷ Ayfer Barutçuoğlu'yla 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi

4.3.1.3. Söz Lokumunun Yenmesi

Kız tarafından söz mendili alındıktan bir iki gün sonra söz lokumu yemeğe karar verilir. Kız ve erkek tarafından akrabalar çağrılır. Kız evinde toplanılır. Erkek tarafı kıza bir donluk, bir kazak, bir başörtüsü, bir kasa lokum, bisküvi, tatlı, kolonya, gül suyu vb... şeyleri bir tepsinin içinde götürürler. Ayrıca birde kıza yüzük alınır. Bu toplantıya hocada çağrılır. Erkekler bir odada, kadınlar bir odada toplanırlar. Hoca, önüne konan lokuma, gülsuyuna, takılacak olan yüzüklere okur ve dua eder daha sonra kaynana kıza, kız tarafının büyükleri de oğlana yüzüğü takar. Böylece resmi sözleşme yapılmış olur. Damat, önce erkeklerin elini öper. Daha sonra, diğer odadaki bayanların ellerini öper. Kız da önce kadınların sonra da erkeklerin ellerini öper. En son iki genç bir birlerini tebrik eder. Lokum ve bisküviler dağıtılır. Misafirlere ikramda bulunulur. Artık bu kız sözlenmiştir. Gölmmarmara'dan talibi olanlar bu kızdaki vazgeçerler.¹⁸⁸

4.3.1.4. Şerbet veya Yüzük

Bundan sonra iki aile bir tarih belirler ve büyük yüzük töreni yapmaya karar verirler. Lokum yemeye sadece akrabalar çağrılırken bu törene bütün akraba, konu komşu davet edilir. Bu törende eskiden şerbet içildiği için tören şerbet adı ile anılmaktadır. Son zamanlarda lokum dağıtılması yaygınlaşmıştır.

Davetliler, kız evinde ya da yakındaki bir meydanlık alanda toplanırlar. Yerlere halı serilir ya da sandalyeler döşenir. Gelin olacak kız ve damat olacak erkek özel giyinmiş şekilde tören alanına gelir. Daha sonra ailelerin tanıdığı saygın bir kişi, geline ve damada halkın önünde yüzükleri takar. El şaklatılır, mübarek olsun denir. Daha sonra gelin, damat, sağdıçlar ve gençler çalgı eşliğinde eğlenirler. Bu yüzük takma töreninden sonra, bu işin ciddi bir boyuta erdiği herkes tarafından da iyice anlaşılır. Bundan sonra iki aile birbirlerine daha sık gelip gider. Eskiden düğün vaktine kadar gelin damada gösterilmezdi. Son dönemde artık kız ve oğlan birbirlerini daha iyi tanımak için bu törenden sonra rahatça görüşüp, konuşmaya başladılar.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁸⁹ Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.3.1.5. Pusat Düzme

İki aile arasında düğün günü belirlendikten sonra düğün hazırlıkları başlar. Düğünden bir iki hafta önce kız tarafı ve oğlan tarafı, alış-veriş için Akhisar'a veya başka büyük bir şehre giderler. Kurulacak yeni yuvanın bütün ihtiyaçlarının karşılandığı bu alış-verişe "pusat düzmek" denir. Yeni bir ev döşenecek şekilde; mutfağından yatak odasına kadar, oturma odasından banyosuna kadar, iğnesinden ipliğine kadar bütün ihtiyaçlar bu alış-veriş esnasında alınır. Bu alış- verişin önemli bir yanı, erkek tarafının belli şeyleri, kız tarafının da belli şeyleri almalarıdır. Erkek tarafı, oturma odasının ihtiyaçlarını, mutfak eşyalarını alır. Kız tarafı da yatak odasının ihtiyaçlarını karşılar. Yine; oğlan tarafı kızın üst-başını, kız tarafı da oğlanın üst-başını isteğe göre alır. Bu alış-veriş esnasında iki aile anlaşırsa aşırıya kaçmadan imkânları ölçüsünde ihtiyaçlarını karşılarlar.

Düğünde pişirilecek yemeklerin malzemesi de bu alış-veriş esnasında alınır. Yine aynı şekilde bu malzemeler de iki aile tarafından alınır. Düğünde kesilecek hayvanları erkek tarafı alırdı, yine davulcuyu, zurnacıyı ve diğer çalgıcıları erkek tarafı tutardı.¹⁹⁰

4.3.1.6. Sağdıçlık

Hem gelin olacak kız hem de damat olacak erkek önceden sağdıçlarını, belirler. Sağdıçlardan birinin evli ve tecrübeli olmalarına dikkat edilir. Damat ve gelin kendilerine en az üç tane sağdıç bulur. Damadın sağdıçları düğün başlamadan önce, düğün başladıktan ve düğün bitip damat gerdeğe girinceye kadar damadın, erkek evinin hizmetine bakarlar. Gelen misafirleri karşılayıp onlara yardımcı olurlar. Damadın sağdıçlarının belli başlı görevleri şunlardır:

- Mahalleye ve çevre mahallelere okuntu dağıtmak,
- Erkek evine bayrak dikmek,
- Düğün esnasında damadı kollamak,
- Dışardan gelecek misafirlere yer belirleme,
- Kız evine "seysene" götürmek,
- Kız evinden çeyizi alıp erkek evine sermek,
- Gelin almaya gitmek,
- Damadı gerdek odasına sokmaktır.¹⁹¹

¹⁹⁰ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁹¹ Halil Aydın'la 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Kız sağdıçlarının görevi ise şöyledir:

- Gelinin ve kız evinin ihtiyaçlarına yardımcı olmak,
- Düğün esnasında gelini kollamak,
- Gelinin giyiminde kuşamında süslemesinde geline yardımcı olmak,
- Geline kına yakmak.
- Damatlara "seysene"yi teslim etmek,
- Gelini sağdıçlara teslim etmek,
- Gerdek odasını hazırlamak ve buna benzer işler yapmaktır.¹⁹²

4.3.1.7. Bayrak Dikme

Son dönemde başlayan bir adete göre düğünün biteceği günden bir hafta önce oğlan evine bayrak dikilir. Eğer düğün perşembe günü bitecekse; bayrak perşembe gecesi, pazar günü bitecekse bir hafta önceki pazar gecesi bayrak oğlan evine dikilir. Damadın sağdıçları ve mahallenin gençleri, damadın evinde toplanırlar. Yerler, içerler, eğlenirler. Saatlerce muhabbet ederler. Bu ortamda yapılan muhabbetler genelde düğün üzerine veya geçmişte yapılmış olan düğünler üzerinedir. Saat 01.00 – 02.00 civarında bayrak düğün evinin çatısına sağdıçlar tarafından dikilir. Bu esnada evde toplanan gençler, tüfeklerle havaya bol bol ateş ederler. Bunun sebebi o gece bayrak dikildiğinin halka duyurulmak istenmesindedir.

Düğün evinin nişanı sayılan bayrak, uzunca bir kargının ucuna bağlanır. Bayrağın üst tarafı selvi dallarıyla süslenir. Bayrağın üzerine bağlanan selvi dallarının ortasına, yani kargının ucuna, bir portakal ya da elma yerleştirilir. Bayrağın dikildiği bu geceden itibaren düğün hazırlıkları iyice hız kazanır. Bu evde, artık, düğün başladı sayılır. Ertesi gün düğün evinin akrabaları ve Gölmaralılar önceki gece dikilen bayrağı mübareğe gelirler. “Bayrağınız mübarek olsun. Allah tamamına erdirsin” diye dualarla düğün sahipleri tebrik edilir. Bayrak düğünün ikinci günü dikildiği yerden sağdıçlar tarafından alınır. Sağdıçlar düğün boyunca bu bayrağa sahip çıkmak zorundadırlar. Eğer bayrak bir yerde unutulur veya birisi tarafından saklanırsa sağdıçlar cezalandırılır. Sağdıçlardan bayrağa karşılık ya para, ya tavuk, ya da içki gibi şeyler istenir.

Yine gelin almaya bayrakla birlikte gidilir. Bayraksız, gelin almaya giden sağdıçlara gelin teslim edilmez. Bayrağın dikildiği yerden düşmesi veya kaybedilmesi uğursuzluk sayılır.¹⁹³

¹⁹² Ayşe Çelik’le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.3.1.8. Okuntu Dağıtma ve Ünleyicilik

Düğünden bir hafta önce bir araya gelen damat ve sağdıçlar kime okuntu verileceğini kimlere verilmeyeceğini kararlaştırırlar düğün sahibinin çevre köylerdeki ya da ilçelerdeki tanıdıkları tespit edilir. Gölarmara dışına okuntu olarak bastırılan davetiyeler gönderilmiş. Bu davetiyelerin dağıtımını sağdıçlar yapar. Marmara'da ise okuntu olarak terlik, mendil, peşkir, havlu, yemeni, yazma gibi şeyler dağıtılırdı. Bu dağıtma işini de sağdıçlar yapar. Sağdıçlar, okuntuları dağıtırken; "Bu hafta Şevket dayının oğlu Recep'in düğünü var. Sizde buyurun." diye sözle de halk düğüne davet edilir.¹⁹⁴

Aynı zamanda Gölarmara 'da 150 yıl önce başlatılan düğünlere "ünleyici" ile çağırma geleneği, gelişen teknolojiye rağmen halen devam ediyor. "Ünleme" işini kendisine meslek edinmiş ve yöre halkını iyi bilen ünleyiciler, düğün sahibinin tanıdıklarının evlerine giderek düğüne davet etmesi amacıyla belli bir ücret alıyor. Özellikle ilçedeki kadınlar, ünleyiciler tarafından düğünlere davet ediliyor. Gölarmara Belediye Başkanvekili Ertuğrul Kansu asırlar öncesine dayanan ünleyiciliğe artık sadece Gölarmara'da rastlanıldığına dikkati çekerek, düğünlere kadınların sözlü davet edilmesinin güzel bir geleneğin, insanlara değer vermenin bir göstergesi olduğunu vurguladı. Kansu, ilçede evlerine ünleyici gelmeyen kadınların, evin erkeğine davetiye verilmiş olsa bile kendilerini düğüne davetli saymadığını dile getirdi. Gölarmara'da 40 yıldır ünleyicilik yapan Meryem Saat ise ilçedekilerin çoğunu, akrabalık bağlantılarıyla ve isim isim tanıdığını belirterek, kendisinin "Ünleyici Meryem" olarak bilindiğini anlattı. Düğünü olacak kişinin kendisini evine kadar gelip bulunduğunu belirten Meryem Saat, şunları söyledi: "Bütün bilgileri kartona yazdırıyorum ama aklımda da tutarım. Gittiğim evlerde okuma yazma bilenlere kartonu okuturum, bilmeyenlere de gerekli bilgileri veririm. Okuma yazma bilmiyorum. Bugüne kadar hiç hata yapmadım." demektedir.¹⁹⁵

4.3.1.9. Konak Belirleme

Düğünden önce bir araya gelen damat ve sağdıçlar, düğün esnasında çevre köylerden ve dışardan gelecek misafirlerin Gölarmara'da kimlerin evinde kalacaklarını belirlerler. Gelecek misafirlere Gölarmaralılarından ev ayarlama işine konak belirleme denir. Düğün sahibi ve sağdıçlar halkın çevre köylerde kimlerle

¹⁹³ İzzet Kaya'yla 27.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁹⁴ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁹⁵ Meryem Saat'la 15.03.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

samimi olduğunu bildikleri için misafirleri ona göre dağıtırlar. Böylece dışardan gelecek misafirlerin kimin evinde kalacakları belirlenmiş olur. Bu belirlenen aileler bir kâğıda yazılır. Düğünden önce bu ailelere kendilerine bir gece misafir geleceği haber verilir. Kına gecesinden sonra herkes dağılırken halkta misafirlerini alıp evlerine götürürler.¹⁹⁶

4.3.1.10. Atkılı Nişan

Düğünün başladığı ilk günün gündüzü “atkılı nişan” yapılır. Düğünün sahipleri, belirledikleri iki kişi ile halkı atkılı nişana davet ederler.

"Öğleden sonra, atkılı nişana, akşamına da kına gecesine buyurun" diyerek halk nişana ve akşamına olacak kına gecesine çağrılır. Gölmarmaralılar ve dışardan gelen misafirler, kız evinin önünde belirlenen bir yerde toplanırlar. Bu toplanmadan sonra gelin, damat, sağdıçlar ve Gölmarmaralılar çalgı eşliğinde eğlenirler. Belli bir süre geçtikten sonra, ailelerin tecrübeli kadınlarından biri mikrofonu eline alır ve atkılı nişanı başlattığını ilan eder. Bundan sonra gelinin ve damadın akrabaları başta olmak üzere gelen misafirler, getirdikleri hediyeleri elinde mikrofon olan kadına ilan ettirirler. Tecrübeli kadın, kendisine uzatılan hediyelerin kimden olduğunu söyleyip, herkese gösterdikten sonra yere serili olan bir halı ya da kilimin üzerine biriktirir.¹⁹⁷ Atkılı nişan şöyle devam eder:¹⁹⁸

- Kaynanasından geline bir saat, bir çift küpe,
- Kayın babasından geline iki metre zincir,
- Kaynanasından damada bir altın saat,
- Kayın babasından damada 20 dönüm tarla,
- Halasından geline bir bilezik,
- Amcasından damada bir halı, bir takım elbise
- Dayısından geline bir döşek bir yorgan,
- Komşusu Hayriye teyzeden bir donluk basma,
- Muhtarın Ali'den elli lira

Bu atkı işi, orada bulunan herkes hediyelerini verinceye kadar sürer. Bütün bu hediyeler toplanır ve kız evinde bir yere konur. Herkes dağıldıktan sonra gelinin sağdıçları toplanan bu hediyeleri düzenlerler. Ertesi gün çeyize çıkarılabilecek hediyeler ayrılır. Gelin, damat, sağdıçlar ve Gölmarmaralılar, atkı atımı bittikten

¹⁹⁶ Halil Aydın'la 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁹⁷ Mehmet Küçük'le 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

¹⁹⁸ Zübeyde Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

sonra çalgı eşliğinde biraz daha eğlenirler. Akşama kına gecesinde buluşmak üzere misafirler dağılırlar. Böylece atkılı nişan da sona ermiş olur.¹⁹⁹

4.3.1.11. Kına Gecesi

Gündüz yapılan atkılı nişandan sonra, Gölmarmaralılar ve dışardan gelen misafirler kına gecesi için kız evinin belirlediği bir alanda bir kez daha toplanırlar. Kına gecesinde gelin, damat ve sağdıçlar yine bir aradadırlar. Kına gecesinde, gelin ile damat eskiden karşılıklı oynarlarken artık daha çok dans etmektedirler. Tabi, bu dansa evli çiftler ve gençler de katılırlar. Daha sonra oynanır, eğlenilir. Bu eğlence işi bir iki saat sürer. Misafirlerin dağılacağına yakın düğün sahipleri misafirlere çerez ve hazırlanmış kınadan dağıtır. Sonra misafirler yavaş yavaş dağılır²⁰⁰.

Kız evinde, gelinin akrabaları, damadın akrabaları ve gelini sağdıçları geline kına yakmak için orada kalmışlardır. Dışarıdaki muhabbet bittikten sonra gelin, sağdıçlar ve orada bulunan akrabalar geline kına yakmak için bir odada toplanırlar. Gelin, bir sandalyeye oturtulur. Ortaya bir tepsi koyulur. Tecrübeli kadınlardan biri kınayı karmaya başlar. Bu esnada gelin ve sağdıçları muhabbet etmektedir. Bir kadın gelini hüznendirici türküler ve maniler söylemeye başlar. Bir yandan türküler söylenir bir yandan gelinin ellerine ayaklarına kına yakmaya başlanır. Bu durum karşısında gelinin annesi ve akrabaları ağlamaya başlayınca gelinde ağlamaya baslar.²⁰¹ Kına yakımı esnasında hüznü bir ortam oluşur. Kına gecesinde eskiden yerel bazı maniler söylenirken artık bütün ülkede söylenen türkü ve maniler yaygınlaşmıştır. Kına gecelerinde çok söylenen türkü ve maniler şöyledir:²⁰²

Türkü

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar,
Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler,
Annesinin bir tanesini hor görmesinler,
Uçanda kuşlara malum olsun, ben annemi özledim.
Hem annemi, hem babamı, ben köyümü özledim.
Babamın bir atı olsa, binse de gelse,
Anemin yelkeni olsa, açsa da gelse,
Kardeşlerim yollarımı, bilse de gelse,

¹⁹⁹ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁰⁰ Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁰¹ Ayşe Çelik'le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁰² Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Uçanda kuşlara malum olsun, ben annemi özledim.

Hem annemi, hem babamı, ben köyümü özledim.

Ben köyümden ayrılalı, bunca yıl oldu,

Köyümün dikenleri, bana gül oldu,

Babamın acı sözleri, bana bal oldu,

Uçanda kuşlara malum olsun, ben annemi özledim.

Hem annemi, hem babamı, ben köyümü özledim.

Bu türkü her kına gecesin de söylenen ve ortamda bulunanları hayli duygulandıran hatta hüngür hüngür ağlatan bir türküdür.

Orada bulunanları duygulandırıp ağlatan ve çok söylenen bir türküde şöyledir.²⁰³

Türkü

Şu dağların yükseğine erseler,

Lale, sümbül, mor menekşe derseler,

Bir güzeli, bir çirkine verseler,

Güzel ağlar, çirkin güler bir zaman

Yükseğinde olur şahin yuvası,

Engininde olur avşar ovası,

Çekilir mi gurbet elin havası,

Güzel ağlar, çirkin güler bir zaman.

Bu türkü, sevdiğine varamayıp da zorla bir başkasıyla evlendirilen genç kızları çok ağlatmaktadır. Kına gecesinde söylenen bazı maniler de şöyledir.²⁰⁴

Mani

Geline bak, geline

Kına yakmış eline.

Gelin kız ağlama sen,

Dayanılmaz seline.

Gelin gelin ağlama,

Yüreğimi dağlama,

Köyünden ayrılınca,

Karalar bağlama

²⁰³ Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁰⁴ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Kız, anasız olur mu?
 Gelin kinasız olur mu?
 Gönülsüz gelin olan,
 Gözü yaşsız olur mu?
 Hoş olsun hoş olsun.
 Yağmur yağsın kış olsun
 Geline kına yaktık
 Kınanız mübarek olsun

Yine eskiden Gölarmara'ya has olan bazı türkü ve manilerde söylenmekteyken bu maniler ne yazık ki günümüzde unutulmaktadır. Bunlardan iki tanesi şöyledir.²⁰⁵

Mani

Mermere Mermere içinde
 Mermere Mermere içinde
 Yakarım Mermere'yi
 Sevdiğim var içinde
 Ben bir yeşil fenerim
 Yanar yanar sönerim
 Ben nişanlı değilim
 Kime olsa dönerim
 Kayanın Bayrağı
 Hükümetin Bayrağı
 Şu Mermere Kızları
 Pişmiş sütün kaymağı

²⁰⁵ http://www.golmarmarahaber.net/haber_detay.asp?haberID=212(14.03.2011)

MERMERENİN YOLLARI

Mermerenin Yolları siva beyaz kolları
 Yârim gelecek diye süpürürüm yolları
 Haydi, güzelim Şam'a doğru Şam'a doğru
 O yar açmış kollarını bana doğru
 Siyah makarada ipliğim
 Nerede benim kekliğim
 Hangi yoldan geleceksen
 O yolunu bekleyeyim
 Haydi, güzelim hoşlada gel yanıma
 Sarı liraları takayım gerdanına

Türkü ve mani söyleme işi bittikten sonra gelin yakınları da yavaş yavaş dağılırlar. Gelinin sağdıçları da, gelini yatağına yatırır. Onlar da dinlenmek için odalarına giderler. Ertesi gün gelini kına yıkamaya götüreceklerdir.²⁰⁶

4.3.1.12. Kına Yıkamaya Gitme

Kına gecesinin sabahı, gelinin sağdıçları, gelinin kınalı ellerini yıkamak için, yakın bir çeşmeye giderler. Kına yıkamaya gidilmeden sağdıçlardan biri, Gölarmara'daki genç kızları kına yıkamaya çağırır. Gelin, sağdıçlar ve genç kızların oluşturduğu bu heyet çeşmeye doğru yola çıkarlar. Genç erkekler de buradaki muhabbeti seyretmek için çeşmeye gelirler. Gelin sağdıçlarının da yardımıyla ellerini yıkar. Gölarmara'da gelinin kınalı elinden kim ilk defa su içerse o kişinin nasibinin açılacağı inancı yaygındır. Bu nedenle Gölarmara'daki bekar erkekler gelinin elinden su içebilmek için birbirleri ile adeta yarışır. Sonuçta bir kişi gelinin elinden su içme şansı elde etmiş olur. Daha sonra damat gelinin elinden, gelin de damadın elinden su içer. Burada toplanan gençler aralarında çalıp oynarlar. Eğlence bittikten sonra gelin ve kızlardan oluşan heyet kaynananın evine doğru yola çıkar.²⁰⁷

²⁰⁶ Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁰⁷ Zübeyde Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.3.1.13. Kaynana Donunun Yakılması

Erkek evine gelen gelin heyeti evin önünde oynamaya başlar. Gelinin sağdıçlarından biri kaynananın eski bir donunu ister. Kaynana bir don verir. Gelin kız bu donu alır. Ardından üzerine gaz döküp yakar. Yanan bu donun üzerinden iki üç defe atlar. Daha sonra yanan donun etrafında oynar. Bu âdetin yapılmasının sebebi kaynananın gelin üzerinde otorite kurmasını önlemek içindir. Bu eğlenceden sonra gelin heyeti kız evine geri döner.²⁰⁸

4.3.1.14. Seysene

Düğünün ikinci gününde sabah erkenden damadın sağdıçları seysene adı verilen sandığı kız evine götürürler. Seysene sandığı eskiden atla götürülürken artık traktörle götürülmektedir. Traktörün arkasına bir küçük kasa takılır. Kasanın içine sandık konulur. Bir aynaya kırmızı duvak geçirilir. Ayna kırmızı duvakla süslenir. Sağdıçlardan biri traktörü kullanır. Bir diğer sağdıç sandığın üzerine oturur. Eline aynayı alır. Aynaya bakarak kız evine gelirler. Sandığın içinde erkek evinde kesilen hayvanın bir arka ayağı, geline bazı hediyeler ve dağıtılması için çerez vb... şeyler vardır. Erkek sağdıçlar, kız sağdıçları çağırır, seysene sandığını getirdiklerini söylerler. Sandığa kaç para verdiklerini sorarlar. Kız sağdıçlar belli bir para vererek sandığı ve sandığın anahtarını alırlar. Erkek sağdıçlar "biz size zorluk çıkarmadan verdik, sizde bize zorluk çıkarmadan vereceksiniz" şartıyla anahtarı verirler. Bundan sonra kız sağdıçlar gelinin çeyizlerini hazırlamaya başlarlar. Öğleden sonra sağdıçlar çeyizleri almaya gelecektir.²⁰⁹

4.3.1.15. Çeyiz Serme

Gelinin sağdıçları, seysene sandığı geldikten sonra erkek evine gidecek çeyizleri hazırlamaya başlarlar. Sandığa kızın kıymetli eşyaları yerleştirilir ve ağız kilitlenir. Öğleden sonra erkek sağdıçlar, traktörle çeyize serilecek eşyaları almaya gelirler. Traktöre eşyalar yüklenir. En son sandık yüklenecektir. Gelinin sağdıçları sandığı vermek istemezler. Damadın sağdıçlarından kız sağdıçlar para isterler. Sağdıçlar, parayı vermek zorunda kalırlar. Kız sağdıçlar parayı aldıktan sonra sandığı ve sandığın anahtarını verirler.²¹⁰

²⁰⁸ Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁰⁹ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²¹⁰ Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Çeyize serilecek eşyalar erkek evine götürülür. Ve erkek evinin önüne serilir.

Çeyize serilen eşyalar arasında:

Basmalar, bazenler, kadifeler, çeşit çeşit kumaşlar, iplere asılır. Sokak ortasına yatak odası, oturma odası şekilleri oluşturulur. Eşyalar güzelce sokağa yerleştirilir. Gelen geçen herkes çeyizi rahat görsün diye bu uygulama yapılır. Çeyiz sermede;

Pusatta alınan eşyalar, çeyize çıkarılır.

Sokaktaki oturma odasında:

Koltuklar, halılar, televizyon, sandalye gibi eşyalar vardır.

Yatak odasında:

Vitrin, karyola, yatak çeşitleri, battaniye, yorgan, nevresim kıza erkeğe alınan giyecek eşyalar, havlular ve buna benzer şeyler yer alır.

Sokağa serilen bu eşyalar bir iki saat halk seyretsin diye durur. Daha sonra bu eşyalar erkek evine alınır. Odalar düzenlenmeye başlar. Bu arada kız sağdıçlardan ikisi gelir, gerdek odasını hazırlar. Gerdek odası hazırlandıktan sonra kız sağdıçlar geri döner.²¹¹

Sıra gelini almaya gelmiştir. Erkek evi tarafından süslenip hazırlanan gelin arabası ki önceden bu bir at olurken artık araba olmaktadır diğer arabalarla yola çıkılır. Sağdıçlar ellerinde bayrakla gelin arabasının önünde yürüye yürüye kız evine gelirler.

Bu arada gelin ve çevresi ağlamaya başlamıştır. Kız evinde hüznü bir ortam vardır. Gelin yakınlarıyla tek tek vedalaşır. Hepsinin elini öper, hayır dualarını alır. Geline ayakkabılarını annesi, babası veya yakın akrabalarından birisi giydirir. Ayakkabıyı giydiren kişi ayakkabının içine para koyar. Gittiği yerde paralı olsun diye bu adet yapılır. Önce sağ ayakkabı sonra sol ayakkabı besmeleyle giydirilir.²¹²

Gelinin babası gelinin beline kırmızı bir kuşak bağlar. Bu kuşağa "gayret kuşağı" denir. Gittiği yerde çalışkan olsun, hamarat olsun diye bu adet yapılır.²¹³

Gelin kız beyaz gelinliğini giymiş, kırmızı duvağını başına takmış ağlar vaziyette beklerken damadın sağdıçları, ellerinde bayrak kapı önünde beklerler. Bu arada ağlamalar ve feryatlar biraz daha artmıştır. Kız sağdıçlar gelinin bulunduğu odanın kapısını kilitlemişlerdir. Sağdıçlardan gelin için bedel isterler. Eğer damadın sağdıçları tarafından bu para verilmezse gelini vermeyeceklerini söylerler. Erkek

²¹¹ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²¹² Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²¹³ Halil Aydın'la 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

sağdıçlar parayı verirler. Gelin almadan önce eve gelen imam gelin çıkarken dua eder. Âmin denildikten sonra alkışlarla kız babası veya yakın bir akrabası tarafından arabaya kadar götürülür. Ve gelin arabasına bindirilir. Gelinin yanına sağdıçlarından biri biner.²¹⁴

4.3.1.16. Toprak Bastı

Eğer, kız bir köye ya da başka bir şehre gelin gidiyorsa mahallenin gençleri gelini almaya gelen heyete gelini vermeden önce toprak bastı parası alırlar. Normalde şehir içi düğünlerde gelin alınırken kız sağdıçlar fazla para istemezler. Fakat kız dışarı gidiyorsa mahallenin gençleri gelin arabasının önünü keserler ve yüksek miktar da para isterler. Gençlerle heyet arasında pazarlık yapılır. Gelenler parayı vermemekte direndikçe gençler de fiyatı artırırılar. Sonunda anlaşma sağlanır ve para ödenir. Gelin kız sağdıçlara da bedel ödemek şartıyla alınır.

Gelin arabası ve tutulan diğer arabalar gelinin ve damadın akrabalarıyla dolar. Gelin gezdirilmeye götürülür. Gölarmara'da hem yeni evlenen çiftlerin hem de sünnet çocuklarının Akpınar Mesire yerine götürülmesi bir adettir. Erkek sağdıçlar gelin gezmeye gitmeden önce ellerinde bayrak Gölarmara çıkışına kadar arabanın önünde yürürler. Daha sonra kenara çekilirler ve arabalar başta Akpınar Mesire yeri olmak üzere adet haline gelmiş bir yere gidip gelirler.²¹⁵

Arabalar geri dönünce, sağdıçlar, ellerinde bayrak arabanın önünde davul zurna eşliğinde oynaya oynaya erkek evine kadar gelirler. Gelin arabası uygun bir meydana gider. Gelin arabası bu meydana üç, beş ya da yedi defa hızlı bir şekilde tur atar. Sonuncu turdan sonra gelin arabası hiç durmadan erkek evine doğru ilerler. Erkek evi çok kalabalık durumdadır. Bu arada biri manileri söyler.²¹⁶

Hoş olsun hey hoş olsun,	Bahçelerde semizlik,
Yağmur yağsın yaş olsun,	Değmendedir domuzluk,
Gelini getirdik verdik,	Aşadan aldık bir maya,
Gönlünüz hoş olsun.	Size olsun damızlık.

²¹⁴ Ayşe Çelik'le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²¹⁵ Mehmet Küçük'le 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²¹⁶ Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Gelini arabadan kayın babası alır. Bu arada alkış kopar. Erkek evinin akrabalarından biri arabanın önünde bir horoz keser, kesilen horozun kanı gelinin alınına sürülür. Bunun sebebi gelin kanlı olsun dıyedir. Kaynana daha önce hazırladığı buğdayı, şekeri, paraları gelin kızın başı üzerine serper. Bu da gelin eve bereket getirsin diye yapılır.

Damat gelini kapıda karşılar ve içeriye götürür. Gelin, odasına girer orada beklemeye başlar. Bundan sonra damat sağdıçları tarafından alınır ve kahveye götürülür. Damat yatsı namazını kılincaya kadar eve uğramaz. Yatsı namazı kılincaya kadar, sağdıçlar, damadı yalnız bırakmazlar. Uyanık mahalleli damadın ceketini, ayakkabısını ya da herhangi bir eşyasını alabilirse sağdıçlardan bunu geri vermek için bir bedel isterler. Sağdıçlar o kişinin isteğini yerine getirmek zorundadırlar.²¹⁷

Yatsı namazı vakti gelince damat abdest alır. Sağdıçlar damat abdest alırken onun ceketini, ayakkabılarını iyi bir şekilde muhafaza ederler. Damadın yanında bir sağdıç namaza girer, dışarıda duran iki sağdıç damadın ayakkabılarını, ceketini tutarlar. Namazda damadın herhangi bir şeyinin alınmasından korkulur. Camide namaz kıldıktan sonra cemaat hemen dışarı çıkar damadın ayakkabılarını kapmaya çalışırlar. Sağdıçlar kaptırmazlar. Eğer ayakkabılar kaptırılırsa damattan bir tavuk ziyafeti sözü alınır. Ondan sonra ayakkabı teslim edilir.

Camiden tekbirlerle çıkılır. Erkek evine kadar imam önde sağdıçlar ve cemaat en arkada gidilir. Damat gerdeğe girmeden önce herkesle helalleşir, büyüklerin ellerinden öper, yaşıtlarıyla tokalaşır. İmam duasını eder. "Fatıha" denildikten sonra gençler damadın sırtına yumruklarıyla vurmaya başlarlar, damat apar topar gelin odasına kovalanır.²¹⁸

4.3.1.17. Tas Depme

Gölmarmara'da adet haline gelmiş olaylardan biride taş depmedir. Damat şaşkın bir şekilde gerdek odasına girerken gerdek odasının kapısına konulmuş olan içi su dolu demir taşı tepmek zorundadır. Eğer taşı tepmezse içeridekiler damadı dışarı çıkarırlar. (Evlilik belirtileri konusunda tas tepmeye başlayan erkeğin evlenmesi gelmiş denilir demiştik) Eğer damat taşı tepmezse evlenmesinin zamansız olduğu inancı yaygındır. Bu nedenle damat taşı mutlaka tepmek zorundadır.²¹⁹

²¹⁷ İzzet Kaya'yla 27.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²¹⁸ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²¹⁹ Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi..

Bu esnada odada kırmızı duvağı örtülü gelin, bir sağdıç ve bir yakın akrabası vardır. Gelin akrabası damat geldiğinde ona bir bardak şerbet ikram eder ve damat bu şerbeti içer. Bu şerbet gelinin el suyundan hazırlanmıştır. Aynı şerbeti erkek evi de gelin için hazırlar. Eve ilk geldiğinde bir bardak şerbet verilir. Gelin bu şerbeti içer. Bazı uyanık gelinler gelin olduklarında bu şerbeti içmezler. Eğer gelin erkeğin el suyundan hazırlanmış şerbeti içerse erkek daha hakim olur, tam tersi damat gelinin el suyundan hazırlanmış olan şerbeti içerse gelin evde daha üstün olur diye inanılmaktadır.²²⁰

En son bir sağdıç ve akraba tarafından namazlar kıldırılır ve gelin-damat baş başa bırakılır. Gelin, damat kendisine bir takı takmazsa, bir hediye vermezse damada küser ve konuşmazmış. Damat geline mutlaka bir şeyler hediye eder yoksa gelin sabaha kadar konuşmaz.²²¹

4.3.1.18. Gelin Sabahı

Akşamdan gerdek odasında yatakları eden akraba ve sağdıç sabah erkenden yatakları toplamaya gelirler. Gelin ve damat sağdıca ve o akrabaya hediye olsun diye yatağın altına para ya da kumaş türü hediye koyar. Onlarda yatağı kaldırdıklarında hediyeleri görür ve alırlar. Kahvaltıyı yaptıktan sonra gelini akrabalarının küçük çocukları ziyaret eder. Gelen çocuklar gelinin elini öper. Geline onlara mendil, çorap gibi hediyeler verir.

Düğünden iki gün sonra gelinin ailesi damadı, gelini ve damadın ailesini yemeğe davet ederler ve bir akşam yemeği birlikte yenilir. Böylece düğün tamamlanmış sayılır.²²²

²²⁰ Zübeyde Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²²¹ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²²² Zübeyde Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.3.1.19. Düğün Yemekleri

Gölmarmara’da adet olduğu üzere aşağıda yer alan yemekler düğünde yapılarak, davetlilere ikram edilir. Bu yemekler şunlardır.²²³

Ana Yemekler

Pirinç çorbası	Nohut yemeği
Kuru fasulye yemeği	Bulgur pilavı
Keşkek	Taze fasulye yemeği
Patlıcan yemeği	Patates yemeği
Kavurma	Mantı

Yardımcı Yiyecekler:

Salata	Turşu
Ayran	Kavun- karpuz
Üzüm	Mevsimlik meyveler
Hoşaf	

Tatlılar:

Baklava	Kadayıf
Un helvası	İrmik helvası
Sütlaç	

²²³ Ayşe Çelik’le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.3.2. Doğum Öncesi Adetleri

4.3.2.1. Aşerme

Bir kadının çocuğu olacağını, hamile kaldığını belirten bazı haller vardır. Çocuk, kadının kursağına kalınca kadının gözü görmez, kafası tutmaz olurmuş. Hamileliği başlayan kadının sık sık midesi bulanır, başı döner, üzerinde bir halsizlik belirirmiş. Bu durumdaki kadının canı çeşit çeşit yiyecek, içecek ister. Hamile kadının genelde mevsimi olmayan ya da mevsiminde az bulunan yiyecek ve içecekleri istediği gözlenir. Hamileliği başlayan kadının canı erik ister, koruk ister, turşu ister, soğan ister, sarımsak ister, et ister, balık ister. Bu türden fakat mevsiminde bulunması güç olan şeyleri ister. Bu kadın aradığı, canının istediği bu şeyleri bulup yedimi dünyalar onun olur, içindeki sıkıntı bir anda bitiverir. Bazen öyle olur ki, ilk defa hamile kalan ve evde yeni gelin olan kadınlar canının istediği şeyleri istemekten çekinirler. Bu defa canının istediği, gönlünün arzu ettiği şeyleri rüyasında görmeye başlar. Tecrübeli büyükler, gelinlerinin sıkıntılı olduğunu hemen anlarlar. Arada bir canının bir şey isteyip istemediğini, gönlünün bir şey arzulayıp arzulamadığını gelinlerine sorarlar. Gelinde durumunu kaynanasına, kendi annesine ya da kocasına bildirir. Gelinin ihtiyaçları elverdiğince büyükler tarafından karşılanır. Gelinin hamile olduğunu anlayan ev sakinleri, gelinlerinin bir dediğini iki etmemeye gayret gösterirler. İşte hamileliği başlayan kadının hamilelik esnasında geçirdiği bu öneme "aşerme" dönemi denir. Gölmmarmara'da hamile kadına "gebe", "yükü" gibi isimler verilir. Çocuğu olmayan kadına "kısır", çocuğu olmayan erkeğe de "dölsüz" dendiği görülür.²²⁴

4.3.2.2. Çocuk Arama

Çocuğu olmayan aileler, çocuk sahibi olabilmek için çeşitli pratiklere başvururlar. Belli bir dönem çocuğu olmayan aileler çocuk sahibi olabilmenin yollarını ararlar. Gölmmarmara'daki yaşlı ve tecrübeli bilinen kadınlar böyle konularda sıkıntılı olan ailelere yol gösterici olurlar. Çocuğu olmayan kadın için "onu fırına sokalım, tuğlaya saralım" gibi önerilerde bulunurlar. Bu şartların yerine getirilmesini bir umut olarak gören aileler bu pratikleri denerler. Çocuğu olmayan kadın kocasıyla yattıktan bir iki gün sonra ısıtılmış tuğlalara sarılır. Isıtılmış tuğlalar kadının göbek çevresine sarılır. Kadın bu esnada terlemeye başlar. Vücudu iyice gevşer. Bu terlemeden ve vücudun sıcaklığından dolayı kadının hamile kalacağına inanılır. Bu

²²⁴ Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

türden bir değişik uygulama da kadını tuğlaya sarmak yerine kadını fırına sokmaktır. Çocuğu olmayan kadın kocasıyla olduktan bir iki gün sonra ısıtılmış bir ekmek fırınına sokulur. Kadın burada iyice terler, vücudu bir hayli gevşer. Bu terleme ve vücudun gevşemesi esnasında kadının hamile kalacağına inanılır. Bu türden uygulamalar fayda sağlamazsa derdi olan aileler çareyi hocada ararlar. Zaten bu tür derdi olan ailelere yol gösteren, nasihat eden, tavsiyelerde bulunan çok olur. "Canım bir de hocaya gidin. Falan yerde bir hoca varmış. Böyle dertlere çare buluyormuş. Bir de bunu deneyin" diyen çok olur. Çocuk sahibi olmak isteyen aileler, torun sahibi olmak isteyen büyükler bu yolu da denerler. Gölarmara'da hoca sayesinde çocukları olan ailelerin olması, çocuğu olmayan aileleri ister istemez bu yöne yönlendirmiştir.²²⁵

Son yıllarda çocuğu olmayan ailelerin çareyi doktorlarda aramaya başlaması gözle görür bir gerçektir. Belli bir dönem doktordan çekinen halk artık çekinmeden doktora gidip dertlerine çare aramaktadır. Önceleri, Gölarmara'da sürekli düşük yapan kadının beline düşük yapmasın diye kuşak bağlarılarmış. Günümüzde bu hastalığın çaresi de tıbbi yollarla aranmaktadır.

4.3.2.3. Doğum Hazırlıkları

Hamile kadının, hamilelik döneminde çocuğun erkek ya da kız olması ihtimalini göze alarak hazırlıklar yaptığı görülür. Gölarmara'da çocuğun erkek ya da kız olacağını tespit için bazı pratikler uygulanmaktadır. Bu pratikler şöyledir:

Hamile kadın aşererken canı et, balık, soğan, sarımsak gibi şeyler istiyorsa çocuğun oğlan olacağına inanılır. Eğer, kadının canı erik, koruk, turşu, yeşillik gibi şeyler istiyorsa çocuğun kız olacağına inanılır. Çocuğun cinsiyeti, kadının karın yapısına göre de tespit edilir. Hamile kadının karnı sivri ve yukarıya doğru büyüyor ise çocuğun oğlan olacağına inanılır. Kadının karnı, söbe ve öne doğru büyüyorsa çocuğun kız olacağına inanılır. İnanışa göre kız çocukları gününden önce, erkek çocuklar ise gününden sonra dünyaya gelirmiş.

Hamile kadın ve çevresi dünyaya gelecek çocuğun çorabını, patiğini, takkesini, kazağını, donunu, bezlerini, kundağını, yatacağı yatağını, beşiğini ve buna benzer ihtiyaçlarını önceden, hazır hale getirirler. Hamile kadının günü

²²⁵ Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

yaklaştığında evde ona iş yaptırılmaz. Artık kadının doğum yapacağı gün merakla beklenmeye başlanmıştır.²²⁶

4.3.3. Doğum Sonrası Adetleri

4.3.3.1. Doğum 'un Yapılması

Kadınlar doğumlarını genelde Gölarmara'da yapmaktadır. Daha önceleri doğumları ebe adı verilen tecrübeli kadınlar yaptırmaktayken zamanla doktorun tercih edildiği görülmeye başlanmıştır. Doğumu "ebe" diye nitelendirilen tecrübeli kadınlar yapıyorsa; hamile kadının sancıları artmaya başlayınca hemen ebe diye nitelenen ve doğumu yaptırabilecek bir kadın çağrılır. Gelen kadın duruma bakar çocuğun dünyaya getirilmesinde herhangi bir sakınca yoksa doğum yaptırılır. Eğer sakıncalı bir durum varsa (çocuğun ters gelmesi gibi) hamile kadın doktora yetiştirilir.

Kadın doğum yaptıktan sonra bebekle birlikte bir parça gelir. Bebekle birlikte gelen bu parçaya "son" denir. Son' un düşürülmesi için bazı pratikler uygulanır. Doğum yapan kadın ağzına saçını ya da bir havluyu alır ve öğürür. Bu esnada son düşer. Kadının ağrıları son düştükten sonra hafifler. Bu işlemler sonucunda son düşmezse kadının karnına tencere kapağı kapatılır. Ya da bir süpürge ile kadının karnı yavaş yavaş ovalanır. Yine düşmezse son 'un ucuna bir sacayağı bağlanır. Sacayağının ağırlığı son 'u çeker ve son düşer. Son çıkmayıp içerde kalırsa anneyi öldürebilmektedir. Bu nedenle Gölarmara'da doğum yaptıran kadınlar bu konuda oldukça titiz davranmaktadırlar.²²⁷

4.3.3.2. Göbek Kordonunun Kesilmesi

Yeni doğan bebeğin göbek kordonu jilet ya da makasla kesilir. İşaret parmağı boyunca bebekte kalacak şekilde bir pamuk ipliği ile sıkıca bağlanır. Bağlanan kısmı her gün zeytinyağıyla yağlanır. Bu parça zamanla kurur ve yağlanan yerden kopar. Kopan parça oğlan çocuğu ise cami duvarına ya da okul duvarına; kız çocuğu ise evin duvarına saklanır. Bunun sebebi oğlan okusun ve namazında niyazında biri olsun, kız da hamarat, çalışkan bir ev hanımı olsun diyerdir.²²⁸

²²⁶ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²²⁷ Ayşe Çelik'le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²²⁸ Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.3.3.3. Çocuğun Tuzlanması

Göbek kordonu kesildikten sonra bebek tuzlanır. Hazırlanan ılık tuzlu su ile çocuğun her yeri silinir. Özellikle koltuk altları, apış araları bol bol tuzlanır. Bunun sebebi çocuk büyüyünce çok terlemesin, ter kokmasın dıyedir. Çocuğu tuzlama işi, çocuğun kırkı çıkıncaya kadar devam eder. İlk hafta iki günde bir, daha sonraki haftalarda üç-dört günde bir, daha sonraları da haftada bir tuzlama işlemi devam eder.²²⁹

4.3.3.4. Al Basması

Çocuk doğduktan sonra tuzlanıp, temizlenip kundaklanır. Daha sonra aile büyüklerinden biri çocuğa bir nazarlık takar. Çocuğun yatırıldığı yataktaki yastığın altına, yani çocuğun başının altına içinde; “Yasin suresi, enam suresi, tebareke suresi, ayet'el kürsi” olan bir kitap konur. Bunun sebebi, çocuğu küçükken şeytan kandırmasın, çocuğa in cin musallat olmasın dıyedir.

Doğum yapmış kadına "kurtulmuş" denir. Mesela "Ali dayının gelini Ayşe kurtulmuş" denir. Gölmarara'da doğum yapmış kadına "doğmuş" (yani doğurmuş manasında) da denilmektedir. Mesela "Ayşe halanın kızı doğmuş" derler.

Çocuk doğduktan sonra besmeleyle, salat-ı şeriflerle, tekbirlerle kundağa sarılır. Daha sonra önceden hazırlanmış olan yatağa çocuk yatırılır. Doğum yapan kadın da banyosunu yapar, temiz elbiseler giyer. Daha sonrada kendisi için hazırlanan yatağına yatar. Anne bundan sonra bebeğini kucağına alıp bebeğini besleyebilir.

Doğum esnasında anneye yardımcı olan ebelere, aile büyükleri tarafından hediyeler verilir. Ebelere, donluk kumaş, havlu, çorap, para gibi hediyeler verilir. Yüklü kadının kurtulduğunu duyan akrabaları ve Gölmararalılar, daha ilk günden ziyarete, geçmiş olsun demeye gelirler. Gölmararalıların anneyi ve aileyi ilk defa ziyarete gelirken yiyecek, içecek türü şeyler getirmeleri adettendir. Annenin sütü bol olsun diye süt, çorba, pelte, bisküvi, lokum gibi yiyecek ve içecekler ilk ziyarete getirilen hediyeler arasındadır.

Ziyarete gelenler, doğum yapmış kadına "Geçmiş olsun", "-Gözünüz aydın", "Çocuğunuzun yaşı uzun olsun", " Allah analı babalı büyütsün", "Allah imanlı Kur'anlı bir hayat versin" gibi temennilerde bulunurlar. Ev sahipleri gelen misafirleri güler yüzle karşılayıp ikramda bulunurlar.

²²⁹ Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Yeni doğan bebek ilk zamanlar herkese gösterilmez. Çocuğa nazar degeceğinden korkulur. Çocuğa nazarlık takmak başta gelen adetlerdendir. Genelde "gök boncuk" ya da çetlemik ağacından yapılan nazarlıklar takılmaktadır.

Daha sonraki günlerde Gölmarmaralılar aldıkları hediyelerle anneyi ve bebeği bir kez daha ziyarete gelirler. Getirilen hediyeler arasında altın, takım elbise, kumaş, para vb. şeyler vardır.²³⁰

4.3.3.5. Çocuğa Ad Verme

Çocuğa doğduktan üç gün sonra isim verilir. Hoca ya da evin büyüklerinden biri, güzelce abdest aldıktan sonra belirlenen ismi vermek için, çocuğu kucağına alır. Çocuğun sağ kulağına ezan okunur, sol kulağına kamet getirilir. Bundan sonra çocuğun kulağına ismi üç defa bağırılır. Mesela Ya Ali, Ya Ali, Ya Ali denir. Çocuğa ismi veren kişi "Adını ben verdim, yaşını Allah versin" diye dua eder. Çocuğa daha çok yakın çevresinin ismi verilir. Gölmarmara'da ilk çocuklar genellikle dedesinin ya da ninesinin ismini taşır. Daha sonraki çocuklara tarihi ya da dini büyüklerin isimlerinin verilmesi âdeti yaygındır. Bazı çocuklara doğdukları ay ya da günle alakalı isimler verilir.²³¹

Gölmarmara'da en yaygın isimler; erkeklerde Ahmet, Mehmet, Mustafa, Ali, Osman, Halil, Hasan, Hüseyin, Ramazan, Bayram, Kadir vb.dir. Kızlar da ise Ayşe, Fatma, Hatice, Emine, Ümmü, Zeynep, Gülsüm'dür.²³²

4.3.3.6. Kırk Basması

Gölmarmara'da kırk basması "adeş" diye bilinmektedir. Bir kadın kırkı çıkıncaya kadar elini kimseye öptürmez. Eğer, yeni doğum yapmış bir kadının elini yine yeni doğum yapmış bir kadın veya herhangi bir kişi öperse, kadında unutup elini öptürürse çocuğa kırk basacağı inancı vardır. Çocukta kırk basmasının belirtileri şu şekildedir: çocuk gece gündüz durmadan ağlıyorsa, huysuzca davranıyorsa, annesini emmeyip hırçınlaşıyorsa çocuğa kırk bastığı kanısına varılır. Çocuk bu günlerde yemeden içmeden kesilir. Günden güne zayıflamaya başlar. Çocuğun ailesi ve yakınları bu durumu kırk basımı olarak değerlendirirler ve şu şekilde çare ararlar: Bir terazinin ya da temsili bir terazinin bir gözüne saban demiri diğer gözüne de kırk basmış çocuk konur ve tartılır. Saban demiri ağır basarsa çocuğu kırk bastığına daha da inanılır. Çocuk üç hafta boyunca her gün bu terazide tartılır. Tabi bu arada

²³⁰ Zübeyde Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²³¹ İzzet Kaya'yla 27.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²³² Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

çocuğun beslenmesine ve bakımına özel itina gösterilir. Çocuk üç hafta sonunda saban demirinden ağır gelir ve saban demirini kaldırırsa çocuğun kırk basmasından kurtulduğu söylenir. Üç hafta sonunda çocuk kilo almayıp durumunda değişiklik olmazsa çocuğun öleceğine inanılır. Çok çaresiz kalan aileler en son çareyi doktorda arar.²³³

Kırk basımına karşı kullanılan bir başka yöntemde şöyledir: Yaşlı, deneyimli bir kadın üç yol çatına bir sacayağı koyar. Üzerine ölen birisinden kalmış bir kazan yerleştirir. Komşulara "adeş aşı pişireceğim sizde buyurun" diye haber salar. Daha sonra kırk basmış çocuk kazanın içine yatırılır. Sağdan soldan gelen komşular kazanın başına toplaşır. Kazanın başındaki kadına: "ne aşı pişiriyorsun diye sırayla sorarlar. Kazanın başındaki kadın "adeş aşı pişiriyorum" der. Komşular "Bizde altına biraz odun sokalım mı?" diye sorarlar. Kadın da "Tabi, buyurun sokun, pişirelim de birlikte yeriz" der. Çevreden gelen komşular ellerindeki odunları kazanın altına sokarlar. Bundan sonra kazanın altı yakılır. Bu arada çocuğun annesi de gelir. Kazanın başındaki kadınla çocuğun annesi arasında diğer komşuların yaptığı konuşmalar aynı şekilde geçer. Bu esnada çocuk kesinlikle annesine gösterilmez. Anne de kazanın altına birkaç parça odun sokar. Anne evine doğru giderken kazanın başındaki kadın çocuğu kazandan alır ve yerde üç defa yuvarlar. Daha sonra bir başka kadın çocuğu alır ve başka bir yoldan eve götürür. Bu esnada evine doğru gitmekte olan anne geri çağrılır. Kazanın başındaki kadın anneye kazanın içine bir şeyler atmasını söyler. Anne daha önceden hazırladığı ekmek, peynir, zeytin, kaynamış yumurta, patates ve para gibi hediyeleri kazanın içine atar ve oradan ayrılır.

Kazanın başındaki kadın, kazanın içindekileri temsili olarak dört parça olacak şekilde keser. Daha sonra kazanın içindekiler komşulara dağıtılır. Komşular: "Adeş aşımızı Allah kabul etsin" diye dua eder ve dağılırlar.²³⁴

Bu çocuk pişirme işinden sonra çocuk üç hafta tartılır. Üç hafta sonunda çocuk bir iki kilo alırsa çocuğun kırk basmasından kurtulduğuna inanılır.²³⁵

²³³ Zübeyde Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²³⁴ Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²³⁵ Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.3.3.7. Kırklama

Çocuk kırk günlük olunca anne ve çocuk kırklanır. Kırklama işi şöyle yapılır: Çocuğun ilk doğduğu günden kırkı çıkıncaya kadar tuzlandığını söylemiştik. Bu tuzlu suyun içine bir çıkıya sarılmış kırk küçük taş parçası atılmaktadır. Bu kırk taş kırk gün dolasıya kadar çıkıda saklanmakta ve her tuzlamada tuzlu suya atılmaktadır. Kırkı çıkan anne ve çocuk banyo yaptırılacaktır. Anne ve çocuğun banyo suyunun hazırlanması için bir yumurtanın ucu kırılır ve içindeki sarısı ve beyazı boşaltılır. Daha sonra içi boş yumurta kabuğuyla bir tencerenin içine kırk ölçek su dökülür. Bu suya normal su ilave edilir. Çıkı içinde kırk gündür saklanan taşlar da bu suya atılır. Bu su ateşte kaynatılır ve anne ile bebeğe paylaşılır. Bu su ile anne ve bebek banyo yaptırılır. Böylece kırklama gerçekleşmiş olur.

Kırklama yapıldığı gün evin diğer fertleri "lokma" yaparlar. Bu lokmalar komşulara dağıtılır. Komşular gelip anneyi tebrik ederler. Bu günden sonra anne büyüklerin elini öpmeye, kendi elini öptürmeye başlar. Kırkı çıkan anne ve çocuk bundan sonra rahatça dışarıya çıkabilmekte, akrabalarını ziyarete gidebilmektedir.

Gölmarmara'da, bebeklerin kırkı çıktıktan sonra çevreyi tanımaya başladığı inancı yaygındır. İnanca göre bebeklerin kırk günlük oluncaya kadarki gülümsemeleri meleklerle karşıdır. Bu nedenle bebek ele alınırken, emzirilirken, bakımı yapılırken besmele çekmek önemli adetler arasındadır.²³⁶

4.3.3.8. Kırk Karışması

Bir kadın doğum yaptıktan sonra, kırk gün geçmeden aynı mahallede bir başka kadında doğum yaparsa bu iki kadının "kırkı karıştı" denir. Kırkları karışan iki kadın bir yerde karşılaşırlarsa, biri diğerine; "Kardeşim gel ellerimizi öpelim" der. Sonra iki kadın birbirlerinin ellerini öperler. Bu iki kadın birer dilim ekmeğe yağ sürerler. Bu ekmekleri birbirlerine verirler. İki kadın da karşısındakinin şeytan olmasından çekinir ve verilen yağlı ekmeği yemeyip bir duvarın üzerine koyarlar. Duvar üzerine konan ekmekler kurumadan, küflenmeden bir kedi, köpek, fare ya da herhangi bir hayvan tarafından yenirse bir şey olmaz. Ama ekmeği herhangi bir hayvan yemez de ekmek kuruyup giderse, çocuğun da kuruyup gideceğinden korkulur.

Normalde kırk çıkmadan el öpülmediği halde kırkları karışan iki kadın birbirlerinin ellerini öpebilmektedir. İki kadın bu buluşmadan sonra, çocuklarını

²³⁶ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

emzirmeden önce mutlaka gusül abdesti almak zorundadırlar. Eğer gusül abdesti alınmadan çocuk emzirilirse çocuğa hastalık geleceğinden korkulur.²³⁷

4.3.3.9. Çocuğun Diş Çıkarma Dönemi

Çocuk beş-altı aylık oldu mu diş çıkarmaya başlar. Çocuğun ilk dişlerini gören kişi anneye müjdeyi verir. Anne müjdeyi veren kişiye bir ikramda bulunacağına söz verir. Çocuğun dişlerini ilk gören kişi çocuğa bir hediye alır. Çocuğun annesi bir gün hazırlık yapar. Müjdeyi veren kişi başta olmak üzere komşular eve çağırılır. Yenilir, içilir, muhabbet edilir. Daha sonra, anne bir cezvede biraz bulgur kaynatır. Kaynatılan bu bulgurlardan otuz iki tanesi bir ipe dizilir ve çocuğun boynuna asılır. İnanca göre bu bulgurlar kuruyup döküldükçe çocuğunda dişleri çıkmaya başlamış.²³⁸

4.3.4. Sünnet Adetleri ve Sünnet Düğünleri

Gölmarmara'da erkek çocuklar kendilerini bilmeye başladıkları devrede sünnet ettirilir. Genelde erkek çocuklar 8–10 yaşlarında sünnet ettirilir. Erkek çocuğu olan aileler çocuğu belli bir yaşa geldikten sonra bir hafta belirleyerek sünnet düğününün zamanını tespit ederler Bundan sonra o aile ve akrabalar sünnet düğünü için hazırlıklara başlar. Çocuğa giysi almak düğünde verilecek yemeklik malzeme almak ve belli başlı ihtiyaçları gidermek için alış verişe gidilir. Gölmarmaralılar buna "Pusat düzmek" derler.²³⁹

Sünnet düğünleri bir kına gecesi birde sünnet günü olmak üzere iki gün sürer. Kına gecesinde kadınlar bir araya gelip eğlenirler. Eskiden kadınlar erkeklerin kendilerini seyretmelerine müsaade etmezlermiş. Günümüzde çalgı aletleriyle birlikte kadınlı erkekli kına geceleri yaygın hale gelmiştir. Kına gecesi gece yarısına kadar sürer. Misafirler dağılmadan onlara çerez ve kına dağıtılır Sünnet olacak çocuğun sağ baş ve işaret parmağına kına yakılır ve çocuk yatırılır.²⁴⁰

Ertesi gün çevreden misafirlerde geleceği için bol bol yemek yapılır. Yemekler büyük kazanlarda kaynatılır. Genelde nohut, fasulye, çorba, mantı, helva, keşkek, mevsimine göre sebze yemekleri yapılır. Yemek yapımı için genelde aşçı tutulmaz. Gölmarmara'daki tecrübeli kadınlar düğünlerde yemekleri pişirirler.²⁴¹ Gelen misafirlere kadınlar bir yerde erkekler başka bir yerde olmak üzere yemek

²³⁷ Ayşe Çelik'le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²³⁸ Pelirize Çetin'le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²³⁹ Zübeyde Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁴⁰ Zübeyde Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁴¹ Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

verilir. Bu yemek verme işi öğle ezanına kadar sürer. Öğle namazından sonra mevlit okutulur. Mevlit camide okutulabileceği gibi sünnet evinde de okutulabilmektedir.²⁴²

Öğleden sonra mevlidin bitimiyle sünnetçi gelir. Sünnet çocuğu sünnet için hazırlanır. Sünnet çocuğu, önde imam ve büyük kişiler olmak üzere caminin etrafında tekbirlerle üç tur atar. Sonra eve getirilir. Sünnet çocuğu eve girmeden önce ailelerin büyükleri başına para, buğday, şeker vb. şeyler saçarlardı. Çocuğun bundan sonraki hayatı bereketli olsun diye bu yapılır.²⁴³

Çocuk, hazırlanan sünnet odasında sünnet edilir. Daha önceden süslenerek hazırlanan sünnet yatağına yatırılır. Bundan sonra çocuğa ziyaretler başlar. Sünnet çocuğunun yakın akrabaları onu ziyaret ederler. "Geçmiş olsun" "afetin sende adam oldun", "helal olsun erkekliğini ispat ettin", "Hadi sende bizdensin artık", "Allah evlendiğini de gösterebilirsin" gibi sözlerle sünnet çocuğuna övgüde bulunurlardı.

Sünnet düğününe misafirler okuntu dağıtılarak çağrılır. Gölarmara'daki evler görevlendirilen birkaç kişi tarafından tek tek dolaşılır. "Falan gün Ahmet'in oğlu Osman'ın sünnet düğününe buyurun" diye davette bulunulur.

Gelen misafirler sünnet çocuğuna hediye getirirler. Getirilen hediye genelde paradır. Eskiden tabak, tepsi, kahve takımı, yorgan, altın gibi hediyelerinde getirildiği görülürmüş. Uzaktan gelen misafirler sünnet çocuğunun akrabaları tarafından misafir edilir. Böylece sünnet düğünü yapılmış olur.²⁴⁴

²⁴² İzzet Kaya'yla 27.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁴³ Fadime Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁴⁴ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.3.5. Ölüm ve Ölüm Sonrası Adetleri

4.3.5.1. Ölünün Defnedilmesi

İnsan hayatının sonunu belirleyen ölüm ile ilgili inanışlar ve adetler Gölarmara’da bir hayli yaygındı. Eskiden gökte yıldız kaydığında, geceleri köpek ulduğunda, baykuş kuşunun herhangi birinin evine konduğunda Gölarmara’da bir ölüm olacağı inancı yaygınmış.²⁴⁵

Gölarmara’da birisi ölürse, ölen kişinin yakınları cami imamına sala verdirerek ölüm haberini halka duyururlar. Sala verme işi genelde bir kez olduğu gibi, iki-üç kez tekrarlandığı da olmaktadır. Gölarmara’da yaşını bulmuşların ölümü biraz normal karşılanırken, kaza sonucunda, ihmalkârlık sonucunda ve genç yaşta beklenmedik ölüm hadiseleri sonucunda Gölarmaralıların bir hayli üzüldükleri ölenlerin ardından daha uzun yas tuttıkları görülür.²⁴⁶

Ölen kişinin yakınları, ölünün mezarlıkta nereye gömüleceğine karar verirler. Mahalleden iki-üç kişi ayarlayıp mezar kazmakla görevlendirirler. Bu kişiler genelde bu tür işlerde deneyimli kişilerdir. Tarif edilen yere, verilen ölçülere uygun olarak mezar kazarlar. Aynı aileden olanların mezarları, genelde birbirlerine yakın olacak şekilde ayarlanır.

Ölen kişinin yakınları, ölünün yıkanacağı yeri ayarlar. Aileden ya da yakın akrabadan bir kişi dağdan mersin kesip gelir. Ateşe iki kazan su vurulur. Kazanlardan birinin içinde dağdan getirilen mersinler kaynatılır. Ölü bu su ile güzelce yıkanır. Daha sonra diğer su ile durulanıp, ölüye son bir kez gusül abdesti aldırılır. Bu işlemden sonra ölü kefenlenir ve tabuta konulur. Ölen kişi kadınsa tabutun ucuna bir bez ya da yazma bağlanır; ölen kişi evlenmemiş genç bir kız ise kırmızı bir duvak tabutun ucuna bağlanır, ölen kişi muhtarlık yapmış kişi ya da bir gazi ise tabutun üstüne bayrak örtülür.²⁴⁷

Cenaze namazı öğle ya da ikinci namazından sonra kılınır. Cenaze olduğu zaman namazdan sonra tesbihat yapılmaz doğrudan cenaze namazına geçilir. Cenaze namazı kılındıktan sonra imam cemaate “Mevtayı nasıl bilirdiniz?” diye sorar. Cemaatte "iyi bilirdik" der. İmam cemaate “Hakkınızı helal ediyor musunuz?” diye

²⁴⁵ Pelirize Çetin’le 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁴⁶ Zübeyde Ulutaş’la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁴⁷ İzzet Kaya’yla 27.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

sorar. Cemaatte "Helal olsun" der. Bundan sonra imam dua eder ve duasını "Fatiha" ile bitirir. Dua bittikten sonra tabut omuzlar üzerinde mezarlığa götürülür.²⁴⁸

Daha önce hazırlanmış olan mezara ölü, imam ve yakınları tarafından yerleştirilir. Mertekler döşendikten sonra ölünün üzerine toprak atılır. Bu esnada herkes ölen kişinin ardından bir kürek toprak atmak ister. İnanca göre toprak atılırken kürek elden ele verilmez. Kürek yere bırakılır ve başka bir kişi küreği yerden alır. Ele verip ya da elden alan kişilerin yakınlarından birinin öleceğine inanılır. Ölü gömüldükten sonra Gölmararalılar giderler. İmam ve birkaç kişi mezarın başında kalırlar. Dua ederler. İmam "salkın verme" denen işi gerçekleştirir. Ölünün mezarının başında üç defa "Osman oğlu Ali" diye imam mezardaki kişiye üç defa seslenir. Ölü bu sesi duyduktan sonra yattığı yerden kalkmak istermiş. Kalkmak için yeltendiğinde kafasını merteklere çarparmış. "Ah ben dünyamdan göçmüşüm" dermiş. Ölen kişinin öldüğünü bu esnada anladığına inanılır.²⁴⁹

4.3.5.2. Eren Aşının Yenmesi

Komşu kadınlar ölünün toprağa verildiği akşam ellerinde birer çanak yemekle ölü evine gelirler. Ölünün yakınlarına başsağlığı dilerler. Gelen kişilerin getirdiği yemekler bir araya toplanır sonra gelen kişilerle birlikte yenir. Bu yemeğe imama çağrılır. Ev sahipleri imama Yasin ve mevlit okuturlar. Daha sonra misafirler dağılırlar. Geleneğe göre ölünün yıkandığı, yer bir hafta boyunca aydınlatılır. Bu eskiden mumla yapılırken son zamanlarda genelde elektrikle aydınlatılmaktadır. Ölünün toprağa verildiği gece yıkandığı yere su ve yiyecek konur. İnanca göre ölünün gelip konan suyu içeceği ve yiyecekleri yiyeceğine inanılır.²⁵⁰

4.3.5.3. Yedi Hayrı

Ölen kişinin ölümünün üzerinden yedi gün geçince yedi hayrı yapılır. Bu hayırda ölünün yakınları bol bol lokma yapıp, helva yapıp komşulara dağıtırlar. Daha sonra camide mevlit okutulur.²⁵¹

²⁴⁸ Halil Aydın'la 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁴⁹ İzzet Kaya'yla 27.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁵⁰ Zübeyde Ulutaş'la 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁵¹ Ali Mergen'le 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.3.5.4. Kırk Hayrı

Ölen kişi kırk günlük olunca kırk hayrı yapılır Ölünün yakınları ölünün toprağa düştüğü günden kırk gün oluncaya dek imama her gün Yasin okuturlar. Sonra bir ipliğe düğüm atarlar. Kırk günün sonunda ipte kırk tane düğüm oluşur, ölen kişinin yakınlarından biri bu kırk düğümlü ipi götürür ve ölen kişinin mezarına gömer. Aynı gün ölünün yakınları lokma ve helva yapıp halka dağıtırlar. Daha sonra camide mevlit okutulur. İnanca göre ölen kişinin eti kemiklerinden kırkıncı gün ayrılmaya başlarmış.²⁵²

4.3.5.5. Elli İki Hayrı

Kişinin ölümünün üzerinden elli iki gün geçince elli iki hayrı yapılır. Bu hayır büyük bir hayırdır. Yemekler yapılır ve halka dağıtılır. Ölen kişinin evinde mevlit okutulur. Ölen kişinin ardından bol bol dualar edilir. Bazı aileler ölenlerinin ardından senesi gelince bir defa büyük hayır yapar. Ölen kişinin arkasından mevlit okunur, lokma ve kavurma-pilav dağıtılır.²⁵³

²⁵² Emine Serçe'yle 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

²⁵³ Ayşe Çelik'le 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

4.4. UĞURLU-UĞURSUZ GÖRÜLEN UNSURLAR

- 1- Ateş ses çıkararak yanıyorsa birileri ev sahibi hakkında dedikodu ediyor derler.
- 2- Arife günü çamaşır yıkanmaz. Ölülerin gözüne köpük kaçacağına inanılır.
- 3- Arife günleri mezarları ziyaret ederken, mezarların üzerine mersin dikilir.
- 4-Ayağının altı kaşınan birinin yola çıkacağına inanılır
- 5-Baykuş ötmesi, uğur getirmez. Kimin damında öterse o evden ölü çıkacağına inanılır.
- 6-Baykuş öten evin virane olacağına inanılır.
- 7-Bayram günü uyumaz. Yoksa uyuyan kişinin ölünce domuz güdeceğine inanılır.
- 8-Bebeklere nazar değmesin diye çetlemikten yapılan nazarlık ve gök boncuk takılır.
- 9-Bir evde ocağı kadından önce erkek kalkıp yakıyorsa o evde devlet bile olsa durmaz derler.
- 10- Bir kadın hamur yoğururken eve bir misafir gelirse, misafir giderken hamurun üzerine kapak kapatılır. Eğer kapak kapatılmazsa hamurun misafirle gideceğine ve hamurun bozulacağına inanılır.
- 11- Birisinin üzerindeki elbiseye düğme dikerken, elbise sahibinin ağzına bir şey alması istenir. Yoksa düğmeyi dikerken o kişinin de aklının dikileceğine inanılır.
- 12- Cuma günü çamaşır yıkanmaz.
- 13-Cuma günü ava gidilmez.
- 14- Cuma günü yaş odun kesilmez
- 15-Çocuğun kırkı çıkıncaya kadar meleklere gülümsediğine inanılır.
- 16-Çocuğa nazar değmesin diye çocuğu ilk görenler çaputlarından verirler.
- 17-Dolu yağarken dolu yağması dursun diye dolu tanesini bıçakla keserler.
- 18-Ev kapısının eşiğine basılmaz, oturulmaz.
- 19-Ekmek kırıntısına basmak evdeki bereketi kaçıırır
- 20-Erkekten sonra yataktan kalkan kadından hayır gelmez
- 21-Elden ele sabun alıp vermenin uğursuzluk getireceğini inanılır. Elden ele sabun alıp veren kişilerin tez zamanda birbirleriyle kavga edip küseceklerine inanılır.
- 22-Ezan okunurken uluyan köpeğin sahibi hakkında iyi şeyler düşünmezler.
- 23-Gece aynaya bakılmaz, tırnak kesilmez, ömür kısalır derler.
- 24-Gece evden dışarıya yoğurt verilirken yoğurt bozulmasın diye verilen yoğurdun üzerine köz ya da kömür konur
- 25-Gece işi böce işi derler.

- 26-Gurbete gidenin ardından, askere gidenin ardından su dökülür.
- 27- Gelin kınasının uğur getirdiğine inanılır.
- 28-Gök gözlülerin nazarlarının değdiğine inanılır.
- 29- Gece sakız çiğnemek, ölü eti çiğnemek sayılır.
- 30- Gece sokağa kül dökmenin uğursuzluk getirdiğine inanılır.
- 31-Göz seğirmesinde; sağ göz seğiriyorsa iyi haber, sol göz seğiriyorsa kötü haber alınacağına inanılır.
- 32-Hamile bir kadın birisini kınarsa, doğacak çocuğu kınadığı kişiye benzer.
- 33-İmam nikâhı yapılmadan gelinin duvağı açılmaz.
- 34-incir ağacının dibinde yatmak uğursuzluk getirir.
- 35-İğde ve incir ağacını yakmak uğursuzluk getirir.
- 36-İlkbaharda ilk önce yılan gören kişinin işlerinin akkım olacağı; tosbağa gören kişinin işlerinin durgun olacağı; ilk defa leylek gören kişinin çok gezeceği inancı yaygındır.
- 37-İki bayram arası nikah kıyılmaz,
- 38-Kırlangıç ve kumru kuşlarını öldürmek uğursuzluk getirir.
- 39-Kapı eşiğine oturulursa, kısmet kesilir
- 40-Kurak yıllarda yağmur duasına çıkılır.
- 41-Kadınlar sütleri kesilir diye sütüm yok demezler.
- 42- Kapıda oturanlara kapıda kalırsın derler.
- 43-Kaynamış yumurta bıçakla kesilirse yumurtlayan tavuğun yumurtlamayı keseceğine inanılır.
- 44-Kulağı çınlayana “Seni birisi anıyordur. “derler sağ kulağı çınlayanın iyi yönde sol kulağı çınlayanın kötü yönde anıldığına inanılır.
- 45- Köpek uluduğu zaman birinin öleceğine ya da bir felaketin geleceğine inanılır.
- 46- Kış yağmurla geçerse yazın bereketli olacağına, kış kurak geçerse yazın kurak geçeceğine inanılır
- 47- Mezar taşını okumak ömrü kısaltır derler.
- 48- Mezarlar parmakla işaret edilmez. İşaret edilirse işaret eden parmağını ısırır.
- 49- Ormanda hayvanını kaybeden kişiler hayvana kurtlar saldırmasın diye yaşlılara kurtağzı bağlatırlar. Kurtağzı açık bir çakıya dua okumakla bağlanır. Dua okunduktan sonra çakı kapatılır. Böylece kurtların da ağzının kapanacağına ve

ormanda kalmış hayvana ilişemeyeceğine inanılır. Kaybolan hayvan bulunduktan sonra dua ile çakı açılır. Böylece ormandaki kurtlarında ağzının açıldığına inanılır.

50- Ölen kişiler hayırla anılır.

51-Ölünün üzerinden kedi geçerse, ölünün hortlayacağına inanılır.

52-Soğan ve yumurta kabuklarını yakmak evde bereketi azaltır.

53-Şimşek çakınca "Kelime-i Şahadet" getirilir.

54-Salı günü işe başlanmaz.

55-Yürüyen çocuk emeklerse, eve misafir gelir.

56-Yemek sofrasına basmak günahdır.

57-Yeni doğan çocuğa nazar değmesin diye çocuğu herkese göstermezler.

58- Yeni gelin kapıdan ilk defa girerken başına buğday ve para saçılır.

59-Yeni doğum yapan kadın kırklanıncaya kadar el öpmez ve el öptürmez.

60- Yeni doğan bir buzağı bir yere bağlanacağı zaman evin en uslusuna bağlatılır. Böyle yapılıncı, ileride hayvanın uslu olacağına inanılır.²⁵⁴

Folklorik derleme metotlarıyla yaptığım bu çalışmayla belki yakın zamanda tarihe karışacak maddi ve manevi değerlerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaya çalıştım. Bu çalışmada şu kaniya vardım ki; bazı adet ve inançlar halkımız üzerinde vazgeçilmez unsurlar haline gelmiş. Sonradan ortaya atılmış inançlar, dini vecibelerin üstüne çıkmış. Yine, bu çalışmamda, Gölarmara'nın çoğu adet ve inançlarından genç neslin büyük oranda habersiz olduğunu gördüm. Yapılan bu çalışmanın, milli adetlerimize, geleneklerimize, inançlarımıza kısacası folklorik değerlerimize sahip çıkılmasına ve korunmasına vesile olmasını umuyorum.

²⁵⁴ Ayşe Çelik Emine Serçe, Fadime Ulutaş, Pelirize Çetin, Zübeyde Ulutaş'la yapılan söyleşiler.

4.5. KUMKUYACAK-TİYENLİ KÖYLERİ MANİLERİ

Maniler tarih boyunca toplumun bir nevi aynası olmuştur. Manilerde hem insanımızın sevinci, coşkusu, hem üzüntüsü, acısı, hüznü vardır. Nesilden nesile, dilden dile aktarılan bu maniler bizim toplumumuza has önemli bir değerdir.

Saruhanlı'ya bağlı Kumkuyucak ve Gölmarmara'ya bağlı Tiyenli Köyleri iki ayrı ilçeye bağlı olmalarına rağmen birbirlerine sadece iki yüz metre uzaklıktadırlar. Daha önceki başlıklarda da değindiğimiz gibi Manisa'nın en önemli tütün üreten köyleri arasında kabul edilmişlerdir. Nerdeyse aynı köy sayılabilecek bu iki yerleşim birimi ortak bir ilköğretim okuluna sahip olacak kadar yakın ama aynı zamanda farklı kültürlere sahip olmaları açısından da biraz uzak yerlerdir. Birbirlerine yakın olmaları bazen aynı sevinci ve aynı hüznü yaşatmış, bazen ise birbirlerine karşı rekabet hislerini doğurmuştur.

İşte bu iki yörenin hem hüznüleri, hem sevinçleri, hem de birbirlerine karşı rekabetleri manilerde ortaya çıkmış, çok zengin bir birikim oluşturmuştur. 1945 yılında bu yöreye gelen ve buradaki manileri toparlayan D. Alşan, bu manileri Gediz Dergisi'nde yayınlamış ve öyle ki bu yayınlar 6 sayı boyunca sürmüştür. Buna rağmen D. Alşan ancak manilerin dörtte birini toplayabildiğini söylemektedir. Bu önemli yayını ben de burada kullanmak istedim.²⁵⁵

Bu derlemeye göre iki köy birbirlerine şu şekilde takılır.

Kumkuyucaklılar:

Elma attım karşıya,

Yuvarlandı gitti çarşıya.

Tiyenlinin kızları,

Yarım çanak turşuya

Arabam iki teker,

Tepeye kum çeker.

Tiyenlinin kızları,

Yarım lokuma diz çöker.

Tiyenliler:

Mağazamın penceresi,

Kaynıyor tenceresi;

Kalkmış bana mani söyler,

Kumkuyucak çingenesi.

Çarşıdan aldım kayısı,

Yere düştü yarısı.

Kalkmış bana mani söyler,

Kumkuyucakın yaban ayısı.

²⁵⁵ D. Avşar, "Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri-1, **Gediz Dergisi**, Sayı 83 (1 Ağustos 1945), ss. 11-15.

Bu köylerin hüznünü, sevincini, coşkusunu anlatan zengin mani koleksiyonu
Gediz Dergisinde şu şekilde yer almıştır.

Mehtabı andırır semal	Tirene bineceğim,
Bir meleksin ve ilkbaharsın	İzmir e gideceğim,
Koncalanmış gülsün	İzmir değil meramım,
	Ben yârimi göreceğim.

Gül ki gönlüne neşe saçılısın	Keklik kumda eşinir,
Bir gülüşünle güller açılısın	Eşinir de düşünür.
Kuşlar söylüyor sana hep şarkı	Ben yârime ne dedim?
Ömrünün olmasın bir cennetten farkı	Kahvelerde düşünür.

Urgan urgan ekledim;	Bahçelerde patlıcan;
Yar yolunu bekledim,	Ben askere yazılcam.
Yardan mektup almadan;	Ben askerden gelince;
Kırıldı ümitlerim.	Uzun saçlı kız alcam.

Ocak başında güyüm,	Leblebi koydum tasa,
Uçları böğüm böğüm.	Doldurdum basa basa.
Benim kızım kız değil,	Benim yârim pek güzel;
İstemem davul düğün	Azıcık boydan kısa.

Urgan urgan uzattım	Entarisi tam kiloş.
Uzun yollar gözettim;	Yârim dağları dolaş,
Her geleni karşıdan,	Beni görmek istersen;
Ben yârime benzettim.	Çeşme başına dolaş.

Alçak duvar boy vermez;	Bahçeye indim nar için,
Ünlerim yar gelmez,	Tül kapandan yar için,
Ben bilirim niye gelmez;	Anneler kız besliyor;
Çavuşu izin vermez.	Delikanlılar için.

Bahçenizde gül var mı?
 Gül dibinde yol var mı?
 Akşam size geleceğim;
 Düşeyinizde yer var mı?

Gökte uçan kırlangıç,
 Kanadı ayrıç ayrıç.
 Bani yardan ayıran;
 Kan kussun avuç avuç.

Yol üstünde portakal,
 Çavuş gitme burda kal!
 Ben sana varacağım;
 Tezkereni burda al!

Derelerde yüzerim
 Geçenleri süzerim
 Sen orada ben burda;
 Hep ayrı mı gezelim?

Karşı dağa gün doldu;
 Yüssük parmağımı boğdu.
 Kör olası askerlik,
 Ta geldi beni buldu!

Sabahın ilk ezanı
 Çağır mektup yazanı
 Yarabbi sen kavuştur
 Hasret ile gezeni.

Kiremidin tozuyum
 Ben kurbanlık kuzuyum
 Doğum yerim Kumkuyacak;
 Şanlı bir Türk kızuyum!

Altın tabakta hıyar
 Boyu boyuna uyar,
 İkimiz de bir boyda
 Ayırmaya kim kıyar?

Küp içinde unum var
 Allahtan umudum var
 O kız benim olursa;
 Dedelere mumum var

Dama geldim dam açık
 Buğdayım karakılıçık
 Kız seni baban vermiyor
 Al bohçanı yola çık

Ayağımın mestine
 Toz konmasın üstüne
 Selam söyle yârime
 Dost tutmasın üstüme

Karanfilim yalakta
 Bir yar sevdim orakta
 Iraktaysa ırakta
 Sevgisi var yürekte

Bir tarla tütünüm var
 Ne güzel içimi var
 Keratanın oğlunda
 Zabitin biçimi var.

Hasır üstünde pire
 Kaygıdı gitti birdenbire
 Sizin gibi kızlara
 İpekli mendil az bile

Ocak başı perdeli
 Çiçek açmış zerdali
 Merak etme kaynana
 Kızın bana sevdalı

Bahçelerde indirah
 Adı güzel kendi şah
 İki gönül bir olunca;
 Ayıramaz padişah.

Şu dağın ardı tandır
 Yandır Allah'ım yandır
 Beni bir şahin eyle
 Yârin koluna kondur

Et aldım elim yağlı
 Belinde Karadağlı
 Kız ben seni alacaktım
 Başım askere bağlı

Siyah çorap toz atar
 O yar bana göz atar
 İyi oyna sevdiğim
 Cümle alem bize bakar!

Ayva sarı, nar sarı,
 Ayva konan arı;
 Sormak ayıp olmasın
 Benzin neden sarı

Hisarın dışındayım
 Yazında kışındayım
 On seneden fazladır
 Hep senin peşindeyim

Düşünde gör düşünde
 İnci saplı dişinde
 Çok zamandır ben senin
 Dolaşırım peşinde

Bahar gördüm yaz gördüm
 Güzellerde naz gördüm
 Her tarafı dolaştım
 Senin gibi az gördüm

Saat vurdu çin çini
 Dolaştım Hindi-Çini
 Nerede eğlenirsin?
 Gönlümün güvercini!

Başını bağla güzel
 Yüreğimi dağla güzel
 İşte ben gidiyorum
 Arkamdan ağla güzel!

Yâre gönderdim selam
 Cevabını tez alam
 Layık mı sen orada
 Ben buralarda kalam!

Kuyucan tütününü var
 Her şeyin bütünü var
 Ben yârimi severim
 Aramam altını var

Bağa girdim üzümüne
 Yar göründü gözümüne
 Ne dedim de küstürdüm
 Hiç bakmıyor yüzümüne

Akdeve düzden gelir
 Sesi Bitlisten gelir
 Hastadır delikanlı
 İlacı kızdan gelir

Mor sümbüller açıyor
 Türlü koku saçıyor
 Gidip söyleyin yârime
 Niçin benden kaçıyor

Karanfil dizi ile
 Kokusu özü ile
 İnsan yardan geçer mi?
 Düşmanın sözü ile

İp üstünde halıyım
 Renk renk olmuş dalıyım
 Eller ne derse desin
 Ben o yârin malıyım

Dağlar geçilmez oldu
 Yerler seçilmez oldu
 Kevsere dönen sular
 Sensiz içilmez oldu.

Yaralar destan olur
 Gönülde iman olur
 Başka kurban istemez
 Can sana kurban olur

Kuş kayadan gel eder
 Eşine gel gel eder
 İki gönül bir olsa
 Dağı taşı yok eder

Kuyunun taşı güzel
 Taşıddan başı güzel
 Ben bir kıza vuruldum
 Göz ile kaşı güzel

Aşk yolu gönül yolu
 Güller diken dolu
 Bir gün yine kavuşur
 Bu gurbetin yolu

Karanfilim var benim
 Gel benim fidan boylum
 Fidan boylum gelince
 Şen olur benim gönlüm

Karanfil olacaksın
 Sararıp solacaksın
 Ay geçer günler geçer
 Sen benim olacaksın

Kanat açmış havaya
 Uçmuş, yükselmiş aya
 Benim bir yârim vardır
 Görmedim doya doya

Bağda gül biter oldu
 Hasretlik yeter oldu
 Can ile sevdiceğim
 Gönlüme tüter oldu

Bahçenizde gül açtı
 Bir göründü bir kaçtı
 Bu nasıl sevda imiş
 Buna da eller şaştı

Bülbül öter gül dalında
 Yar sallanır bağlarında
 El gülse de ben ağlarım
 Kaldım Kuyucak dağlarında

Başına gül takayım
 Eğilip de bakayım
 Senin sevdandan nasıl
 Kolay kolay çıkayım

Gökte uçan tayyare
 Selam söyle o yâre
 Ben kendime yar buldum
 Bakın başına çare

Şu gelen kayık mıdır?
 Suyu bulanık mıdır?
 Ben yârimi kaybettim
 Arasam ayıp mıdır?

Küp içinde pestilim
 Ben o yâri isterim
 O yar benim olursa
 Lokum ile beslerim

Yaz geldi bastı sıcak
 Kaçarım bucak bucak
 Seni ben alacağım
 Düşünme kim olacak

Cici potinim cici
 Bastığım çimen ucu
 Benim sevdiğim o kız
 Soyulmuş badem içi

Makinamın mekiği
 Sökülmüyor dikiği
 Benim sevdiğim o kız
 Türkiye'nin keклиği

Bacalığın korumu
 Geldi darı soyumu
 Ellerin yâri gelmiş
 Benim yârim durur mu?

Bahçelerde sarmaşık
 Sarmadan oldum aşık
 Yar aklıma gelince
 Elimden düştü kaşık

Karanfilim mor açtı
 Saksılara dolaştı
 Sen benimsin ben senin
 Falcı böyle fal açtı

İki dalda bir kiraz
 Biri al biri beyaz
 Aman deyim Allah'ım
 Beni sevdiğime yaz

Gökte yıldız ellidir
 Ellisi de bellidir
 Benim sevdiğim o kız
 Yürüyüşünden bellidir

Denizde kara balık
 Ak balıktır ak balık
 Anne beni evlendir
 Yeter etti bu bekarlık

Entarisi al olsun
 Ortasında dal olsun
 Benim canım sağ olsun
 Bulunmadık yar olsun

Şu dağı nur deseler
 Yârin gelmiş deseler
 Bir kıymetli canım var
 Veririm isteseler

İnce elek kalbur mu olur
 Sevdaya sabır mı olur
 Sevda çeken kızların
 Dileği kabul mü olur

Karpuz kestim kan gibi
 Kızın gönlü var gibi
 Açtım yorganı baktım
 Yeni yağmış kar gibi

Kestanenin irisi
 Geçti kızların sürüsü
 Sürüsünde değilim
 Yaktı beni birisi

Bağa girdim nar diye
 Yimedim zarar diye
 İstiyene vermedim
 Benim yârim var diye

Deniz dibi eşmem ben
 Güzel çirkin seçmem ben
 O yârimin üstüne
 Soğuk sular içmem ben

Keten gömlek eklidir
 Güzel sevene dertlidir
 Seveceksen esmer sev
 Belki merhametlidir

Ovalarda darım var
 Kovanlarda arım var
 Neyleyim evi, malı
 Orta boylu yârim var

Arpalar orak oldu
 Yakınlar irak oldu
 Gitti yârim gelmedi
 O bana merak oldu

Şu dağın tepeleri
 Kumkuyucak efeleri
 Oğlan sana varacam
 Hazırla küpeleri

Karpuz kestim yiyen yok
 Halin nedir diyen yok
 Yenile bir yar sevdim
 Gözün aydın diyen yok

Gökte yıldız elli altmış
 Mevla'm neler yaratmış
 Oğlanları taştan topraktan
 Kızları gülden yaratmış

Belindedir kayışı
 Devlet verir mayışı
 Aldı gitti yârimi
 Ankara'nın çavuşu

Karadağa gün doğdu
 Yüssük parmağımı boğdu
 Kör olası askerlik
 Geldi ta beni buldu

Karanfil ekim size
 Uzadı geldi bize
 Nasıl abeyim size
 İftira hazır bize

Mektup verdim postaya
 Haber gelsin ustaya
 Yârimden cevap geldi
 Düğünümüz haftaya

Mendilim düğüm düğüm
 Sözümü yürüdürüm
 El oğlu değil midir?
 Damlarda çürüdürüm

Karanfil yalıkları
 Şu tütün çardakları
 Yârim tütün diziyor
 İncelmiş parmakları

Karanfilsin son karsın
 Açılmaya korkarsın
 Yar kapıdan girince
 Ölü olsan kalkarsın

İraftaki siniler
 El vurmada iniler
 Uzaktaki yârimin
 Kulakları çiniler

Karşı karşı evimiz
 Nedir bizim sevimiz
 Bu sevgiler bizdeyken
 Öleceğiz birimiz

Pembe iyir pembeden
 Laf söylemez gülmeden
 Allah canım almasın
 Yar koynuma girmeden

Giden eşekli oğlan
 Beli fişekli oğlan
 İşaretten anlamaz
 Eşek kulaklı oğlan

Küp içinde bulgurum
 Çatık kaşa vurgunum
 At döşeği yatalım
 Çiftten geldim yorgunum

Mum olur da yanmaz mı?
 Yar sözüne kanmaz mı?
 Ben bu dertten ölürsem
 O yar beni anmaz mı?

Gidiyorum eyle beni
 Saçına düğüle beni
 Saçına düğülemezsene
 Dilinle eyle beni

Pencereden bak bana
 Altın takayım sana
 Altın takmazsam sana
 Yazıklar olsun bana

Dağdan kestim yaş meşe
 Kışne kır atım kışne
 Bu gülmedik başımı
 Fırın yaksın ateşte

Karanfilim eymeli
 Kaş kirpiğe değmeli
 Olursa güzel olsun
 Sevdime değmeli

İnemedim engine
 Herkes dengi dengine
 Yanıyorum a dostlar
 Şapkasının rengine

Dudakları oyalı
 Yanakları boyalı
 Yârim şekerleşti
 Şu modaya uyalı

Tarla tarla koşarım
 Tütün diye okşarım
 Tütün para etmezse
 Kız ben seni boşarım

Mendilim şamna
 Biber ekim yanına
 Annem beni salmıyor
 Nişanlığımın yanına

Üzüm koydum sepete
 Yar oturur tepede
 Küçücükten yar sevdim
 Şan olsun memlekete

Gidiyorum gemide
 Ayağım yemenide
 Alma beni haraca
 Sevdime var gemide

Meşe meşeye benzer
 Meşe kamışa benzer
 Tiyenli'nin kızları
 Dökme gümüşe benzer

Altın yüzük taşını
 Kim bağladı başını
 Aşıklar kavuşmaz mı?
 Sil gözünün yaşını

Ay doğar aşmak ister
 Al yanak yaşmak ister
 Benim divane gönlüm
 Yâre kavuşmak ister

Bir taş attım zeytine
 Zeytinin irisine
 Annem beni saklıyor
 Yiğidin birisine

Ocak başı yarıldı
 Kaynanam bana darıldı
 Darılırsa darılsın
 Oğlu bana sarıldı

Karaağaç dalları
 Kaldır yârim kolları
 İki saat bir çeyrek
 Sumsalı'nın yolları

Uza kavağım uza
 Dibine ektim koza
 Yedi yıl hizmet ettim
 Bir ince belli kıza

Pencereden bakarsın
 Halka Şeker atarsın
 Benim yârim yok gibi
 Bana çalım satarsın

Su gelir lüle lüle
 Yar gelir güle güle
 Yar üstüne yar sevmiŐ
 Geçinsin güle güle

Bir avuç kara biber
 Üfürsem göğe gider
 Ağzı açık olanın
 Elinden yâri gider

Asmadan üzüm aldım
 Salkımı uzun aldım
 Ben yârimin yoluna
 Ölümü göze aldım

Karadut parmak gibi
 Sevdiğim kaymak gibi
 Sevdiğimi soranlar
 Kurusun kavak gibi

Manici başı mısın?
 Cevahir taşı mısın?
 Bir manicik söylesem
 Ölünce taşır mısın?

Merdivenim kır ayak
 Kınkına vurdum bir dayak
 Deseler yârin geliyor
 Koşarım yalınayak

Ekin ektim olacak
 Bu dert beni alacak
 Dert değil kuru sevda
 Bundan adam ölecek

Gelibol uzun çarşı
 Dükkanlar karşı karşı
 Benim bir sevdiğim var
 Kara gözlü kara kaşlı

Mendilde gül kuruttum
 Fincanda su duruttum
 Yolla yârim resmini
 Ben simanı unuttum

Karadır kaŐın ördek
 YeŐildir başın ördek
 Göle çimene gelmiŐsin
 Hani yoldaŐın ördek

Dereler çakıl taşlı
 Ördekler yeşil başlı
 Benim bir sevdiğim var
 Al yanak çatık kaşlı

Dağda fayton yürümez
 Kıştı karlar erimez
 Zehirli dertlerim var
 Perdelidir görülmez

Ekin ekim bir evlek
 Geldi kondu bir leylek
 Leylek gitti kaz kondu
 Görüşmemize az kaldı

İstanbul'da nar olur
 Çiçeği al al olur
 Kara gözlü yar için
 Kavga değil kan olur

Kapıların sürnüsü
 Siyah saçın örgüsü
 Bir sen söyle bir ben
 Bu ayrılık türküsü

Köprü altında kazlar
 Hapı yuttu kızlar
 Beş yüz elliye çıkmış
 Yeni yetmiş kızlar

Dükkanda kara biber
 Tirenler gelir gider
 Üç ay oldu gideli
 Ne mektup var ne haber

Gökte yıldız az kaldı
 Tel kırıldı saz kaldı
 Elem çekme nazlı yar
 Önümüzde yaz kaldı

Kahve koydum kurusun
 El vurayım durulsun
 Beni yârdan ayıran
 Sol böğründen vurulsun

Ekin ekim bitti mi?
 Yâre selam gitti mi?
 Beni yârdan ayıran
 Şimdi rahat etti mi?

Ufacık kuş üzümü
 Görsem yârin yüzünü
 Vererek omuzumu
 Öpsem iki gözünü

Gökte yıldız ellidir
 Ellisi de bellidir
 Sevda çeken kızların
 Gözlerinden bellidir

Makarada ipliğim
 Sekti gitti kekliğim
 Hangi yoldan gelecek
 Yollarımı bekleyim

Entarisi pempeden
 Leke düşmüş giymeden
 Giymiş çarşıya çıkmış
 Parasını vermeden

Mavi ceket giyerim
 Billur bilekli yârim
 Koydum gitti askere
 Görem yürekli yârim

Al entarin solmasın
 Seni varan doymasın
 Seni sardım geceler
 Üç gün sabah olmasın

Su gelir merdim merdim
 Su değil benim derdim
 Sular kadar mürekkep olsa
 Yazılmaz benim derdim

Mangıl oldum külüm yok
 Bülbül oldum dilim yok
 Ben gurbete düşeli
 Ağlamadık günüm yok

Alçacık duvardayım
 Küçücük hovardayım
 Nerde düğün olsa
 Akşam sabah ordayım

Ayağımın nalını
 Yolda eder talimi
 Şimdi gördüm yârimi
 Soramadım halini

Küçücükten çaresi
 Kaynıyor tenceresi
 Yine karşıma çıkmış
 Sepetçi çingenesi

Beni çok, beni çok
 Şaştı dudak nerden öpsün
 Beni çok, beni çok
 Doğru söyle sevdiğim
 Sever misin beni çok

Alçacık duvar üstü
 Mendilim suya düştü
 Mendilimi alırken
 Şu kız gönlüme düştü

Kaleden indim eniş
 Cepleri dolu yemiş
 Yâre saldım yememiş
 Kendisi gelsin demiş

Küp içinde kavurma
 Kavurmayı savurma
 Ben yârimle kaçacağım
 Ağabeyime duyurma

Kalenin ardı tandır
 Yandır Allah'ım yandır
 Kızlar güvercin olmuş
 Getir bağrıma kondur

Şu giden ben olaydım
 Atına gem olaydım
 Mor ceketim üstüne
 Bir tutam kül konaydım

Kaleden atladım aşı
 Topladım arpa başa
 Senin yârin yok burda
 Oynama otur ara

İki dalda bir kiraz
 Biri al biri beyaz
 Doktor kellen olayım
 O güzeli bana yaz

Kar yemiş ak yemiş
 Dalları yere inmiş
 Güvey camiye girmiş
 Gelin baklava yemiş

Altını var koynumda
 İncisi var koynumda
 Sende bir hoş koku var
 Melek mi var soyunda

Köprü altında çiçek
 Çiçekler biçilecek
 Ben bir çeşme yaptırdım
 Sevdalılar içecek

Elbisesi lacivert
 Düş arkama takip et
 Bir kusurunu bulursan
 Orda beni mahcup et

Ekinler ekilecek
 Dilime dökülecek
 Ben nişanlımı görmeden
 Şerbetim içilecek

Başında çitme boncuk
 Kucağında körpe çocuk
 Eğil Manisa dağı
 Yârimi görem biyocuk

Tarladan gel tarladan
 Altın seni parladan
 Bir kutu pudra değil mi?
 Oğlanları aldatan

Oyalı bez başında
 Oyaları kaşında
 Senin bir sevdiğin var
 On üç, on dört yaşında

Pencereden bakarım
 Halka şeker atarım
 İki yıl daha dursam
 Oğlanları yakarım

Evleri çiftlik gibi
 Uzanır iplik gibi
 Senin bir sevdiğin var
 Kınalı keklik gibi

Kuyu başında urgan
 Senin sevdiğin çoban
 Kepenekte üşürsün
 Alayım sana yorgan

Saçı belinden ince
 Duramam göremeyince
 Seni bana vermezler
 Düşmanlar ölmeyince

Harman yeri yaş yeri
 Yavaş yürü boş yürü
 Ak gerdanın altında
 Otuz iki diş yeri

Havayı dolandırdım
 Suyunu bulandırdım
 Açma yârim gerdanı
 Ağzımı sulandırdın

Kadifeden kesesi
 Kahveden gelir sesi
 Oturmuş yazı yazar
 Ciğerinin köşesi

Kaba döşek atalım
 Gökten elma kapalım
 Bu sevişler bizdeyken
 Nasıl ayrı yatalım

Derelerin söğüdü
 Fışkın fışkın büyüdü
 Benim sevdiğim oğlan
 Şu köylerde büyüdü

Yazı yazdım yaz idi
 Kalemim kiraz idi
 Ayıplama sevdiğim
 Mürekkebim az idi

Dambaş dambaş gezerim
 Kiremitleri ezerim
 Senin gibi manicileri
 Uçkuruma dizerim

Akan sular olaydım
 Kız testine konaydım
 Gümüşten kollarına
 Bir bilezik alaydım

Al entarim yırtılsın
 Yakam senden kurtulsun
 Yedi ay sıtma tutsun
 Üç ay dilin tutulsun

Su gelir akma ile
 Taşları kakma ile
 İnsan yâre doyar mı?
 Uzaktan bakma ile

Evlerinin ayatı
 Beş bin lira fiyatı
 Gözlerinin elifi
 Kalkıp gitme niyeti

Karanfil deste deste
 Annemden beni iste
 Annem beni vermezse
 Kır atın iyi besle

İğne düştü yakamdan
 Gel arkamdan arkamdan
 Ben korkarım kaymakamdan

Bal koydum yisin diye
 Yüreği yansın diye
 Kızlar pazara çıkmış
 Oğlanlar alsın diye

Gide gide yoruldu
 Sular gibi duruldu
 Bir kız baktı yüzüme
 Yüreğimden vuruldu

Bir mendil işle yolla
 Başını gümüşle yolla
 İçine beş olma koy
 Birini dişle yolla

Pencereden kuş uçtu
 Yandı yürek tutuştu
 Ağla yüreğim ağla
 Ayrılık bize düştü

Eline aldı sazı
 Yârim etme bu nazı
 Bir şeftali ver bana
 Geçireyim bu yazı

Keten bezi iki kat
 Birini de bana sat
 Kız annenden izin al
 Bu gece benimle yat

Karanfil verdim sana
 Kanın kaynasın bana
 Senin gibi güzelleri
 Doğuramaz her ana

Karşımız viran saçık
 Dayansın yıkılacak
 Komşular hayret kaldı
 Bu kız bana kaçacak

Elmayı ata ata
 Şeftali sata sata
 Yanım sırtım ağrıdı
 Yalnız yata yata

Köprünün altı yıldız
 Hoş geldin küçük baldız
 Sen git de ablan gelsin
 Yatamıyorum yalnız

Bir taş attım dereye
 Kız çıktı pencereye
 Kız Allah'ı seversen
 Al beni içeriye

Deniz üstü tekneli
 Üstüne gül dikmeli
 Kolayca sevda olmaz
 Biraz zahmet çekmeli

Ayna attım çayıra
 Güneş vurdu bayıra
 Kul ayıramaz bizi
 Meğer ölüm ayıra

Mendilim benek benek
 Ortası çepken elek
 Yazın hepimiz birdik
 Kışın ayırdı felek

Değirmen rafa benzer
Göğsü sandala benzer
Güzel kızın sevmesi
Erimiş bala benzer

Atladım bağdan bağa
Elim değdi yaprağa
Kız seni sarmayınca
Girmem kara topırağa

Bahçelerde sarmaşık
Oldum ele yanaşık
Yar aklıma gelince
Elimden düştü kaşık

Parmağım beştir benim
Yaşım on beştir benim
Hangi gülü koklasam
Ellerim boştur benim

Bahçelerde bal kabak
Açılır tabak tabak
Sen şeker ol ben kaymak
Yiyelim parmak parmak

Mavileri geymişsin
Hurilere dönmüşsün
Sende bir başka koku var
Gökyüzünden inmişsin

Bahçelerde gök beber
Şimdi kızlar pek kibar
Ne kadar kibar olsa
Oğlanlara itibar

Kahve sürdüm cezveye
Gece gittim gezmeğe
Anne ben alışmışım
İlik düğme çözmeye

Elmayı ata ata
Çifte benler yanakta
Benim bir sevdiğim var
Şu karşiki konakta

Ey İngiliz İngiliz
Yoktur bizim dengimiz
Köyde oğlan çoktur emme
Beğenmiyoruz kendimiz

Seledeki nar mıdır?
Karnındaki yar mıdır?
Söyle Allah aşkına
Yârim gibi var mıdır?

Gökte uçan turnalar
Kol kol olmuş kumrular
O yar benim olmazsa
Haram olur dünyalar

Bahçede sedef yar
Her işime meret yar
Ben bu dertten ölürsem
Ölümüne sebep yar

Mavi yelekli yârim
Billur bilekli yârim
Koydum gitti askere
Mermer yürekli yârim

Karanfil deste deste gider
 Kokusu dosta gider
 Dünyada yar sevmiyen
 Ahirete hasta gider

Kalk gidelim sazlara
 Yem verelim kazlara
 Kazlar yemi yeyince
 Sarılalım kızlara

Siner gelir taşlıktan
 Zincir koptu başlıktan
 Marmara'nın oğlanları
 Evlenemez açlıktan

Gide gide yoruldum
 Sular gibi duruldum
 Bir güzel kız baktı
 Sular gibi duruldum

Arabaya taş koydum
 Gül yastığına baş koydum
 Yârim gelecek diye
 Sol yanıma baş koydum

Şu derenin uzununu
 Kıramadım buzunu
 Aldım Çerkez kızını
 Çekemedim nazını

İndim kamyş biçmeye
 Soğuk sular içmeye
 Yârimden mektup gelmiş
 Kanadım yok uçmaya

Sular gibi duruldum
 Bir güzel kız baktı
 Yüreğimden vuruldum.

Bahçelerde bürülce
 Ben istemem görünce
 Görümcemin dilleri
 Kurutur gelinleri

Elma dalda sallanır
 Sallandıkça ballanır
 Sevdiğimin dudakları
 Allandıkça allanır

Sini üstünde şekerim
 Üstüne pekmez dökerim
 Bu dünyanın hakkını
 Bir yar için çekerim

Dut ağacı boyunca
 Dut yimedim doyunca
 Ağzım dilim bal oldu
 Ayak sesi duyunca

Şu dağlar yüce yüce
 Düş görürsün her gece
 Gökte uçan güvercin
 Yarimin hali nice?²⁵⁶

²⁵⁶ D. Avşar, “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri-2, **Gediz Dergisi**, Sayı 84 (1 Eylül 1945), ss. 11-15; D. Avşar, “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri-3, **Gediz Dergisi**, Sayı 85 (1 Ekim 1945), ss. 12-13; D. Avşar, “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri-4, **Gediz Dergisi**, Sayı 86 (1 Kasım 1945), ss. 13-14; D. Avşar, “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri-5, **Gediz Dergisi**, Sayı 87 (1 Aralık 1945), ss. 11-15; D. Avşar, “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri-6, **Gediz Dergisi**, Sayı 88 (1 Ocak 1946), ss. 13-14.

SONUÇ

Gölmarmara, Ege Bölgesinin Kuzey Batı kesiminde yer almaktadır. İlçemizin Batısında Saruhanlı ve Manisa Kuzeyinde Akhisar ve Gördes, güney doğusunda Salihli Güney batısında Ahmetli ve Turgutlu ile sınırlanmıştır. Yüzölçümü 226 kilometre karedir. Marmara Dağının eteğinde kurulmuş bir yerleşim yeri son yıllarda düzlüğe doğru genişlemektedir.

Tarihi geçmişi çok eskiye dayanan Gölmarmara, Lidya medeniyetinin merkezi konumundaki bir bölge üzerinde bulunmaktadır. Yakın çevresinde bulunan Salihli bölgesinde Lidya medeniyetine ait önemli kalıntılar mevcuttur. Osmanlı döneminde mermeri, pamuğu, kavunu ve kapuzuyla meşhur olan Gölmarmara'yı ünlü seyyah Evliya Çelebi'de gezmiş ve bu yöreden Marmaracık diye bahsetmiştir. Ülkemizin kaderini değiştiren Birinci Dünya Savaşı'nda Gölmarmaralılar vatan aşkıyla cepheye koşmuş ve Çanakkale Savaşı'nda 13 şehit vermişlerdir. Savaşın ardından başlayan Yunan işgalinden Gölmarmara'da etkilenmiş ve iki yıldan fazla bir süre Yunan işgalinde kalarak büyük sıkıntılar çekmiştir. Kurtuluş Savaşımızda elde edilen büyük zafer sonucu bu işgalden 6 Eylül 1922'de kurtulmuştur.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyet'inde Gölmarmara, Manisa ilinin Akhisar ilçesine bağlı bir bucak merkezi olmuştur. Gölmarmara, Cumhuriyet'in getirdiği ilkeleri en önce benimseyen ve bu fikirleri benimsetmek için çalışan bir yer olmuştur. Bu doğrultuda Cumhuriyet'in getirdiği Ülkeyi, " muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak" hedefinin her şeyden önce eğitim ile gerçekleşeceği fikrinden hareket edilerek, eğitime önem verilmiştir. Henüz daha 1926'da ilk eğitim kurumuna kavuşulmuş, ardından Gölmarmara'da yeni Türk harflerinin kabul edilmesi ile birlikte okuma-yazma seferberliği başlatılmış, 1936'da modern bir okul binası yapılarak Merkez Yatılı İlkokulu açılmış, ardından eklenen yeni okullarla eğitim seviyesi hızla yükselmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında üç bin sekiz yüz civarında bir nüfusa sahip olan Gölmarmara hızlı bir nüfus artışıyla bu gün itibariyle yaklaşık yirmi bin nüfusa ulaşmıştır. Bu durumun oluşmasında hiç şüphesiz zengin ve verimli Gölmarmara ovasının katkısı vardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tütün ve pamuğun çok

ekildiği bir yer olan Gölarmara, bu dönemde yapılan çalışmalarla Marmara Gölü'nde kanallarla su toplanması ve dağıtılması, Akpınar mesire yerinden sulama için su sağlanması sayesinde sulu tarımın yapıldığı bir yer haline gelmiştir. Bunun neticesi üretim hızla artmış, tarlalarda çalışacak iş gücü ihtiyacı doğmuş ve bu ihtiyaç doğudan göç eden vatandaşlarla kapatılmış ve Gölarmara önemli bir cazibe merkezi olmuştur. 1950 sonrası görülen tarımda makineleşmenin de önemli katkısıyla Gölarmara'da eskiden beri ekilen tütün-pamuk-kavun-karpuz ürünleri dışında bağ-domates-biber-lahana-zeytin gibi farklı ürünler bolca yetiştirmeye ve Gölarmara bölgenin üretim merkezi olmaya başlamıştır.

Gölarmara'nın en eski kurumu olan Belediyesi Cumhuriyet'ten önce kurulsada ancak Cumhuriyet Dönemi'nde önemli hizmetler ortaya koymuştur. Cumhuriyet'in getirmiş olduğu büyük enerjiyle bu dönemde yeni meydanlar açılmış, yeni yollar yapılmış, eğitime destek verilmiş ve Ulu önder Atatürk'ün Manisa'daki ilk heykeli 1936'da Gölarmara'da yapılmıştır. Bundan sonra şehre su ve elektrik verilmesi, oto garajının yapılması, hastane açılması, yörenin tanıtımı için kavun-karpuz festivalinin düzenlenmesi, pazar yerinin ve oto garajının yeni yerlerine taşınması gibi birçok çalışmalar yapılmıştır.

Gölarmara diğer yörelerimizde olduğu gibi yüzyıllar boyunca oluşmuş büyük ve köklü bir kültürel birikime sahiptir. Fakat günümüzün en büyük gelişmesi olan teknolojik buluşların olumsuz bir etkisi olarak bu kültürel birikim yavaş yavaş unutulmakta, uygulanmamakta ve kaybolmaktadır. Bu zenginliğimizin yok olmaması için bir tarihçi olarak bize de önemli görevler düşmektedir. Bunun için kültürel birikimin toparlanması ve derlenmesi oldukça önemlidir. Bu tez de bu gelenek ve görenekler toplanmış ve kayıt altına alınmıştır.

KAYNAKÇA

A. SALNAMELER

Salname-i Vilayeti Aydın 1297, İzmir 1297.

Salname-i Vilayeti Aydın 1300, İzmir 1300.

Salname-i Vilayeti Aydın 1304, İzmir 1304.

Salname-i Vilayeti Aydın 1307, İzmir 1307.

Salname-i Vilayeti Aydın 1311, İzmir 1311.

Salname-i Vilayeti Aydın 1312, İzmir 1312.

Salname-i Vilayeti Aydın 1313, İzmir 1313.

Salname-i Vilayeti Aydın 1317, İzmir 1317.

Salname-i Vilayeti Aydın 1320, İzmir 1320.

Salname-i Vilayeti Aydın 1326, İzmir 1326.

T.C. Devlet Salnamesi 1925-1926, Amire Matbaası, İstanbul 1926.

T.C. Devlet Salnamesi 1926 – 1927, Amire Matbaası, (yty).

T.C Devlet Salnamesi 1927 – 1928, Amire Matbaası, (yty).

T.C. Devlet Yıllığı 1928 – 1929, (Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı), İstanbul 1929.

T.C. Devlet Yıllığı 1929 – 1930, Matbuat Umum Müdürlüğü, İstanbul 1930.

Türkiye Salnamesi Birinci Sene 1927, Anadolu Matbaası, İstanbul, (yty)

B. GAZETE VE DERGİLER

İdare Dergisi

Anadolu Gazetesi

Yeni Doğuş Dergisi

Gediz Dergisi

Kurtuluş Gazetesi

Manisa Gazetesi

C. KURUM VE KURULUŞLAR

Gölmarmara Kaymakamlığı 1998 Brifing Dosyası

Gölmarmara Belediyesi Envanteri 1998 Brifing Dosyası .

Gölmarmara Atatürk İlköğretim Okulu 1998 Brifing Dosyası

Gölmarmara Namık Kemal İlköğretim Okulu 1998 Brifing Dosyası.

Gölmarmara Kayapınar Şehit Adnan Ceylan ilköğretim Okulu 1998 Brifing Dosyası.

Gölmarmara Şehit Özcan Yıldız ilköğretim Okulu 1998 Brifing Dosyası.

Gölmarmara Ozanca Köyü ilköğretim Okulu 1998 Brifing Dosyası.

Gölmarmara Kumkuyucak-Tiyenli ilköğretim Okulu 1998 Brifing Dosyası.

Gölmarmara Lisesi Kayıt Defteri (1965-1998)

Gölmarmara Hulki Sanlıtop Anadolu Lisesi 1998 Brifing Dosyası.

Gölmarmara Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü Tanıtım Kitapçığı, 2000 Envanteri.

Gölmarmara İlçe Tarım Müdürlüğü Raporu (1970-2000).

Gölmarmara Tarım Kredi Kooperatifi İstatistikleri (1970-1980).

Gölmarmara Milli Eğitim Müdürlüğü 1998 Brifing Dosyası.

Gölmarmara Esnaf Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Üye Kayıt Defteri (1966-2011).

D. KİTAP, TEZ VE MAKALELER

20 İlk Teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı, MEB Derleme Müdürlüğü

Acun, Hakkı. **Manisa’da Türk Devri Yapıları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.

Aksal, Bedriye. **Manisa ve Ege Bölgesi**, Manisa: Şafak Basın, 1987

Akşin, Sina. “Paris Barış Konferansı’nın Yunanlıları İzmir’e Çıkarma Kararı,” **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1986.

Algın, Yasemin ve Güldane B.Bozacı (Haz.), **Akhisar’ın Yerel Tarihi**, Akhisar: Akhisar Belediyesi Yayınları, 1999.

Alpay, Tahir. “Uray Haberleri”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl 3 Sayı 33, Ankara: Belediyeler Bankası Yayınları, 1937, ss. 60-68.

Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi c.1, İstanbul, 1982.

Apak, Rahmi. **İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?**, Ankara: TTK, 1990.

Avan, Hakkı. **Manisa Mektupları**, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yüksek Öğretim Vakfı Yayınları, 2001.

Avşar, D. “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri 1”, **Gediz Dergisi**, Sayı 83 (1 Ağustos 1945), ss. 11-15.

_____. “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri 2”, **Gediz Dergisi**, Sayı 84 (1 Eylül 1945), ss. 14-15.

_____. “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri 3”, **Gediz Dergisi**, Sayı 85 (1 Ekim 1945), ss. 12-13.

_____. “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri 4”, **Gediz Dergisi**, Sayı 86 (1 Kasım 1945), ss. 13-14.

_____. “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri 5”, **Gediz Dergisi**, Sayı 87 (1 Aralık 1945), ss. 11-15.

_____. “Kumkuyucak-Tiyenli Köyü Manileri 6”, **Gediz Dergisi**, Sayı 88 (1 Ocak 1946), ss. 13-14.

Arı, Kemal. **Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç 1923-25**, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1995.

Ayaz, Belkız. “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Akhisar Kazası (1923–1933)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Celal Bayar Üniversitesi, 2006.

- Babacan, Ali Rıza. **İlimiz Manisa Bölgemiz Ege Bölgesi**, İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1995.
- Bayar, Celal. **Ben de Yazdım**, Cilt-8, , İstanbul: Baha Matbaası, 1972.
- Baykara, Tuncer. **Anadolu'nun İdari Taksimatı**, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1988.
- _____. **XIX. Yüzyılda Aydın Vilayeti**, Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 1966.
- Bilgi, Nejdet. "1842 Yılında Saruhan Sancağının Nüfusu ve İdari Bölünüşü", **Manisa Araştırmaları-1**, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Manisa ve Yöresi Türk Tarih ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2001, ss. 87-122.
- Çelebi, Mevlüt. **Atatürk ve Manisa**, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yüksek Öğrenim Vakfı Yayınları, 1997.
- Çeçen, Anıl. **Atatürk'ün Kültür Kurumu; Halkevleri**, Genişletilmiş 2.baskı, Ankara: Cumhuriyet Kitapları, 2000.
- Çoker, Fahri. **Türk Parlamento Tarihi-Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri**, II. Cilt (1966-1980), Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1999.
- Durmaz, Senem. "Gölmarmara Türk Devri Yapıları", Basılmamış Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 1996.
- Ecemiş, Muzaffer (Haz.), **Manisa 2000 İl Yıllığı**, Manisa: Manisa Valiliği, 2000.
- Evliya Çelebi. **Seyahatname**, c. 9, İstanbul: Devlet Matbaası, 1935.
- Emecen, Feridun. **XVI. Asırda Manisa Kazası**, Ankara: TTK, 1989.
- Girgin, Mustafa. "Marmara Gölü'nün Düzenlenmesi çalışmaları Üzerine Bazı Görüşler", **Su ve Çevre 97, Sempozyumu Bildiriler**, İstanbul: 2-5 Haziran 1997.
- _____. "Marmara Gölü", **Doğu Coğrafya Dergisi**, S.3, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2000, ss. 77-102.
- Gökdemir, Oktay. "İşgal Yıllarında Akhisar (1919 -1922) (Saruhan) (Akhisar Belediye Meclisi Kararlarına Göre)", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi A.İ.İ.T.E, 1988.
- _____. **Kurtuluş Savaşında Akhisar**, Akhisar: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü, 1990.
- "Gölmarmara", **Belediyelerimiz I**, Ankara: İller Bankası Neşriyatı, 1956.

- “Gölmarmara”, **Belediyeler**, İstanbul: T.C. Dâhiliye Vekâleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, 1933.
- “Gölmarmara”, **Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 2, Ankara: 1956.
- İbrahim Cavid, **Aydın Vilayeti Salnamesi H. 1308**, (Hazırlayanlar: Murat Babuçoğlu, Cengiz Eroğlu, Abdülkerim Şahin, Ankara: TTK Yayınları, 2010).
- İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Arşivi, Manisa’ya Ait Dosyalar, 1938 Yılında Manisa İlinden Gelen Rapor.
- Kiracı, Mehmet. “Cumhuriyet Döneminin İlk Göçü: Türk-Yunan Nüfus Göçü”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, 2006.
- Maarif İstatistiği 1933 – 1934**, İstanbul: Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1935.
- Manisa Valiliği. **Cumhuriyet’in 15. Yılında Manisa**, İzmir: 1937.
- _____. **Cumhuriyetin 50. Yılında Manisa 1973 İl Yıllığı**, Ankara: 1973.
- _____. **Manisa 2007 il Yıllığı**, Manisa: 2007.
- Orkon, Cenap Refik. **Manisa Coğrafyası**, İstanbul: Resimli Ay Matbaası, 1937.
- Özalp, Kazım. **Milli Mücadele 1919 – 1922**, Cilt-1, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988.
- Satış, Baki. **İlkçağdan Günümüze Akhisar**, İzmir: Akhisar Sağlık Eğitim Kültür Vakfı Yayınları, 1994.
- Selvi, Haluk. “Akhisar’ın İşgali”, **Manisa Dergisi**, Sayı: 12 (Kasım 1996), ss.25-32.
- Şimşek, Sefa. **Halkevleri 1932–1951**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Tural, İlhan. “Manisa Vilayeti 1928 Umumi Meclis Zabıtnamesi”, Basılmamış Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi, 1999.
- Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, Ankara: Genelkurmay Yayınları, 1962.
- Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, C. II kısım: 2, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1991.
- Uluçay, Çağatay. “Manisa’da Tütüncülük ve Fidecilik”, **Gediz Dergisi**, Sayı 82, (1 Temmuz 1945), ss. 13-15.

_____. *Manisa ve Üzüm*, **Gediz Dergisi**, Sayı 42, (Birinci Teşrin 1940), ss. 7-9.

Umar, Bilge. **İlkçağda Türkiye Halkı**, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1999.

_____. **Türkiye’de Tarihsel Adlar**, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1995.

Uyar, Hakkı. “Cumhuriyet Döneminde Manisa’da Eğitim (1923–1950)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi A.İ.İ.T.E., 1993.

Ünal, Muhittin (Haz.), **Miralay Bekir Sami Günsav’ın Kurtuluş Savaşı Anıları**, 2. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi, 2002.

Ünalın, H. Sibel. “Akhisar ve Gölmarıara’daki Türk Anıtları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 1998.

Yalçın, Kemal. **Emanet Çeyiz, Mübadele İnsanları**, İstanbul: Doğan Yayınları, 1998.

Yavi, Ersal (Haz.), **Manisa 1995**, Manisa: Manisa Valiliği, 1995.

Yılmaz, Şerafettin(Haz.), **İstiklal Savaşında Balıkesir’e Bağlı Akhisar ve Soma Cepheleeri**, Balıkesir: Balıkesir Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 1990.

E. İNTERNET SİTELERİ:

www.canakkale-sehitleri.com/sehitler.asp?ilce_id=473# (19.03.2011)

www.dmi.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=SALIHLLI
(10.05.2011)

www.golmarmarahaber.net/haber_detay.asp?haberID=212 (14.03.2011)

www.golmarmara.net/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=2
(19.03.2011)

www.golmarmara.gov.tr/default_B1.aspx?content=194 (14.03.2011)

www.golmarmara.meb.gov.tr/ilcemiz.html (15.03.2011)

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul> (21.03.2011)

<http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul> (22.03.2011)

<http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/tarimalet.zul> (22.03.2011)

<http://www.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul> (22.03.2011)

F. KAYNAK KİŞİLER:

Ali Geldi, 1971, 15.12.2010 tarihinde yapılan söyleşi.

Ali Mergen, 1951, Çiftçi, 25.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Ayfer Barutçuoğlu, 1938, 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Ayşe Çelik, 1932, 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Birol Bak, 1962, 05.03.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Cemil Akdoğmuş, 1964, 05.11.2010 tarihinde yapılan söyleşi.

Cengiz Barutçuoğlu, 1931, 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Emine Serçe, 1935, 10.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Erdal Zıyan, 1969, 08.01.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Ertuğrul Çelik, 1972, , 20.10.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Ethem Pınar, 1966, 15.10.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Fadime Ulutaş, 1941, 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Halil Aydın, 1926, 22.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Halil Çetin, 1964, 28.10.2010 tarihinde yapılan söyleşi.

İbrahim Saygı, 1981, 11.04.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

İzzet Kaya, 1928, 27.25.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Mahiye Karabulut, 1907, 26.02.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Mehmet Küçük, Çiftçi, 57, 10.05.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Meryem Saat, 1949, 15.03.2011, tarihinde yapılan söyleşi.

Nihat Ağaçdiken, 1938, 02.03.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Pelirize Çetin, 1953, 08.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Satı Turna Arı, 1956, 20.04.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

Sema Yelver, 1973, 20.10.2010 tarihinde yapılan söyleşi.

Zübeyde Ulutaş, 1943, 01.06.2011 tarihinde yapılan söyleşi.

EKLER:**EK 1. GÖLMARMARA HARİTASI**

EK 2. 2005 YILI İLÇE PLANI

- A. Merkez İlkokulu
- B. Halime Hatun Camii
- C. Şahuban Hatun Camii
- D. Hükümet Konağı ve Belediye
- E. Otobüs Terminali
- F. Jandarma Komutanlığı
- G. Devlet Hastanesi

**EK 3. YIL 1936 - ATATÜRK ANITI AÇILYOR
ARKA PLANDA YATILI İLKÖĞRETİM OKULU**

EK 4. CUMHURİYET BAYRAMINDA KURULAN TAK-1937

Ölmarmarada Cumhuriyet bayramında yapılan zarif taklardan biri ve yeni açılan meydan ve havuz. 29-10-1937

EK 5. GÖLMARMARA HASTANESİNE YARDIM EDENLERİN ŞEREF TABLOSU

BELEDİYE REİSİ GENGİZ BARUTÇUOĞLU YÖNETİCİ			
HASTANENİN YAPILMASINA YARDIM EDENLERİN, ŞEREF TABLOSU			
KURUCU HEYET			
MUSTAFA PALDINOĞLU	İLK MÜTESEBBİS		
HASAN TURA	YÖNETİCİ		
MUSTAFA DÖNGEL	YÖNETİCİ		
SAMI GÖRÜN	YÖNETİCİ		
NEBİ ERTÜRK	YÖNETİCİ		
MEHMET GİRGİN	YÖNETİCİ		
AZİZ MERDE	TEKNİK YÖNETİCİ		
EYÜP AKINCI	65000 00	MUSTAFA AYKAN	1000 00
MEHMET KARAYAĞIZ	12000 00	MEHMET GÜNDÜZ	1000 00
İBRAHİM GÜRSÖY	5000 00	MEHMET ÜNLÜ	1000 00
İSMAİL CİDER	5000 00	İBRAHİM ERSEVEN	750 00
S.S.Y.B.	5000 00	HALİL SANLIOĞLU	750 00

EK.6 TARIM KREDİ KOOPERATİFİ ESAS MUKAVELENAMESİ

Sıra No	Ortağın isim ve şöhreti	Mahalli tevellüdü	Taahhüt eylediği hisse bedeli	İmza veya mühür
38	Atanlar ağı	Altınova nahiyesi	6370	
	Sulfi B.		100	
39	Palatın ağı		70	
40	Palatın ağı		50	
41	Yunus Hacıoğlu		100	
42	Şeyh B.		100	
43	Hacıoğlu		100	
44	Hacıoğlu		40	
45	Hacıoğlu		40	
46	Hacıoğlu		200	
47	Hacıoğlu		40	
48			7180	
49				
50				
51				
52	mukhtar	aza	aza	aza
53				
54				
55				
56				
57				
58				
59				
60				

Balada isim, hüviyet ve imzaları muharrer ve heyetimizce maruf zevat... 1-1-K-Sani-1931
 tarihinde huzurumuzda alenen kiraat olunan bahsi geçen esas mukavelenamenin bütümünü
 ahkâmını anlayıp kabul ve taahhüt eylediklerini beyan etmiş ve imzalarının da tasdikini talep
 eylemiş olduklarından 5/6/929 tarihli kanunun yirminci maddesi hüccubinece keyfiyet tasdik
 kılındı.

İmtiyar Heyeti

EK 7. GÖLMARMARA ESKİ OTO GARAJI

**EK 8. ATATÜRK ANITI YAPILMADAN ÖNCEKİ GÖLMARMARA
ARKADA MERKEZ İLKOKULU**

EK.9 ATATÜRK ANITI KURULDUĞU 1936 YILINDA
YATILI İLKOKULUNDAN CUMHURİYET MEYDANI GÖRÜNTÜSÜ

EK.10 GÖLMARMARA ATATÜRK ANITININ 1940'LI YILLARDAKİ GÖRÜNTÜSÜ

EK 11. 1940 LI YILLARDA YATILI İLKOKULUN GÖRÜNTÜSÜ

EK.12 BELEDİYE ESKİ BİNASI ÖNÜNDE 1940'LI YILLARDAN BİR GÖRÜNÜŞ

EK 13. ATATÜRK ANITI ÖNÜNE YAPILAN DÜZENLEME SEBEBİYLE TERTİPLENEN TÖREN

**EK 14. KURTULUŞ BAYRAMI - ÖNDE ATLI KOMUTAN TAHİR
BARUTÇUOĞLU**

EK 15. BELEDİYE BAŞKANI VE MECLİSİ

EK 16. ATATÜRK ANITI YAPILMADAN ÖNCE BULVAR

EK 17. 1936 YILINDA CAMİ MEYDANLIĞINA YAPTIRILAN YANGIN HAVUZU

EK 18. 1960'LI YILLARDAKİ KURTULUŞ KUTLAMASINA AİT GÖRÜNTÜ

EK 19. 1934 YILINDA YAPILAN ESKİ HÜKÜMET BİNASI

